

SIDUS ÜHISKOND 2024. AASTA TULEMUSARUANNE

Sisukord

SISSEJUHATUS JA TULEMUSVALDKONNA ÜLDTEAVE	3
TULEMUSVALDKONNA MÕÕDIKUD JA EELARVE TÄITMINE	4
OLUKORRA LÜHIANALÜÜS	5
ÜLEVAADE PROGRAMMIDE ELLUVIIMISEST	8
PROGRAMM „LÕIMUMIS-, SH KOHANEMISPROGRAMM 2024–2027“	9
Programmi mõõdikud ja eelarve täitmine	10
Olukorra analüüs	10
Programmi tegevuste elluviimine 2024. aastal	12
KOKKUVÕTE	20
Olulisimad edusammud 2024. aastal	20
Olulisimad väljakutsed ning mõjukamad arendus- ja tegevuseesmärgid järgmistel aastatel	21
TEGEVUSKAVA „ÜLEILMNE EESTLUS“	22
Tegevuskava mõõdikud	22
Olukorra analüüs	22
Tegevuskava suundade elluviimine 2024. aastal	24
KOKKUVÕTE	26
Olulisimad edusammud 2024. aastal	26
Olulisimad väljakutsed ning mõjukamad arendus- ja tegevuseesmärgid järgmistel aastatel	26
PROGRAMM „KOGUKONDLIK EESTI“	27
Programmi mõõdikud ja eelarve täitmine	28
Olukorra analüüs	29
Programmi tegevuste elluviimine 2024. aastal	31
KOKKUVÕTE	40
Olulisimad edusammud 2024. aastal	40
Olulisimad väljakutsed ning mõjukamad arendus- ja tegevuseesmärgid järgmistel aastatel	40
PROGRAMM „NUTIKAS RAHVASTIKUARVESTUS“	43
Programmi mõõdikud ja eelarve täitmine	44
Olukorra analüüs	45
Programmi tegevuste elluviimine 2024. aastal	47
KOKKUVÕTE	49
Olulisimad edusammud 2024. aastal	49
Olulisimad väljakutsed ning mõjukamad arendus- ja tegevuseesmärgid järgmistel aastatel	50
PROGRAMM „ERAKONDADE RAHASTAMINE“	53
Programmi mõõdikud ja eelarve täitmine	53
Olukorra analüüs ja programmi tegevuste elluviimine 2024. aastal	54

Sissejuhatus ja tulemusvaldkonna üldteave

Tulemusvaldkond

Sidus ühiskond

Valdkonna arengukava

„Sidusa Eesti arengukava 2030“

Tulemusvaldkonna eesmärk

Eesti on sidus ja kaasav ühiskond.

Programmide ja nende eesmärgid, vastutavad ministriumid

Programm „Lõimumis-, sh kohanemisprogramm 2024–2027“: Eesti ühiskond on lõimunud ja sotsiaalselt sidus, erineva keele- ja kultuuritaustaga inimesed osalevad aktiivselt ühiskonnaelus, jagavad demokraatlikke väärtusi ning ühist kultuuri-, info- ja suhtlusruumi ning tunnevad ühtekuuluvust. Kõigile Eestis elavatele inimestele on loodud võrdsed võimalused edukaks iseseisvaks toimetulekuks ja heaoluks. **Peavastutaja:** Kultuuriministeerium

Programm „Kogukondlik Eesti“: Eesti on inimesekeskne ning kogukondade ja kodanikuühiskonna arengut soosiv riik, kus inimesed on väärtustatud ja kaasatud, jagavad demokraatlikke väärtusi ning aktiivse osalusega kogukondlikus ja ühiskondlikus tegevuses parandavad elukeskkonda.

Peavastutaja: Siseministeerium

Programm „Nutikas rahvastikuarvestus“: inimeste elusündmustega seonduvad toimingud on mugavad, lihtsasti kättesaadavad ja võimalusel automatiseeritud. Rahvastikuandmed on kvaliteetsed ning on aluseks avalike ülesannete täitmisel ja Eesti elanike lihtsal asjaajamisel.

Peavastutaja: Siseministeerium

Programm „Erakondade rahastamine“: Riigikogus esindatud erakonnad on gutsemisvõimekad.

Peavastutaja: Siseministeerium

Tegevuskava „Üleilmne eestlus“¹: väljaspool Eestit asuv eestlaskond kannab Eesti identiteeti, osaleb Eesti ühiskonna- ja kultuurielus. Eestit toetavad ja väärtustavad inimesed aitavad kujundada Eesti positiivset kuvandit maailmas, tutvustada kultuuri, edendada majandust ning rahvusvahelisi suhteid. Eestisse tagasipöördumine on oodatud ja vajalikul määral toetatud. **Peavastutaja:** Välisministeerium

Tulemusaruandes antakse ülevaade tulemusvaldkonna „Sidus ühiskond“ eesmärkide saavutamisest ja selleks koostatud programmide eelarve täitmisest.

Tulemusvaldkonna „Sidus ühiskond“ pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud „Sidusa Eesti arengukavas 2030“, mille kinnitas Vabariigi Valitsus 18. novembril 2021. Selleks, et edendada „Sidusa Eesti arengukava 2030“ teemasid, on varem olnud mitu arengudokumenti. Lõimumispoliitika valdkonnas kehtis 2020. aastani arengukava „Lõimumuv Eesti 2020“. Uussisserändajate kohanemise valdkonda ja rahvastikutoimingute poliitikat suunati 2020. aastani „Siseturvalisuse arengukavaga 2015–2020“ ning kodanikuühiskonna arengut „Kodanikuühiskonna arengukavaga 2015–2020“. Üleilmse eestluse valdkonna suunamiseks oli varem „Rahvuskaaslaste programm aastateks 2014–2020“.

„Sidusa Eesti arengukavas 2030“ on leitud nende teemade ühisosa ning sellega aidatakse saavutada ka „Eesti 2035“ üldeesmärgi ja strateegilisi sihte: „Eestis elavad arukad, terved ja tervist hoidvad inimesed“, „Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud“, „Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond“ ning „Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik“.

¹ Tulemusaruandes on antud ülevaade ka üleilmse eestluse valdkonnast, sest see on üks „Sidusa Eesti arengukava 2030“ alaeesmärkidest, kuid selle kohta ei ole kinnitatud programmi, vaid tegevuskava alates 2022. aastast.

Tulemusvaldkonna mõõdikud² ja eelarve täitmine

Tulemusvaldkonna mõõdikud

Mõõdikud	Tegelik täitmine			Sihttasemed			Allikas
	2022	2023	2024	2024	2025	2030	
Tugeva või keskmise tugevusega riigiidentiteedi kandjate osakaal, eestlased	Ei mõõdetud	73%	Ei mõõdetud	≥ 79%	≥ 79%	≥ 90%	Eesti integratsiooni monitooring (EIM)
Tugeva või keskmise tugevusega riigiidentiteedi kandjate osakaal, teised rahvused	Ei mõõdetud	89%	Ei mõõdetud	≥ 86%	≥ 86%	≥ 90%	Eesti integratsiooni monitooring (EIM)
Välismaal elavate eestlaste ühtekuuluvustunne Eestiga	Ei mõõdetud	Ei mõõdetud	Ei mõõdetud	≥ 85%	≥ 87%	≥ 90%	Eesti väliskogukondade ja tagasipöördumisega seonduv uuring
Rahulolu elanike kaasamisega kohalikus omavalitsuses	-	-	-	> 38%	> 38%	≥ 50%	Rahandusministeeriumi tellitud rahulolu uuring
Rahvastikuregistri e-teenuste rahulolu soovitusindeks	75	77	78	> 72	> 72	> 72	Recommy, rahvastikuregister

Tulemusvaldkonna eelarve ja selle täitmine ning peamised kitsaskohad ja kõrvalekalded planeeritust

Valdkonna eelarve täitmine ³ (tuhandetes eurodes)	2024. a esialgne eelarve	2024. a lõplik eelarve	2024. a eelarve täitmine
Kulud (Kultuuriministeerium)	16 535	19 979	14 058
Kulud (Siseministeerium)	17 759	19 538	16 749

Siseministeeriumi valitsemisala panustab tulemusvaldkonda „Sidus ühiskond“ programmide „Kogukondlik Eest“, „Nutikas rahvastikuarvestus“ ja „Erakondade rahastamine“ kaudu.

Tulemusvaldkonnas „Sidus ühiskond“ kasutati 2024. aastaks planeeritud kulude eelarve 86%-di ulatuses ära. Eelarve kasutamata osa põhjendused on esitatud vastava programmi eelarve täitmise juures.

Vastavalt riigieelarve seaduse §-le 59¹ ja Vabariigi Valitsuse 19. detsembri 2019. a määruse nr 112

„Riigi eelarvestrateegia, riigieelarve eelnõu ja tõhusamiskava koostamise ning riigieelarve vahendite ülekandmise tingimused ja kord ning riigieelarve seadusest tulenevate aruannete esitamise kord“ §-le 11 kantakse tulemusvaldkonnas „Sidus ühiskond“ 2024. eelarveaastast 2025. eelarveaastasse üle rahalisi vahendeid kuludeks (ülekantavad) summas 1845 tuhat eurot. Üle kantakse kasutamata piirmääraga vahendid.

Sidusa ühiskonna tulemusvaldkonna programmi tegevuste kasutamata eelarve kantakse valdavalt üle nende programmi tegevuste eelarvetesse, kus

² Tulemusvaldkonna mõõdikutena on esitatud „Sidusa Eesti arengukava 2030“ mõõdikud.

³ Tabelis on teave tulemusvaldkonda kuuluvate Kultuuriministeeriumi ja Siseministeeriumi programmide eelarvete kohta. Üleilmse eestluse tegevuskava täitmise maksumus on esitatud „Eesti välispoliitika arengukava 2030“ tulemusaruandes.

kasutamata eelarve tekkis. Väiksemal määral planeeritakse ülekandmisel programmi tegevustel tekkinud kasutamata eelarve 2025. aastal ümber ning seejuures ei ületata 2024. aasta riigieelarve seaduse § 5 alusel ministrile antud õigusi.

Siseministeriumi valitsemisala 2024. aasta ülekantav eelarve on 2025. aastal kaetud kohustus- tega või planeeritud kriitiliste vajaduste katteks. Ülekantav eelarve on tekkinud ka teadlikust kulude kokkuhoiust, et tulla toime jätkuvate hinnakasvude ning riigiasutuste eelarvekärbete tingimustes. Siseministeriumi valitsemisalal ei ole ülekantavat

eelarvet, millel puudub 2025. aastaks reaalne vajadus.

„Programmi „Lõimumis-, sh kohanemisprogramm“ eelarve täitmine oli 70%. Plaanitud väiksemas mahu kulus eelarvelisi vahendeid kohanemisprogrammi, sh täiskasvanute eesti keele õppe korraldamiseks, kus teenuse ostmisel on hindamiskriteeriumiks madalam hind.

Olukorra lühianalüüs

Lõimumine Eesti kultuuriruumi

2024. aastal mõjutasid Eesti ühiskonna sidusust kõige enam kestev Venemaa täiemahuline sõda Ukraina vastu ja alanud üleminekuprotsess eesti-keelsele õppele Eesti haridussüsteemis. Olulisel määral mõjutas ühiskonda ka kolmandate riikide kodanike (ja määratlemata kodakondsusega inimeste) valimisõiguse piiramise eelnõu arutelu ning Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku lahutamise eelnõu Moskva Patriarhaadist. Meelestatust ühiskonnas määrab ka üldine sotsiaalmajanduslik hakkamasaamine, sh üldine elukalliduse tõus, uute maksude rakendamine ja jätkuv inflatsioon.

Venemaa agressioon Ukrainas tõi Eestile kaasa mitu tagajärge, sealhulgas jätkuvalt uute sõjapõgenike saabumise Ukrainast ja viimaste aastate jooksul siia jõudnud sõjapõgenike kohanemise toetamise.

Riiklikud institutsioonid, kohalikud omavalitsused ja vabaühendused pakkusid eri programme ja teenuseid, et aidata Ukraina sõjapõgenikel leida oma koht Eesti ühiskonnas. Kultuuriministeerium pakkus nii ukrainlastest ajutise kaitse, kui ka rahvusvahelise kaitse täiendava kaitse saanutele kohanemisprogrammi, mis koosnes ühepäevasest baasmoodulist ja A1-tasemel keeleõppes, samuti jätkati Ukraina sõjapõgenikest kuni 19-aastaste noorte ukraina keele ja kultuuri säilimise toetamist taotlusvooru kaudu.

Eesti integratsiooni monitooringust, mis viidi läbi 2023. ja avalikustati 2024. aastal, selgus, et Eesti püsielanikest 37% nendib, et Venemaa sõda Ukrainas on nende elu otseselt mõjutanud. Eestlaste seas on see osakaal 32% ja muust rahvusest inimeste hulgas 46%. Valdavalt tunnevad muust rahvusest inimesed sõja mõju enam kui eestlased. Mõju eri aspektide osas tuntakse enim seda, et sõda on lõhkinud kogu turvalise maailma, milles seni elati. Enamasti nõustutakse ka väidetega, et sõda on halvendanud suhtumist vene keele kasutamisse ning Lääne ja Venemaa sõjaline vastasseis paneb inimesi pooli valima.

Uuring näitas, et sõjaolukorras on tugevnenud venekeelsete elanike identiteedivalik Eesti (ja Lääne) kasuks. 43% muust rahvusest vastajaist tunnistas, et sõda on sundinud neid tegema selle suhtes selgemat valikut.

Sõja ja riigikaitsega seotud hoiakute poolest on venekeelne elanikkond selgesti polariseerunud: ühelt poolt toetab üle 40% muust rahvusest elanikke Eesti riigi tegevust Ukraina sõjalisel abistamisel ning on vajaduse korral ise valmis osalema Eesti kaitsmises, teisalt on pea sama suur osa neid, kes on sellele vastu. Viiendik muust rahvusest elanikest jääb kõhklevale seisukohale. **Seejuures ei mängi otsustavat rolli muust rahvusest elanike kodakondsus, vaid nende üldine lõimumisaste.**

Peale riiklike teenuste pakkumise mängis põgenike kohanemise toetamisel tähtsat rolli asjaolu, et püsielanikud suhtusid sõjapõgenike toetamisse ja abistamisse hästi. Toetus Ukraina sõjapõgenike vastuvõtmisele ja abistamisele on endiselt suur – ka need, kes üldiselt Eesti riigi toetust sõdivale Ukrainale väga kõrgelt ei hinda, siiski valdavalt toetavad sõjapõgenike abistamist. Ukraina sõja kaudeks mõjuks võib pidada ka seda, et tunduvalt on kasvanud nende eestlaste osakaal, kes suhtusid negatiivselt sellesse, kui Eesti järgmiseks peaministriks saaks (eesti)venelane. Ka muu rahvuse seas on see osakaal tõusnud, kuid sellise hoiakuga muust rahvusest inimesi on siiski väga vähe. Muu rahvus on eelkõige arvamusel, et rahvus ei ole selles ametis oluline.

Vaadates sisserrändajate koosseisu muutumist Ukrainast tulnud sõjapõgenike saabumisega, võib öelda, et enamik neist – umbes kolm neljandikku – on Eestis hästi kohanenud. Halvasti kohanenud sisserrändajate osakaal on viimase kahe monitooringu puhul püsinud vaid 5–6% juures. **Sisserrändajad on oma eluga Eestis rohkem rahul kui püsielanikud.**

Enamik uussisserrändajatest (79%) peab oma elukvaliteeti Eestis paremaks kui enda päritoluriigis. **See hinnang ei hõlma ainult majandusaspekte, vaid ka turvalist ja stabiilset elukeskkonda ning puhta looduse olemasolu.** Paljud hästi kohanenud sisserrändajad kavatsevad siduda oma elu pikema Eestiga, olles valmis siin püsima või pendelrännat harrastama.

Tuleb aga märkida, et sisserrändajad ei ole ühtlane rühm ja osa neist ei ole Eestis sama edukalt kohanenud. Näiteks Ukraina sõjapõgenikud on vähem rahul oma tööturupositsiooniga, kus töötuse määr on keskmisest kõrgem, samuti on nad sagedamini üle kvalifitseerunud, vähem rahul palgaga ning vähem kindlad töö leidmise võimalustes. Neile on

töökoha leidmine ja eluase suuremad katsumused ning neil esineb sagedamini majandusraskusi.

Hoolimata nende raskustest hindab enamik (63%) Ukraina sõjapõgenikest oma kohanemist Eestis heaks ja üldiselt peavad nad Eestit külalishlahkeks riigiks.

**1. septembril 2024 algas koolieelsetes lastea-
sutustes ning 1. ja 4. klassides üleminek eestikeel-
sele õppele. Paljud haridusasutused on selleks val-
mistudes oma meeskondi uuendanud ja erinevaid
ettevalmistusi teinud. Üleminekuprotsess vältab
haridussüsteemis kuni 2030. aastani.**

Eesti integratsiooni monitoring näitas üldist poo-
lehoitu reformi suhtes. Vastajad leiavad, et ülemi-
nek eestikeelsele õppele toetab venekeelsete
noorte sulandumist eestikeelsesse kultuuriruumi
ja tööturule sisenemist. Venekeelsete vanemate
mure on suurem seoses praktiliste ettevalmistus-
tega, nagu õppematerjalide ja -vahendite kättesaa-
davus ning õpetajate väljaõpe mitmekeelses klas-
sis õpetamiseks.

Eestikeelsetele vastajatele on olulisemad reformi
psühholoogiline külg ja võimalikud väärtuste konf-
liktid. Nad näevad takistustena pigem hirme ja
eelarvamusi, mitte praktilisi probleeme. Eestlastele
teeb muret venekeelsete koolide õpilaste ja õpeta-
jate ebapiisav eesti keele oskus ning erinevuste
mõistmine koolikultuuris.

Välismaal elavate eestlaste ühtekuuluvus- tunde suurendamine Eestiga

**Statistikaameti andmetel elab väljaspool Eestit ligi
200 000 eestlast ehk märkimisväärne hulk eest-
laste koguarvust. 2024. aastal jätkas Välisminis-
teerium koostöös partneritega, sh Kultuuriminis-
teeriumiga, tööd väljatöötatud üleilmse eestluse
tegevuskava raames, et kasvatada välismaal ela-
vate eestlaste ühtekuuluvustunnet ja kaasata neid
enam Eesti ühiskonnaellu. 2024. aastal keskenduti
varasemast enam välismaal elavate noorte kaasa-
misele ja kommunikatsioonitegevustele.**

Diasporaapoliitikas tuleb pöörata tähelepanu neile
Eesti ühiskondlikele ja elukeskkonna aspektidele,
mis mujal maailmas ei puugi olla samaväärsel ta-
semel või ligipääsetavad. **Nendeks peetakse sageli
Eesti kultuuri, kooliharidust ja looduskeskkonda,
aga ka hõlpsat asjaajamist ja lihtsat ettevõtluse
arendamist koos digiriigi võimalustega.**

**Viimastel aastatel on naasnud välismaalt Eestisse
enam kui 6000 Eesti juurtega inimest aastas ja see**

trend on jätkuv. Integratsiooni Sihtasutus pakub
tagasipöördujatele erinevaid tugiteenuseid nagu
nõustamine, kogemuskohtumised võrgustumise
eesmärgil ning teatud juhtudel ka tagasipöördu-
mistoetust.

Edendati kohaliku tasandi osalust

2025. aasta veebruariks oli Eestis registreeritud **22
652 mittetulundusühingut ja 781 sihtasutust**, mis
on mõnevõrra vähem kui aasta varem. See langus
tuleneb peamiselt **äriregistri korrastamisest**, mille
käigus eemaldati mittetöötavad juriidilised isikud.
Samas registreeriti **üle tuhande uue MTÜ**, mis kin-
nitab, et kodanikualgatused ja aktiivne kaasamine
ühiskonnas on jätkuvalt olulisel kohal. See näitab,
et mitte arvuline suurenemine, vaid **tegevuse kvali-
teet ja mõjusus saavad edaspidi võtmeteguriteks.**

Kodanikuühiskonna arengule suunati 2024. aastal
mitmeid algatusi. Vabatahtliku tegevuse ning va-
baühenduste võimekuse uurimiseks alustati ma-
hukat **analüüsi vabaühenduste ja vabatahtliku te-
gevuse arengusuundumuste kohta**, mille tulemus-
ed peaksid **aitama kujundada riiklikku poliitikat ja
toetuskeeme efektiivsemalt**. Samuti jätkusid **ko-
gukonnakeskse valitsemisviisi ja elanikkonna-
kaitse arendamise meetmed**, et tugevdada vastu-
pidavust kriisiolukordades ja suurendada kohalike
omavalitsuste rolli turvalisuse tagamisel.

Eesti elanike osalus vabatahtlikus tegevuses on
jäänud **20% tasemele**, aga annetamine on endiselt
märkimisväärsel tasemel. **2023. aastal annetati
kokku 78 miljonit eurot**, mis küll ei ületanud vara-
semat rekordtasemet, kuid näitab jätkuvat valmisole-
kut toetada ühiskondlikke algatusi. Seejuures on
üha olulisemaks muutunud **pikaajalised ja vald-
kondlikult suunatud annetused**, näiteks tervishoiu
ja hariduse toetamine.

Üldpilt viitab, et Eestis on vähem formaalselt re-
gistreeritud, kuid passiivseid organisatsioone, sa-
mas kui **tegutsevad vabaühendused on muutunud
sihipärasemaks ja mõjuvõimsamaks**. Tulevikus tu-
leb enam keskenduda **kogukondade ja vabataht-
like tugevdamisele, osalusedemokraatia arendami-
sele ning jätkusuutlike rahastusmudelite loomi-
sele**, et tagada kodanikuühiskonna elujõulisus ja
pikaajaline mõju.

Rahvastikuregister on riigile ja inimesele üha olulisem

2024. aastal suurenes rahvastikuregistrisse teh-
tud päringute arv 53 miljoni võrra (2023. aastal 201
miljonit, 2022. aastal 177 miljonit). **Päringute arvu
kasv näitab, et suurenenud on vajadus kasutada**

rahvastikuregistri andmeid. Sellega kaasnevad aga lisaootused taristu ja muude tugitegevuste suhtes, mida on vaja näiteks selleks, et teha andmetele juurdepääsu otsuseid ning väljastada andmeid. 2023. aastal kinnitatud rahvastikuregistri viisiooni elluviimine toetab edasiste arenduste süsteemset realiseerimist.

Rahulolu rahvastikuregistri e-teenustega oli 2024. aastal jätkuvalt kõrge – 78% ning on aastatega üha enam kasvanud (2023. aastal 77%, 2022 aastal 75%). Põhitähelepanu on pööratud sellele, et muuta teenused kodanikele mugavamaks. Näiteks alustati automaatotsuste tegemist e-rahvastikuregistri portaalis esitatud elukohateadete ja sünni registreerimise avalduste alusel (otsused ilma ametnikuta), e-teenuste keskkonnas täiendati teavitussüsteemi, mis edastab inimestele teateid nende andmete ja menetluste muudatuste kohta, e-rahvastikuregistrisse lisati võimalus tellida mitmekeelse standardvormiga tõendeid ja väljavõtteid kättesaamise võimalusega välisesindustest, 01.12.2024 käivitus abielulahutuse avalduse esitamise e-teenus, jõustus Eesti Vabariigi valitsuse ja Soome Vabariigi valitsuse vaheline rahvastiku registreerimise kokkulepe ning vahetati esmased komplektid andmeid. **Eesmärk on arendada mugavaid, automaatseid ja elektroonilisi teenuseid edasi.**

Suur edusamm tehti ka rahvastikuregistri andmete kvaliteedi parandamisel – 2024. aastal tehti rahvastikuregistris 143 erinevat kvaliteeditööd, mille käigus kontrolliti ja tehti korda inimeste andmeid, sh viidi läbi järelevalvet andmeandjate edastatud andmete üle. Tööde käigus kontrolliti ja korrustati rahvastikuregistri andmeid rohkem kui 76 000 inimesel.

Ülevaade programmide elluviimisest

Järgmistes peatükkides on antud ülevaade programmide elluviimisest. Esitatud on olulisemate tegevuste kokkuvõtte, mõõdikute saavutustasemed 2024. aastal, olukorra kirjeldus ja teave eelarve kasutamise kohta.

PROGRAMM „Lõimumis-, sh kohanemisprogramm 2024–2027“

Peavastutaja: Kultuuriministeerium

Programmi eesmärk: Eesti ühiskond on lõimunud ja sotsiaalselt sidus, erineva keele- ja kultuuritaustaga inimesed osalevad aktiivselt ühiskonnaelus, jagavad demokraatlikke väärtusi ning ühist kultuuri-, info- ja suhtlusruumi ning tunnevad ühtekuuluvust. Kõigile Eestis elavatele inimestele on loodud võrdsed võimalused edukaks iseseisvaks toimetulekuks ja heaoluks.

„Eesti 2035“ sihid: „Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed“, „Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud“ ning „Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik“.

Programmi kirjeldus: „Lõimumis-, sh kohanemisprogramm 2024–2027“ toetab sidusa ühiskonna teket ning aitab luua Eesti ühiskonnas elanikkonna-gruppide vahel ühtekuuluvustunnet ja suurendada Eesti elanike teadlikkust eri kultuuridest ja keeltest.

Programmis on kaks meetet, mis koosnevad kahest programmi tegevusest:

1. Lõimumis-, sh kohanemispoliitika kujundamine ja rakendamine;
2. Rahvuskaaslaste toetamine.

2024. aasta olulisimad edusammud

1. 2024. aastal oli Kultuuriministeeriumi teema-aastaks Eesti kultuuririkkuse aasta. Teema-aasta raames pöörati tähelepanu nii Eestis elavate eri rahvuste mitmekesisele kultuurile ja traditsioonidele kui ka Eesti oma ainulaadsetele kultuuriruumidele ja -kogukondadele.

2. 2024. aastal avalikustati Eesti ühiskonna lõimumismonitooring. Lõimumismonitooringu avalikud esitlused toimusid mh Tallinnas, Tartus ja Narvas. Lisaks nendele toimusid eraldiseisvad monitooringu tutvustused (nt ajakirjanikele ja Eestis resideeruvale diplomaatilisele korpusele).
3. Koostöös Integratsiooni Sihtasutuse (edaspidi INSA), Eesti Rahvakultuuri Keskuse (edaspidi ERK) ja SA-ga Kodanikuühiskonna Sihtkapital (edaspidi KÜSK) alustati ESF+ projekti elluviimist, mille eesmärk on toetada ja suurendada uussisserändajate, eri keele- ja kultuuritaustaga inimeste ning tagasipöördujate osalemist kogukonnaelus.
4. 2024. aastal pakkus INSA eesti keele õppeks 12 743 õppekohta, sh 1 378 õppekohta INSA eesti keele majas ja 11 365 õppekohta keelte-koolidest koostööpartnerite juures. 1 760 õppekohta olid mõeldud püsielanikele ja tagasipöördujatele, 9 154 kohta kohanemisprogrammi Settle in Estonia kursustel ning 451 kohta kodanikulepingu raames. Keeleõpet toetavates tegevustes osaleti 3485 korral.

Kohanemisprogrammi baas- ja teemamoodulites osaleti kokku 5422 korral.

5. Aasta jooksul andis INSA enam kui 27 000 korral nõu keeleõppe ja kohanemise teemal.
6. Kaardistati „Eestis kohanemine“ infoteenuse personaliseerimise võimalused ning lisati veel üks osateenus – pangakonto loomine ja tulude deklareerimine.
7. Koostöös Statistikaametiga valmis juhtimislaud „Arengukava Sidus Eesti“.

Programmi mõodikud ja eelarve täitmine

M õ odikud	Tegelik t ä itmine			Sihttasemed			Allikas
	2022	2023	2024	2024	2025	2030	
Tugeva v õi keskmise tugevusega riigiidentiteedi kandjate osakaal, eestlased %	Ei m õ õ-detud	73%	Ei m õ õ-detud	≥ 79%	≥ 79%	≥ 90%	Eesti integratsiooni monitooriing (EIM)
Tugeva v õi keskmise tugevusega riigiidentiteedi kandjate osakaal, teisest rahvusest inimesed %	Ei m õ õ-detud	89%	Ei m õ õ-detud	≥ 86%	≥ 86%	≥ 90%	Eesti integratsiooni monitooriing (EIM)
V ä lismaal elavate eestlaste ü htekuuluvustunne Eestiga	Ei m õ õ-detud	Ei m õ õ-detud	Ei m õ õ-detud	≥ 85%	Ei m õ õ-detud	≥ 90%	Eesti v ä liskogukondade ja tagasip õ ordumise seonduv uuring (V ä M 2021)

Programmi eelarve t ä itmine (tuhandetes eurodes)	2024. a esialgne eelarve	2024. a l õ plik eelarve	2024. a eelarve t ä itmine
Kulud kokku	16 535	19 979	14 058
Programmi tegevus 1. L õ imumis-, sh kohanemispoliitika kujundamine ja rakendamine	16 310	19 677	13 884
Programmi tegevus 2. Rahvuskaaslaste toetamine	225	302	174

Programmi tegevuse 1. „Lõimumis-, sh kohanemispoliitika kujundamine ja rakendamine“ eelarve täitmine oli 71%. Programmi tegevuse eelarve kujunes väiksemaks programmi eelarve kirjeldustes esile toodu tõttu.

Programmi tegevuse 2. „Rahvuskaaslaste toetamine“ eelarve täitmine erines samuti planeeritust.

Programmi tegevuse eelarve täitmine oli 58%. Programmi tegevuste eelarve jäi osaliselt kasutamata nt edasiantavate toetuste väiksemate väljamaksete mäara tõttu

Olukorra analüüs

Rahvastikuregistri 01.01.2025 andmete kohaselt elab Eestis 1 370 925 elanikku, kellest 1 128 020 on Eesti kodanikud. Märatlemata kodakondsusega inimesi, kelle elukoht on registreeritud Eestis, oli 60 227 (4,4% elanikest). Teiste riikide kodanike arv, kelle elukoht on registreeritud Eestis, oli 182 678 (suurim osakaal on Venemaa Fõderatsiooni kodanikel (78 186), järgnevad Ukraina kodakondsusega isikud (52 391).

2024. aastal sai Eesti kodakondsuse naturalisatsiooni korras 751 inimest, kellest 409 olid märatlemata kodakondsusega isikud ja 200-l inimesel oli

Venemaa kodakondsus. 2024. aasta taotluste mahud langesid võrreldes varasema aastaga 17%, sellest lähtuvalt tehti ka otsuseid vähem.

2024. aastal mõjutas rännet jätkuvalt kestev Venemaa täiemahuline sõda Ukraina vastu. Esialgsete andmete kohaselt (Statistikaameti andmetel) saabus Eestisse 2024. aastal 13 826 inimest ja siit lahkus 13 278, ehk rändesaldo oli 548 inimesega positiivne. Ca 6 200 ehk 45% kõigist sisseränänänutust olid Ukraina kodakondsusega. Võrreldes aasta varasemaga vähenes Ukraina kodakondsusega sisseränänänutute arv poole võrra. Ehkki sisseränänänud Ukraina kodanike arv on 2023. aastaga võrreldes kaks korda väiksem, on see siiski kordades suurem

kui enne täiemahulise sõja algust (2020: 2374, 2021: 3047, 2022: 33 217, 2023: 13 082). Eestist lahkus registreeritud rände andmetel 2024. aastal 5 300 Ukraina kodanikku.

Alates sõja algusest on ajutise kaitse staatust taotlenud 31.12.2024 seisuga 56 747 inimest. Kehtivad ajutist kaitset omavad 31.12.2024 seisuga 35 755 inimest ja sellest on loobunud 8182 inimest.

Rahvusvahelist kaitset (v.a ajutist kaitset) on perioodil 24.02.2022–31.12.2024 taotlenud kokku 8261 inimest, kellest 7614 on Ukraina kodanikud.

2024. aastal püsis riikliku kohanemisprogrammi Settle in Estonia töömaht enamasti samal kõrgel tasemel, kui eelmisel aastal. Kohanemisprogrammi pakuti kolmele sihtrühmale: Eestis tähtajalise elamisloa ja -õigusega viibivatele välismaalastele ehk nõ tavarände alusel Eestisse saabunud uussisserändajatele, rahvusvahelise kaitse saajatele (täiendava kaitse või põgeniku staatusega) ning ajutise kaitse saajatele.

Viimastel aastatel on hakanud kasvama islami-taustaga riskiriikidest pärit Eestisse elama asunud välismaalaste arv, 2023. aastal oli selliseid inimesi 9204. Kuue aastaga (2015–2023) on nende inimeste hulk neljakordistunud.

Jätkuv sihtrühma kasv sunnib leidma rohkem ressursse lõimumisteenuste pakkumiseks. Samal ajal suureneb surve kokkuhoiuks ja vajadus riigi ressursse tõhusamalt ära kasutada. See viib teenuste suurema diferentseerimise ja digitaliseerimiseni, sealhulgas personaalse riigi kontseptsiooni <https://www.mkm.ee/personaalneriik> rakendamiseni.

Iga kolme aasta järel tellib Kultuuriministerium lõimumispoliitika seireks ja valdkondliku arengukava tulemuste jälgimiseks süvauuringu, Eesti integratsiooni monitooringu. **Värskeim monitooring tehti 2023. aastal, selle andmed avaldati 2024. a märtsis.**

Monitooringust selgub, et tugeva riigiidentiteediga isikute osakaal teistest rahvustest inimeste hulgas on võrreldes 2020. aastaga kasvanud 4% võrra (39%-lt 43%-le) ja keskmise riigiidentiteediga isikute osakaal on jäänud samaks (46%). Eestlaste seas tugeva riigiidentiteediga inimeste osakaalu indeks vähenes 2% võrra (22%-lt 20%-le) ja keskmise riigiidentiteediga isikute osakaal vähenes 56%-lt 53%-le.

Muutus ei ole suur, kuid tendentsina tähelepanuväärne kui tunnistus sellest, et Ukraina sõjal on lõimumisele asümmeetriline mõju, lähendades venekeelset kogukonda Eesti riigile ja samas nõrgendades eestlaste lõimumisvalmidust.

Oma informeeritust Eestis toimuvast hindas heaks või väga heaks 90% eestlastest ja 89% muust rahvusest inimestest. Eestlaste puhul on toimunud mõningane tagasimine (2020. aasta tulemus oli 93%, sihttase 2023. aastaks 95%), teisest rahvusest inimeste puhul on toimunud kasv 2 protsendipunkti võrra ja seega on sihttase (88%) täidetud. Samal ajal on pea 20 protsendipunkti vähenenud nende muust rahvusest elanike osakaal, kes tunnevad, et on kursis Venemaal toimuvaga (69%-lt 44%-le), ja on võrdne nende osakaaluga, kes leiavad, et nad on muust maailmast hästi informeeritud.

Aktiivse eesti keele oskusega muust rahvusest inimeste osakaal on 15 aasta jooksul pidevalt tõusnud ja on tänava jõudnud 46%-ni ning keelt üldse mitte valdavate inimeste osakaal on langenud 20%-lt 4%-le. Kui aktiivse eesti keele oskusega inimeste arv ei ole kasvanud planeeritud tasemel (2023. a sihttase oli 50%), siis keeleoskamata inimeste arv on vähenenud planeeritust kiiremini (2023. a sihttase oli 8%).

Sõda Ukrainas on 54% Eesti elanike hinnangul mõjutanud suhteid teiste inimestega. Ukraina sõda on teravdanud maailmavaatelisi ja kultuurikonflikte, kuid on samas suurendanud solidaarsust ja turvalisuse väärtustamist ning sundinud tegema selgemaid valikuid Ida ja Lääne orientatsiooni vahel, mis võib lõimumisprotsesse kiirendada.

76% uussisserändajatest peab end hästi kohanevaks, kuid 6% ei tunne, et nad oleksid hästi kohanevad.

2023. aasta lõimumismonitooringu tulemuste alusel võib kinnitada, et püsib 2020. aasta uuringust ilmnenu trend, et muust rahvusest inimeste jaoks on Venemaa (tele)meedia asemel olulisimate infoallikate pingereas kõrgema koha võtnud kohalik venekeelne meedia. Nooremates vanuserühmades on pingereas kõige kõrgemal kohal sotsiaalmeedia platvormid ja ka eestikeelsed uudiste portaaliid, vanaema põlvkonna seas domineerib ETV+. Selle kõrval on veelgi kahanenud Venemaa meediakanalite jälgimine ja usaldusväärsus. Samas on Venemaa sissetungile Ukrainasse järgnenud infosõja foonil langenud hinnangud kõigi infokanalite olulisuse ja usaldusväärse kohta, Eesti infokanaleid (ETV+,

kohalikud venekeelsed uudiste platvormid, piirkondlikud ja kohalikud ajalehed) peab usaldusväärseks alla poole muust rahvusest Eesti elanikest, samas kui eestlastele on ETV endiselt tugev ankurkanal, mille pakutavale teabele julgetakse tugineda (usaldajate osakaal 86%).

Monitooringust selgub, et Eesti muust rahvusest elanikud ei moodusta ühtset kogukonda, vaid on killustunud väiksemateks rühmadeks.

Programmi tegevuste elluviimine 2024. aastal

Programmi tegevus 1.1. Lõimumis-, sh kohanemispoliitika ja kujundamine⁴

Lõimumis-, sh kohanemispoliitika kujundamine toimub läbi Kultuuriministeeriumi kultuurilise mitmekesisuse osakonna (edaspidi KMO) tegevuste.

„Sidusa Eesti arengukava 2030“ elluviimiseks moodustati kultuuriministri 4. jaanuari 2022. aasta käskkirjaga nr 2 lõimumise, sh kohanemise valdkonna juhtrühm, mille esimees on kultuurilise mitmekesisuse asekancler.

2024. aastal toimus Kultuuriministeeriumi eestvedamisel kaks juhtrühma koosolekut, kus vaadati üle programmi 2023. aasta tulemused ja 2024. ja 2025. aasta prioriteetid, tehti kokkuvõtted ESF eelmise perioodi lõimumismeetme ja kohanemismeetme tulemustest ning anti ülevaate Šveitsi-Eesti koostööprogrammi toetusmeetmest „Sotsiaalne kaasatus“.

2024. aastal toimus Šveitsi-Eesti koostööprogrammi toetusmeetme allkirjastamine ning käivitus toetusmeetme „Sotsiaalse kaasatuse toetamine“ programmikomponendi „Kultuuriline ja keeleline lõimumine“ elluviimine. 2024. aastal toimus ka koostööprogrammi juhtrühma esimene kohtumine koos programmi avasündmusega Narvas.

2024. aasta lõpus allkirjastas kultuuriminister „Lõimumist edendavate kogukondlike tegevuste toetamine“ toetuste andmise tingimused ning käivitus rakendamine.

Vähemusrahvuste kultuuriorganisatsioonidele suunatud poliitika kujundamiseks tehti koostööd rahvusvähemuste kultuurinõukoja ja Ida-Virumaa rahvusühenduste ümarlauaga.

Kultuuriministeeriumi juurde loodud romade lõimumise nõukoda on koostöö- ja infovahetusplatvormiks. 2024. aastal kogunes nõukoda ühel korral.

Märtsis 2024 sõlmiti partnerlusleping Statistikaametiga, mille alusel käis aasta jooksul töö kahe statistika juhtimislaua, „Arengukava Sidus Eesti 2030“ ja „Ränne“, visualiseeritavate näitajatega. Juhtimislaud „Arengukava Sidus Eesti“ sai aasta lõpuks valmis ning avati kasutamiseks jaanuaris 2025.

Juhtimislaual on hetkel 23 diagrammi kokku 46 näitajaga, nende seas nii arengukava mõõdikud kui ka olulised taustanäitajad. Juhtimislaud on loodud selleks, et näidata võimalikult ülevaatlilikul moel, milline on meie ühiskonna sidususe hetkeseis ja millised on eesmärgid. Töö rändestatistika juhtimislauaga jätkub 2025. aastal.

Programmi tegevust viidi ellu kuue teenuse kaudu

Tänapäevaste, nutikate ja tulemuslike kohanemis- ning lõimumisteedkondade arendamine

2024. aastal jätkus „Eestis kohanemine“ infoteenuse edasiarendamine ning personaliseerimise võimaluste kaardistus. Infoteenus koondab ühte kohta kogu vajaliku teabe uussisserändajatele mõeldud olemasolevatest teenustest. Teenus koosneb kaheksast osateenusest: elukoha registreerimine, perearsti leidmine,

kohanemisprogramm, juhiloa vahetus, eesti keele õpe, üldharidus, peretoetused ning pangakonto loomine ja tulumaksude deklareerimine. Infoteenus arendatakse tulevikus proaktiivseks sündmus-teenuseks. Kokku külastati „Eestis kohanemise“ erinevaid lehekülgi viie kuu jooksul ligi 16 000 korda.

Jätkus uussisserändajatele mõeldud infoplatvormi ja andmevahetuslahenduse <https://www.settleinestonia.ee/> arendamine.

⁴ Seotud eelkõige „Eesti 2035“ sihi „Oskused ja tööturg“ muutusega F „Suurendame ühiskondlikku sidusust ja võrdseid võimalusi hariduses ning tööturul“ ning sihi „Rahva kestlikkus, tervis ja sotsiaalkaitse“ muutusega A „Kujundame tervikliku rahvastiku- ja perepoliitika kestliku rahvastiku ja heaolu tagamiseks“.

INSA arendas edasi iseteenindusportaali <https://iseteenindus.integratsioon.ee>, mille abil saavad kliendid registreeruda sobivatele keelekursustele, leida huvitavaid sündmusi oma suhtluskeele praktiseerimiseks, sortida keeleõppevõimalusi keeletaseme, asukoha või perioodi järgi, näha ülevaadet läbitud tegevustest ja saada meeldetuletusi eesootavate sündmuste kohta.

Samuti lõi INSA „Kohanemise teekaardi“ <https://integratsioon.ee/kohanemise-teekaart>, mis on põhjalik ja praktiline juhend, loodud toetama Eestisse saabuvate ja siin elavate uussisserändajate kohanemist.

Ühine, arusaadav ja usaldusväärne kommunikatsiooni- ja inforuum

Ukraina sõja tagajärjel on Eesti meedias toimunud suured muutused. 2022. aastal lõpetati Eestis 51 Venemaa telekanali edastamine ja suleti juurdepääs 195 veebilehele.

Selleks, et pakkuda venekeelsele auditooriumile alternatiivi, on Vabariigi Valitsuse otsusega neli Eesti venekeelset erameediakanalit (Postimees, Delfi, Delovyje Vedomosti ning Põhjarannik) saanud aastatel 2022–2024 riikliku lisatoetuse. 2024. aastal eraldati kvaliteetse venekeelse ajakirjandussisu loomiseks erameediakanalitele 1 miljon eurot.⁵

2024. aasta oli pühendatud Eesti kultuuririkkusele. Kultuuriministeeriumi teema-aasta eesmärgiks oli, et Eesti inimesed teadvustaks ja väärtustaks senisest enam Eestit kui traditsiooniliselt kultuuriliselt mitmekesisest ühiskonda.

Kultuuririkkuse aasta programmiga hoogustati Eesti erinevate kogukondade ja rahvusvähemuste omavahelist suhtlemist ning toetati nende traditsioonide ja kultuurisündmuste laiemat nähtavust.

Aasta sündmustest ja seotud uudistest anti ülevaate veebilehel kultuuririkkus.ee, mis sisaldas ligi 1000 sündmust,

2024. aastal kasutati aktiivselt kultuuririkkuse aasta visuaalset identiteeti, mis tõmbas tähelepanu ning tõi ühise nimetaja alla Eesti kultuuriliselt mitmekesisust tutvustavad üritused, teemaatilised ettevõtmised ja teemakohased sõnumid (sh all kirjeldatud sotsiaalkampaania ja ristmeediaprogrammi). Logo ja kujundusmallid olid kõigile kasutamiseks kättesaadavad, mis aitas omakorda laiendada kasutusala ning mõju ulatust. Aasta lõpus toimus üleminek valdkonna visuaalsele identiteedile, mille puhul on logo sama ning tekst on teema-aasta nimetuse asemel „Kultuuririkas Eesti“. Ka see logokomplekt on kõigile soovijatele kasutamiseks kättesaadav ning kannab edasi kultuuririkkuse sõnumit.

2024. aastal viidi läbi kaks omavahel terviku moodustanud sotsiaalkampaaniat koondpealkirjaga „Minu näoga Eesti“, üks mais-juunis ja teine septembris-oktoobris 2024. Kampaaniate eesmärgiks oli tuua tähelepanu keskpunkti Eesti ühiskonna kultuuriline mitmekesisus ning toetada hoiakuid, mis soodustavad kultuurilise mitmekesisuse mõistmist, hoomamist ja väärtustamist.

Sotsiaalkampaaniate raames tõstatatud sõnumeid viib edasi ristmeediaprogramm „Mitme näoga Eesti“. Ristmeediaprogrammi raames avaldati alates 2024. aasta novembrist telesaateid, raadiosaateid, artikleid, samuti teemaatilisi saateid ja muud lisamaterjali, mis ilmusid peale esmakordset eetrisse minekut koondatult veebilehel kultuuririkkus.kanal2.ee. Ristmeediaprogramm tutvustas Eesti mitmekesisest kultuuriruumi ning siin elavaid inimesi, kellel on erinev kultuuriline ja keeleline taust, ning julgustab inimesi suhtlema teise kultuuritaustaga inimestega. Detsembris avaldatud kolm telesaadet on saanud väga positiivset vastukaja, üks neist jõudis top 30 vaadatavate saadete nimekirja, ning selle reiting ületas 9 punkti 10 punkti skaalal.

⁵ Need tegevused on eelarveliselt Kultuuriprogrammis.

10. augustil 2024. aastal viidi Arvamusfestivali Kultuurialal läbi kultuuririkkuse arutelupäev. Koostöös partneritega (nt Integratsiooni Sihtasutus, Statistikaamet, ÜRO Pagulasamet, Fenno-Ugria sihtasutus) korraldati mitu arutelu, mille raames arutleti kohanemise, lõimumise, rände ja nende teemadega seotud hoiakute üle. Arutelude raames toodi esile nii edulugusid kui väljakutseid, arutelud olid suunatud erinevatele sihtrühmadele ning vastavalt ülesehitatud (nt mälumäng laiale avalikkusele, omavalitsuste arutelu ametnikele, jne). Vaatamata vihmassele ilmale oli aruteluala läbivalt populaarne.

2024. aastal käivitus Šveitsi-Eesti koostööprogrammi toetusmeede, mille eesmärk on parandada Eestis elavate, eelkõige eri keele- ja kultuuritaustaga inimeste võimalusi Eesti ühiskonnas aktiivsemaks osalemiseks, keskendudes lõimumise, sh kohanemise, hariduse, sotsiaalhoolekande teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamisele ning sotsiaalse innovatsiooni edendamisele. KMO koordineerib programmikomponenti „Kultuuriline ja keeleline lõimumine“, mille tegevuste hulgas on lõimumisvaldkonna digiteenuste ja nõustamisteenuse arendamine, vabatahtlike kaasamine ja Eesti kultuuriruumi tutvustamine. Lisaks viib osakond ellu partnerluses Rahvusraamatukoguga eakatele suunatud meediapädevuse tegevust üleriigiliselt.

2024. aasta II poolaastal toimus kolm koolitust kohalikes meedia- ja infokanalites töötavatele ajakirjanikele, et suurendada nende võimekust kajastada rändemaastikul toimuvat, Eesti mitmekesisust ning edendada Eesti ühiskonna sidusust: "Globaalsed konfliktid kohalike mõjudega: miks välismaailm tuleb meie koduõuele ja miks see peaks meile korda minema" (ühapäevane kontaktkoolitus), kaks online koolitust (eesti ja vene keeles) "Kuidas orgaaniliselt kasvatada sotsiaalmeedia auditooriumi" ning kahepäevane konverents-koolitus „Kommunikatsioon ja kohalik meedia multikultuurises ühiskonnas“.

Ühtekuuluvustunnet toetavate sotsiaalsete kontaktide soodustamine

Kinnitati Euroopa Sotsiaalfondi+ toetuse andmise tingimused (TAT) „Lõimumist edendavate kogukondlike tegevuste toetamine“, mille elluvijaks on KMO ning partneriteks INSA, ERK ja KÜSK. Projekti eesmärk on suurendada uussisserändajate, eri keele- ja kultuuritaustaga inimeste ning tagasi-pöördujate osalemist kogukondlikes tegevustes. Sõlmiti partnerluslepingud ning alustati tegevuste planeerimiseiga.

Lõimumist edendavatele Ida-Virumaa kultuuri- ja spordisündmustele, mis aitasid parandada Ida-Virumaa eesti keelest erineva emakeelega elanike sidusust Eesti kultuuriruumiga, eraldati 2023. aastal erakordselt miljon eurot. INSA korraldatud taotlusvooru kaudu sai toetust 11 projekti, neist kaks viidi ellu 2023. aastal, ülejäänud üheksa 2024. aastal.

Üle-eestiliste lõimumist edendavate kultuuri- ja sporditegevuste voorus toetati 13 projekti kogusummas 100 000 eurot. Toetussummad ühe projekti kohta jäid vahemikku 2550–9996 eurot. Toetust said Võrumaa jooksu- ja kõnnisari, Narva tantsupidu ja Narva poeesiapäevad, Maardu jooksuvoistlus ja mitmed kogukondlikud projektid erinevates maakondades.

Selleks, et noortel, kuni 19-aastastel Ukraina sõjapõgenikel ei kaoks ka võõrsil olles side oma keele ja kultuuriruumiga, toetati 10 projekti summas 100 000 eurot. INSA andis toetust ukraina keele ja kultuuri õppeks, ukrainakeelsete kultuurisündmuste korraldamiseks ning ukrainakeelse laste ja noorte kirjanduse väljaandmiseks. Näiteks rahastati noorte linnalaagreid, ajakirja Täheke ukraina keelset erinumbrit, loomingulisi töötubasid.

Uuendusmeelse ja vastutustundliku tööturu toetamine

Eri keele- ja kultuuritaustaga inimestel, uussisserändajatel ning tagasi-pöördujatel võib kohanemine Eesti tööturul kujuneda keerukaks. Protsessi sujuvamaks muutmiseks pakub INSA neile töö-jõulähetus- ja praktikaprogrammi.

Tööjõulähetusprogrammiga pakuti avalikus sektoris töötavatele ebapiisava eesti keele oskusega inimestele keelepraktikat sama valdkonna eestikeelses organisatsioonis teises linnas või maakonnas. Programmi sisuline tegevus algas 2024. aastal. Kui peamiselt pakuti keelepraktikat Ida-Virumaa ja Harjumaa haridustöötajatele, siis aasta teises pooles lisandusid ka tervishoiutöötajad ja poliitsei ametnikud. Programmis osales 158 inimest.

Uuendusena algatati praktikaprogrammi lühiformaadi ehk töövarjuprogrammi, millega pakuti tudengitele võimalust teha avaliku sektori organisatsioonides vaatluspraktikat. Kokku osales tegevuses aasta jooksul 30 üliõpilast. Aasta lõpus toimunud töövarjupäevadele eelnes infopäev ministriumide ühishoones. Järeltegevusena osalesid töövarjuks käinud üliõpilased minihäkatoniil, kus otsiti lahendusi avaliku sektori asutuste probleemidele.

2024. aastal toimus XI. Ida-Virumaa kultuurifoorum ürituste sarjana. Formaadi laiendamise eesmärk oli jõuda võimalikult paljude inimesteni ja anda arteludele laiem kandepind. Esimene, noorsootööl ja noorte kaasatusele kultuuri- ja ühiskonnaellu pühendatud kultuurifoorum toimus märtsis Kiviõli rahvamajas. Aprillikuine Kohtla-Järve kultuurifoorum keskendus loomemajanduse ja kultuuri rollile piirkonna majanduse mitmekesistamisel ning sidusa ühiskonna loomisel. Sarja viimane kultuurifoorum leidis aset 8. mail, Euroopa päeva eel, Narva kolledžis, teemadeks piirilinn Narva ajalugu, identiteet ja tulevik. Foorumite eesmärk on aidata kaasa lõimumisele läbi kultuuri ja aktiivse kodanikuühiskonna, leida kokkupuutepunkte ka haridus- ja noorsootöö, majandus- ja ettevõtlusvaldkonnaga, anda kodanikuühiskonna ja kohaliku omavalitsuse tasandilt tagasisidet ka poliitikajundajatele.

Soome-ugri rahvastele pühendatud oktoobrikuiste hõimupäevade, mille eesmärk on väärtustada ühist pärandit ja toetada nende kultuurilisi püüdlusi, rõhuasetus oli 2024. aastal Ida-Virumaal. Hõimupäevade programm pealkirjaga «Silda mööda kulgeb tee...» pakkus mitmekesiseid ja värvikirevaid üritusi. Fenno-Ugria hõimupäevade konverents toimus Jõhvi Kontserdimajas ning see oli pühendatud Kirde-Eesti soome-ugri pärandile. Soomeugrilastega seotu saab Ida-Virumaal tähelepanu osaliseks ka 2025. aastal, mil Narva kannab soome-ugri kultuuripealinna tiitlit.

Eesti keele oskuse, riigi ja kultuuriruumiga sideme suurendamine

Nõustamine

Aasta jooksul andis INSA enam kui 27 000 korral nõu keeleõppe ja kohanemise teemal. Nõustati mitmel moel:

1. Tallinna ja Narva eesti keele majas viidi läbi 313 süvanõustamist;
2. nõustamispostkasti info@integratsiooniinfo laekus 5816 pöördumist;
3. vastasime programmi „Settle in Estonia” postkasti info@settleinestonia.ee laekunud 14 659 pöördumisele;
4. tasuta infotelefoni 800 9999 kaudu vastati 5726 kõnele;
5. Eesti Rahvusvahelises Majas abistati kohapeal 82 inimest;
6. korraldati kolm veebiseminari 223 inimesele;

7. viidi läbi üheksa infotundi 179 inimesele;
8. jagati personaliseeritud tuge keeleõppe korraldamiseks seitsmele tööandjale.

Iseteenindussüsteemi kliendiandmebaas kasvas aastaga 7 180 kliendi võrra, kokku oli andmebaasis 2024. aasta lõpu seisuga 29 180 kasutajat.

Kohanemisprogramm

Eestisse saabunud välismaalastel aitab siin end kergemini sisse seada kohanemisprogramm Settle in Estonia. Programm koosneb koolitustest, mille käigus saab ülevaate Eesti riigi ja ühiskonna toimimisest ning igapäevasest elukorraldusest, samuti pakutakse eesti keele õpet. Uuississerändajaid suunab kohanemisprogrammist osa võtma Politsei- ja Piirivalveamet. Rahvusvahelise kaitse, sh ajutise kaitse saanutel on kohustus neile mõeldud koolitustel osaleda. Alates 2023. aastast on kohanemisprogrammi elluvijana INSA. Ajutise kaitse saanud isikutele pakub kohanemisprogrammi baasmoodulit Kultuuriministeerium.

Lisaks kohanemisprogrammi baasmoodulile pakuti töötamise, õppimise, teaduse, perekonna ja ettevõtluse teemamooduleid. Baas- ja teemamoodulite kohanemisprogrammi koolitustel osales tavarände sihtrühm kokku 1278 korral.

Tavarände raames läbis programmi Settle in Estonia raames keeleõppe 1248 inimest (tasemetel A1-B1).

INSA pakub eesti keele A1-tasemel kohustuslikku õpet ka ajutise kaitse saajatele. Selleks valitud keeleõppepartnerite juures sai 2024. aastal õpet 3918 inimest. Samuti hakati ajutise kaitse saajatele pakuma eesti keele kursusi A2- ja B1-tasemel, mille läbis 739 inimest (A2-tasemel – 673 ja B1-tasemel – 66). Kultuuriministeeriumi tellitud ühepäevase baasmooduli ajutise kaitse saajatele läbis 3569 inimest.

Alates 2024. aastast taastati kohanemisprogrammi pakkumine rahvusvahelise kaitse saajatele. Pakuti 14 keelekursust, millest võttis osa 242 rahvusvahelise kaitse saajat, sh täiendava kaitse ja pagulasstaatusega isikud: A1-tasemel 230 inimest ja A2-tasemel 12. Peamiselt ukrainlastest täiendava kaitse saajatele töötati välja kohanemisprogrammi lühimoodul, mille kestus on 8 akadeemilist tundi ja milles osales 548 rahvusvahelise kaitse saajat. Neljapäevase baasmooduli rahvusvahelise kaitse saajatele läbis 27 põgeniku staatusega rahvusvahelise kaitse saajat.

Keeleõpe

Eesti keele õppeks pakuti püsielanikele ja tagasi-pöördujatele keelemajas Tallinnas ja Narvas 2024. aasta peale kokku 3184 õppekohta, õpet korraldasid INSA ning INSA keeleõppepartnerid. 2024. aastal tehti koostööd Algu OÜ, Folkuniversitetet Estonia MTÜ, OÜ Keeltekeskus Kaja, OÜ Kersti Võlu Koolituskeskus, Multilingua Keeltekeskus OÜ, Reiting PR OÜ, Sola Integra MTÜ ja SA Tartu Rahvaülikool. Eesti keele kursusi pakuti tasemel A1–B1.2.

2024. aastal lisandusid tunniplaani uued erikursused – mängustatud keeleõpe, taimede digikursus, suhtlemis- ja lugemiskursus „Lõpuks leidsin sind“. Populaarseks osutus erikursus „Riik ja inimesed“, mille raames külastavad õppijad ka Riigikogu. Terve õppeaasta jooksul pakkus INSA 2 hääduskursust, mis oli suunatud haridustöötajatele ja õpetajatele.

INSA struktuuriüksusena tegutsev eesti keele maja pakub keeleõpet ka väljaspool suuremaid keskusi, sealhulgas Lääne-Harju ja Lüganuse vallas, et toetada keeleõppe kättesaadavust laiemalt. Lüganuse vallas toimus 5 auditoorset keelekursust, milles osales kokku 80 õppijat. Arvestades sihtrühma eelistusi, viidi suurem osa keeleõppest läbi veebikursustena, võimaldades osalejatel õpida paindlikult ja mugavalt oma kodust.

Keeleõpet toetavad tegevused

INSA ja tema partnerid pakuvad tegevusi ka inimestele, kes keelekursustel ei osale, kuid sooviksid siiski oma keeleoskust parandada. Eesti keele maja korraldatud keeleõpet toetavates tegevustes osaleti aastas 3485 korral. Tehti väljasõite, külastati kultuuriasutusi, korraldati filmi- ja lauamänguõhtuid, laulukolmapäevakuid, käsitöötube jpm.

Populaarseks osutus Narvas ellu kutsutud uus vestlusõhtu formaat „Kellaviiete“, kus kohtuti kord kuus kohvikus, et mängida keelemänge, teha teste ja improülesandeid. Menukad olid „Mokalaada“ veebikohtumised ja kokkusaamised inspireerivate inimestega. Kooslaulmist jätkas Narvas mõne aasta eest loodud tandemkoor, kes tegi koostööd projektiga „VirusLAUL24“ ning esines ka mujal.

Uue tegevusena hakati pakkuma lihtsas eestikes keeles haridusprogramme kultuuriasutustes. Selle abil on osalejatel võimalik tutvuda Eesti kultuuri ja ajaloo ning samal ajal aktiivselt eesti keelt praktiseerida.

Haridusprogramme pakkusid Eesti Vabaõhumuuseum, Tartu Ülikooli muuseum, A. H. Tammsaare muuseum Vargamäel ja Albu mõis, Narva Muuseum, Eesti Politseimuuseum, Okupatsioonide ja vabaduse muuseum Vabamu, TYPA trüki- ja paberikunsti keskus, Tallinna Linnamuuseum ning Eesti Ajaloomuuseum.

Programmidest sai aasta jooksul osa 908 inimest. Teenuse paremaks pakkumiseks valmis praktiline juhend „Lihtsas keeles haridusprogrammid eesti keele õppijatele“.

2024. aastal toimusid traditsioonilised keelekümb-luslaagrid nii noortele kui ka täiskasvanutele. 238 noort ja täiskasvanut õppis keelt laagrikeskkonnas. Eesti keele julgemaks kõnelemiseks toetati keelekohvikute ning keele ja kultuuri tundmise klubide korraldamist. 180 inimest kasutas seda võimalust.

Kodanikuõpe

Novembris tähistati kodanikupäeva. Sel puhul sai INSA kodulehel osa võtta traditsioonilisest kodanikupäeva viktoriinist. Nädala jooksul sai vastata 35 küsimusele Eesti ühiskonna kohta. E-viktoriinist võttis osa 4095 inimest, vastata sai eesti, vene ja inglise keeles.

Harjumaal toimusid kodanikuhariduse teemalised seminarid ligi sajale inimesele. Seminaride eesmärgiks oli tugevdada osalejate sidet Eesti riigi ja kultuuriruumiga, tõsta usaldust riigiinstitutsioonide vastu ja suurendada kodanikupädevusi. Seminaride käigus toimusid kodanikuteemalised ettekanded, kohaliku omavalitsuse esindajate tutvustused, maailmakohviku formaadis arutelud, digipädevuse tund ja õppereis.

Viidi läbi riigikaitse ja kodanikuhariduse teemalisi koolitusi noorteorganisatsioonide juhtidele ja aktiivsetele liikmetele. Analüüsi sihtrühma huvisid ja vajadusi ning korraldati pilootkoolitus.

Ida-Virumaa elanikele korraldati õppereis, millega külastati Eesti Politseimuuseumi ja Riigikogu. Narvas toimus Eesti mitmekesisust esile tõstev üritus „Mitmekesine Eesti“ ja Sisekaitseakadeemias peeti arutelu, kus keskenduti kriisivalmidusele ja koostööle kohalike elanike ning julgeolekuspetsialistide vahel. Neist tegevustest sai osa 150 inimest.

Vabatahtlike kaasamine

Vabatahtlikud löövad kaasa mitmes INSA tegevuses. Kõige suurem on nende roll „Keelesõbra“ programmis, mille kaudu saavad eesti keele õppijad

vestelda vabatahtlike eesti keele mentoritega ja harjutada suhtluskeelt. Viimastel hooajal osales programmis 1637 keelesõpra (810 mentorit ja 827 keeleõppijat), kellest moodustati 827 vestluspaari. Võrreldes aasta varasemaga kasvas osalejate arv 35%. Vabatahtlike osalus on väga oluline ka virtuaalsete lühivestluste sarjas „Keelerulett“, kus nad osalesid nii mentorite kui ka vestluspartneritena. Aastas toimus 20 „Keeleruleti“ kohtumist, osalusordi kogunes 746. Aasta varasemaga võrreldes on seda 15% rohkem.

Rahvusvähemuste toetamine

Lõimumistegevuste kõrval on oluline luua soodsad tingimused rahvusvähemuste kultuuriliseks eneseteadvustamiseks ja traditsioonide hoidmiseks. Selleks, et kultuuriseltside tegevusvõimekust suurendada, toetab Eesti riik 17 rahvusvähemuste katusorganisatsiooni ja nende liikmeks olevat enam kui 260 kultuuriseltsi. 2024. aasta oli kolmeaastase rahastamisperioodi 2022–2024 viimane aasta. Rahvusvähemuste katusorganisatsioonid said 2024. aastal rahastuseks 502 700 eurot.

Katusorganisatsioonide kaudu saadavale rahastusele lisaks toetati Eestis tegutsevate rahvusvähemuste kultuuriseltside algatusi, et aidata kaasa rahvusvähemuste keele ja kultuuri säilitamisele ning tutvustamisele. Rahastati 23 projekti kogusummas 83 050 eurot. Suurematest projektidest said toetuse XIV Etnolaat ja Eestimaa Rahvuste XXXVI Foorum, traditsioonilised festivalid „Ukraina lilled“ ja „Multikultuurne Pärnu“. Lisaks toimusid rannarootsi, läti ja leedu kultuuripäevad.

Kultuuriministerium toetas soome ja rootsi vähemusrahvuse kultuuriomavalitsust, et täita kultuuriomavalitsuse eesmärgid, mis tulenevad vähemusrahvuse kultuuriautonoomia seadusest: rahvusvähemuse kultuuri edendamist ja emakeelse õppe korraldamist.

Eestirootslaste Kultuuriomavalitsuse Sihtasutus sai tegevuste elluviimiseks 57 500 eurot ning Eestisoomlaste Kultuuriomavalitsuse Sihtasutus 36 100 eurot. Oktoobris 2024. aastal lõpetati Vabariigi Valitsuse otsusega soome vähemusrahvuse kultuuriomavalitsuse tegevus, kuna soome vähemusrahvuse rahvusnimekirja andmetel on Eestis alaliselt elavate soome vähemusrahvuse kuuluvate isikute arv viimase viie aasta jooksul olnud alla 3000 ning viimastel soome vähemusrahvuse kultuuriomavalitsuse kultuurinõukogu valmistel on osalenud vähem kui pool valijate nimekirjadesse kantud isikutest.

Kohaliku tasandi toetamine ja sektoriüleste partnerlussuhete arendamine

ESF+ projektis „Kohalike omavalitsuste toetamine lõimumise, sealhulgas kohanemise teenuste pakumisel“, mille elluviijaks on Eesti Linnade ja Valdade Liit, suurendati partnerite ringi – lisaks Tallinnale, Tartule, Rakverele, Pärnule ja Saaremaa valdale sõlmiti või valmistati ette partnerluslepingud Jõhvi, Haapsalu ja Kohtla-Järvega. Kõigi partnerite juures on tööl lõimumiskoordinaatorid, kes kaardistavad sihtrühma vajadusi, arendavad ja korraldavad kohaliku tasandi tugiteenuste pakumist. KOV töötajatele ja ametnikele toimusid koolitused ja infopäevad rände- ja lõimumisteemadel, samuti õppereis Taani. Elluviija palgale asus teenusdisainer, kes hakkas eest vedama teenusdisaini protsessi, et koostöös partnerite ja sihtrühmaga kaardistada ja arendada kohaliku tasandi teenuseid.

Roma kogukonna toetamine

Kuna 2023. aastal lõppes Euroopa Liidu kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programmi rahastusel algatatud roma platvormi väljaarendamisprojekt ESTROM 3, toetasid 2024. aasta jooksul Kultuuriministerium ja Haridus- ja Teadusministerium täiendavalt 2023. aastal avatud Valga Roma Noortekeskuse mentorteenuse väljaarendamist.

Lisaks pakub Integratsiooni Sihtasutus romadele suunatud lõimumis-, sh kohanemistegevusi Valgas ning aitab seeläbi kaasa romade sotsiaalmajanduslikule toimetulekule. Mentorteenuse kaudu toetatakse Valga romade lõimumist, edendatakse koostööd roma perede ja kohaliku omavalitsuse vahel, pakutakse roma lastele ja noortele oma kultuuriga tegelemise võimalusi ja õpituge koolikohustuste täitmisel ning tehakse koostööd lapsevanemate ja koolidega. Valga Roma Noortekeskuse töös osalevate noorte romade koolikohustuse täitmine on 2024. aastal paranenud. Keskus toimib mentoriteenuse osana.

2024. aasta II pooles viis INSA koostöös MTÜ Bagoly Koolituskeskusega läbi kolm koolitusseminari roma noortele Pühajärvel, Narva-Jõesuus ja Värskas. Koolitused keskendusid enesejuhtimisoskuste, projekti- ja MTÜ juhtimisoskuse, kultuurilise identiteedi ja noorte organiseerumise teemadele.

MTÜ Euroopa Romade Foorum Eestis (edaspidi ERFE) viis läbi romade holokausti päeva mälestustseremoonia Kalevi-Liival 2. augustil 2024. aastal ning sellele järgneva ümarlaua Tallinna Kultuurikeskuses Kaja. Lisaks korraldati kaks roma naistele suunatud seminari. Tegevusi rahastas Kultuuriministeerium.

Kuna üheks olulisimaks romadega seotud väljakutseks lõimumisvaldkonnas on romade vähene hõivatus tööturul, kõrge tööpuudus, madala kvaliteediga tööhõive ja hõive vähenemine traditsioonilistes ametites, valmistab INSA 2024. aastal ette ja esitas Riigi Tugiteenuste Keskusele projekti romade tööle saamise võimaluste parandamiseks. Tegevuste elluviimist toetab Euroopa Sotsiaalfond (ESF+). Projektiga seotud tegevused algavad 2025. a märtsis ja võtavad kuni 2027. aastani.

Programmi tegevus 1.2. Rahvuskaaslaste toetamine⁶

Programmi tegevust viidi ellu kahe teenuse kaudu.

Eesti identiteeti edendamine ja säilitamine välismaal

Välismaal elavate eestlastega hoitakse ühendust üleilmse infovärava globalestonian.com kaudu, mis annab võimaluse hoida kursis Eestis toimuvaga, osaleda keeleõppes ning edendada kultuuri ja ärisuhteid, samuti saada praktilisi nõuandeid tagasipöördumissoovi korral. Infovärava arendustöid ja haldamist toetavad Kultuuriministeerium ja Välisministeerium.

INSA korraldas Välisministeeriumi toel 2024. aasta IV kvartalis eduka infovärava lugejaskonna kasvatamise teavituskampaania, mille tulemusel tõusis unikaalsete küllastajate arv eelmise aastaga võrreldes 9%. Aasta lõpu seisuga oli portaali uudiskirjal 3435 tellijat. Kampaania käigus kujundati uued ja atraktiivsed infovärava visuaalid, loodi rubriik „Ekspert vastab“ ja käivitati pilootprojektina globalestonian.com sõprade klubi, laiendati infovärava reklaamimisplatvorme.

INSA korraldas välisriigis elavatele 13–18 aastastele eesti juurtega noortele Viljandimaal 2024. aastal kolm suvelaagrit. Igas laagrivahetuses osales 22 väliseesti ja 8 kohalikku noort. Laagrit rahastavad Kultuuriministeerium ja Haridus- ja Teadusministeerium.

Lisaks toimus suvine kohtumine eesti juurtega 18–30-aastastele noortele Tallinnas. Mitmekülgsest programmist sai osa 20 eesti juurtega noort, kaasa löi ka kümme kohalikku noort. Tegevust rahastab Haridus- ja Teadusministeerium. Noori osales ühistevustes 19 välisriigist üle kogu maailma.

Eestisse tagasipöördumise ja Eesti eluga taaskohanemise toetamine

INSA pakub Eestisse tagasipöördujatele igakülgset tuge. Põhjalik teave tagasipöördumisega seotud küsimustes on leitav sihtasutuse veebilehelt integratsioon.ee/tagasipöördujale ja portaalist globalestonian.com. Lisaks nõustab sihtasutus tagasipöördujaid oma kontoris, veebis, meili ja telefoni teel. 2024. aastal nõustati 386 tagasipöördujat, koos pereliikmetega ulatus info saanute hulk 644 inimeseni. Võttes arvesse ka INSA kogemuskohetumistel osalenuid, sai infot tagasipöördumise kohta ligi tuhat inimest.

Eestisse pöörduti tagasi erinevatest riikidest üle maailma, sh USA-st, Kanadast, Venemaalt, Soomest, Inglismaalt, Saksamaalt ja Rootsist. Suurenenud on pöördumiste arv Soomest ja teistest Põhjamaadest.

INSA pakub Eestisse tagasi pöörduvatele lastega peredele tagasipöördumistoetust, et vältida pere sotsiaalmajandusliku olukorra halvenemist seoses kolimisega. Tagasipöördumistoetust saavad taotleda ka osalise või täieliku töövõime puudumisega

⁶ Seotud eelkõige „Eesti 2035“ sihi „Oskused ja tööturg“ muutusega F „Suurendame ühiskondlikku sidusust ja võrdseid võimalusi hariduses ning tööturul“ ning sihi „Rahva kestlikkus, tervis ja sotsiaalkaitse“ muutusega A „Kujundame tervikliku rahvastiku- ja perepoliitika kestliku rahvastiku ja heaolu tagamiseks“.

isikud ja kuni 40-aastased noored, kes on välismaal läbinud magistri- ja doktoriõppe. 2024. aastal oli taotlejaid varasemast rohkem. Tagasipöördumistoetust sai 59 inimest, tagasipöördumistoetusi maksti kogusummas 48 906 eurot.

INSA viis koostöös Eesti Kunstiakadeemiaga 2024. aastal läbi ka teenusedisaini projekti "Kuidas toetada Eestisse tagasipöördujad?", mille tulemusena pakuti välja erinevaid võimalusi väljaspool Eestit elavetele inimestele teenuste arendamisel.

KOKKUVÕTE

Avalikustati **9. Eesti Integratsiooni Monitooring**, mille avalikud esitlused toimusid mitmel pool Eestis.

Käivitus ESF+ projekt uussisserändajate ja eri keele- ja kultuuritaustaga inimeste **aktiivsemaks kaasamiseks kogukonnaellu**.

Koostöös Statistikaametiga valmis juhtimislaud „**Arengukava Sidus Eesti**“.

Kaardistati „**Eestis kohanemine**“ infoteenuse personaliseerimise võimalusi ning lisati veel üks osateenus – pangakonto loomine ja tulude deklareerimine.

Integratsiooni Sihtasutus algatas 2025. aastal käivituvat kolmeaastast Euroopa Sotsiaalfondi projekti „**Romade tööle saamise võimaluste loomine ja parandamine**“.

Kultuuririkkuse aastal toimus ligi 1000 sündmust, mis hoogustas Eesti erinevate rahvusvähemuste omavahelist suhtlemist ning toetas nende laiemat nähtavust.

Osalemine Integratsiooni Sihtasutuse teenustes:

- Eesti keele õppes osales kokku **12 743** inimest, sh kohanemisprogrammi kursustel **9 154** inimest.
- Kohanemisprogrammi baas- ja teemamoodulites osaleti kokku **5422** korral.
- Aasta jooksul pakuti enam kui **27 000** korral nõu keeleõppe ja kohanemise teemal.

Olulisimad edusammud 2024. aastal

2024. aastal oli Kultuuriministeeriumi teema-aastaks Eesti kultuuririkkuse aasta. Teema-aasta raames pöörati tähelepanu nii Eestis elavate eri rahvuste mitmekesisele kultuurile ja traditsioonidele kui ka Eesti oma ainulaadsetele kultuuriruumidele ja -kogukondadele.
2024. aastal avalikustati Eesti ühiskonna lõimumismonitooring. Lõimumismonitooringu avalikud esitlused toimusid mitmel pool Eestis. Lisaks toimusid eraldiseisvad monitooringu tutvustused erinevatele huvigruppidele (näiteks ajakirjanikele ja Eestis resideeruvale diplomaatilisele korpusele).
- Koostöös Integratsiooni Sihtasutuse, Eesti Rahvakultuuri Keskuse ja SA-ga Kodanikuühiskonna Sihtkapital alustati ESF+ projekti elluviimist, mille eesmärk on toetada ja suurendada uussisserändajate, eri keele- ja kultuuritaustaga inimeste ning tagasipöördujate osalemist kogukonnaelus.
- Kohalike omavalitsuste lõimumise, sealhulgas kohanemise teenuste pakkumise projektis (ESF+) alustati teenusdisaini protsessidega, et koostöös sihtrühmaga (uussisserändajad, eri keele- ja kultuuritaustaga inimesed ning tagasipöördujad) ja erinevate huvirühmadega kaardistada ning arendada KOV teenuseid.
- Kaardistati „Eestis kohanemine“ infoteenuse personaliseerimise võimalused ning lisati veel üks osateenus – pangakonto loomine ja tulude deklareerimine.
2024. aastal osalus INSA teenustes:
 - 6.1. eesti keele õppes osales kokku 12 743 inimest, sh kohanemisprogrammi kursustel 9154 inimest, püsielanikele ja tagasipöördujatele mõeldud kursustel 1760 inimest, kodanikulepingu raames 451 inimest ning INSA eesti keele majas 1378 inimest;
 - 6.2. aasta jooksul andis INSA enam kui 27 000 korral nõu keeleõppe ja kohanemise teemal;
 - 6.3. kohanemisprogrammi baas- ja teemamoodulites osaleti kokku 5422 korral.
- Koostöös Statistikaametiga valmis juhtimislaud „Arengukava Sidus Eesti“.
- INSA algatas 2025. aastal käivituvat kolmeaastast Euroopa Sotsiaalfondi projekti „Romade tööle saamise võimaluste loomine ja parandamine“.

Olulisimad väljakutsed ning mõjukamad arendus- ja tegevuseesmärgid järgmistel aastatel

1. Arendame infoteenust „Eestis kohanemine” personaalseks sündmusteenuseks.
2. Jätkame kohanemisprogrammi pakkumist, muutes seda personaliseeritumaks ja ligipääsetavamaks, luues e-õppe formaadi ning digitaliseerides teenuseid.
3. Viime koostöös Integratsiooni Sihtasutuse ja Eesti Rahvakultuuri Keskusega ellu suuremaid ja väiksemaid kogukondlikke koostöösündmusi üle Eesti. KÜSK kaardistab ja loob vabaihendustele arenguprogrammi, et kaasata tegevustesse rohkem eri keele- ja kultuuritaustaga inimesi.
4. Teeme koostööd kohalike omavalitsustega lõimumis-, sh kohanemisteenuste arendamisel ning omavalitsuste ametnike ja töötajate valdkondliku pädevuse tõstmiseks.
5. Jätkame tööd meediapädevuse ning ühise inforuumi arendamisel. Toetame meediakanaleid (sh kohalikke meediaväljaandeid), ajakirjanikke, kommunikatsiooninimesi ning vastavate erialade tudengeid lõimumisteemade mõistmisel ning kultuurilist mitmekesisust ja ühiskondlikku sidusust soodustavate teemade kajastamisel. Selleks korraldatakse koolitusi, õppereise ja võrgustumiskohtumisi. Koostöös Riigikantseleiga tagame riigiinfo kättesaadavuse ka vene ja inglise keeles ning tõstame Eesti riigi ja kultuuri kohalolu tajumist eri keele- ja kultuuritaustaga Eesti elanike hulgas.
6. Jätkame Šveitsi-Eesti koostööprogrammi tegevuste rakendamist luues eri keele- ja kultuuritaustaga inimestele võimalusi Eesti ühiskonnas aktiivsemaks osalemiseks, keskendudes digipöörde toetamisele, vabatahtlike kaasamisele, nõustamisteenuse, sealhulgas keeleõppe nõustamisteenuse kättesaadavamaks muutmisele, Eesti kultuuriruumi tutvustamisele ja meediapädevuse tõstmisele
7. Jätkame tagasipöördumist toetavate teenuste (nõustamine, kogemuskohtumised, infopäevad, tagasipöördumistoetus) pakkumist.
8. Viime ellu tegevusi, et soodustada romade sotsiaal-majanduslikku lõimumist ning mõjutada positiivselt kogukonna suhtes levinud negatiivseid stereotüüpe.

TEGEVUSKAVA „Üleilmne eestlus“

Peavastutaja: Välisministeerium ja välisesindused⁸

Tegevuskava eesmärk: väljaspool Eestit asuv eestlaskond kannab Eesti identiteeti, osaleb Eesti ühiskonna- ja kultuurielus. Eestit toetavad ja väärtustavad inimesed aitavad kujundada Eesti positiivset kuvandit maailmas, tutvustada kultuuri, edendada majandust ning rahvusvahelisi suhteid. Eestisse tagasipöördumine on oodatud ja vajalikul määral toetatud.

Tegevuskava visioon: eestlased välismaal on osa Eesti ühiskonnast ja Eesti esindajad maailmas ning üheks osaks pehmest julgeolekust.

„Eesti 2035“ sihid: „Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud“, „Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik“ ning „Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik“.

Tegevuskava kirjeldus: tegevuskavaga keskendutakse üleilmse eestluse valdkonna arendamisele. Sihid aastaks 2030 on järgmised:

1. välismaal elavad eestlased kannavad Eesti identiteeti;
2. Eesti side välismaal elava eestlaskonna ja Eesti sõpradega tugevneb pakutavate teenuste laiendamise ning kvaliteedi parandamisega, kasvatades nende panust ühiskonna arengusse;
3. toetatud on tagasipöördumine ja Eestisse jäämine.

Üleilmse eestluse tegevuskava jaguneb kolmeks põhiliseks tegevussuunaks:

1. Eesti identiteedi edendamine ja säilitamine välismaal;
2. Üleilmse eestlaskonna kaasamine Eesti ühiskonna ellu ja arengusse, koostöö edendamine ning kvaliteetsete teenuste tagamine
3. Eestisse tagasipöördumise ja Eesti eluga (taas)kohanemise toetamine.

2024. aasta olulisimad edusammud

1. „Sidusa Eesti arengukava 2030“ elluviimiseks jätkub pidev koostöö Välis-, Sise- ja Kultuuriministeeriumi vahel ning „Üleilmse eestluse tegevuskava 2022–2025“ raames ülemaailmse eestluse koostöökomisjoniga. Lisaks panustavad Haridus- ja Teadusministeerium ning mitmed Eesti rakendusasutused.
2. Tähtis on teadvustada, et Eesti väliskogukonnad on laiemalt Eesti pikaajalise arengu ja konkurentsivõime võimalikud tugevdajad. Lisaks klassikalisele majanduslikule aspektile (ressursid ja investeeringud) saavad eestlased toetada välismaal Eestit oma heade ideede, tavade ja oskuste jagamise ning sotsiaalkapitaliga. Tegevuskava tugevdab sidemeid rahvuskaaslaste ja Eesti sõpradega, suurendab Eesti ühiskonna sidusust ning teeb Eestit suuremaks, sest rahvuskaaslaste kogukonnad ja Eesti sõbrad on riigile väärtuslikud koostööpartnerid, kellega ühiselt seatud eesmärgid ellu viia.

⁸ „Eesti välispoliitika arengukavas 2030“ on täpsemini käsitletud välispoliitika aspektist selliseid teemasid nagu eestlaskonna kaasamine välismaal, tõhusad konsulaarteenused ja Eesti side eestlaskonnaga välismaal, sh on selles planeeritud täpsemalt Välisministeeriumi eesmärgid ja tegevused üleilmse eestluse valdkonnas.

Tegevuskava mõõdikud⁹

Tegevuskava mõõdikud	Tegelik täitmine			Sihttasemed			Allikas
	2022	2023	2024	2024	2025	2030	
Välismaal elavate eestlaste ühtekuuluvustunne Eestiga	83% ¹⁰	–	–	≥ 85%	≥ 85%	≥ 90%	Eesti väliskogukondade ja tagasipöördumisega seondud uuring
Eestisse tagasipöördujate rahulolu kohanemisprotsessiga							Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring (EIM)
- eestlased	–	–	– ¹¹	≥ 92%	≥ 92%	≥ 94%	
- teised rahvused	–	–	–	≥ 85%	≥ 87%	≥ 80%	
Välismaal elavad eestlased, kes on huvitatud osalemisest Eesti ühiskonnas	–	–	–	≥ 80%	≥ 80%	≥ 85%	Välismaal elavate eestlaste küsitlusuuring, Välisministeerium

Olukorra analüüs

Ühine infovoog võrsil elavate eestlastega

Ühine infovoog on oluline, et tuua ja lõimida kokku ülemaailmsed eesti kogukonnad ning eestluse nimel tegutsejad ja tegutseda soovijad, sh Eesti riiklikud organisatsioonid, vabatahtlikud ja erialavõrgustikud.

Kommunikatsiooni tõhustamiseks jätkusid veebivärava Global Estonian arendamine koostöös Integratsiooni Sihtasutuse (INSA) ja KuMiga. Toetudes varasemale uuringule piloteeriti 2024. aastal „ekspert vastab“ rubriiki pakkudes välismaal elavatele eestlastele spetsialistide nõuandeid eesti keele õppe, tööturu, isikuandmete korrastamise ja konsulaarvaldkonnas. Suuremat kasutegurit kogukondadele pakub portaalis sündmuste kalender, kuhu on tekkinud põnevate tegevuste kuulutused kui Eesti muusikute ja kunstnike üleastumised maailmas. Lisandus rubriik „Eesti Toit“ kus on pesa leidnud nii Armeenias tegutsev Muhu pagar, Jaapanis tegutsev eesti toidu pood kui eestlastest cateringi pakujad USAs, Kanadas ja Soomes, et eesti maitseid maailmas üles leida. Portaalil ilmuvat materjali kajastavad ning jagavad omakorda väliseesti väljaanded.

Sihtühema teavitamiseks viis Välisministeerium koostöös INSAga läbi kampaania riikides, kus elab enim eestlasi. Kampaania kasvas portaali sise-

nejate arvu 2,5 korda ning Global Estonian FB järgijate arv jõudis 3000ni. Global Estonian igakuise uudiskirja numbreid on ilmunud 44, tellijaid on sellel 3000. Portaalil oli enne kampaaniat 47 000 kasutajat; peamised tarbijad on 67% naised keskmise vanusega 35-44a.

Väliseesti meedia toetamiseks jätkus kommunikatsiooni töörühma koostöö ning meediaväljaannete taotlusvoor. Viimases sai rahalist tuge 11 projekti: kogukondadele Rootsis, USAs, Kanadas, Soomes, Belgias, Šveitsis, Saksamaal ja Austraalias. Riigi toetuse mõju oleme näinud läbi aastate Austraalia eestlaste meediaprojektis, kus kohaliku algatusena arenenud idee sai tuge Eesti ekspertidelt 2022. aastal ja on kasvanud 2024. aastal arvestatavaks infokanaliks Austraalias elavatele eestlastele.

Meediasilla ehitamise nimel algas 2024. aastal ettevalmistus Eesti ajakirjandustudengite kaasamiseks Tallinna Ülikoolist väliseesti meediasse. Projekti realiseerub 2025. aastal Vaba Eesti sõna juurde USA-sse praktiseeriva ajakirjandustudengi saatmisega.

Loe täpsemalt „Lõimumis-, sh kohanemisprogramm 2024–2027“ Rahvusaaslaste toetamise peatükist.

⁹ Üleilmse eestluse tegevuskava täitmise maksumus on esitatud „Eesti välispoliitika arengukava 2030“ tulemusaruandes.

¹⁰ <https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/Eesti-valiskogukonnad.pdf>

¹¹ Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring viiakse läbi 2026. aastal.

Eesti identiteedi edendamine ja säilitamine välismaal

Üleilmne eestlus ei püsi, kui **eesti keele oskus peredes** ei säili ega seda lastele edasi ei anta. Seepärast on hädavajalik toetada välismaal eesti keele õpet. Alates suvest 2024 muutus eesti keele õppe korraldamine välismaal, koordineerimine läks Eesti Keele Instituuti. Koostöös haridusministeeriumiga on loodud ülevaade eesti keele õpetuskohtadest ja nende vajadustest üle maailma, mis võimaldab neid sihipärasemalt toetada. Hetkel on üle ilma 82 eesti kooli/õpetuskohta, 250 õpetajat ja õppetöös osaleb ca 3500 last. 2024. aasta seisuga on eesti keele õpet pakuvad üldhariduskoolid: Riia Eesti Kool, Stockholmi Eesti Kool, Petseri Lingvistiline Gümnaasium, Latokartano põhikool Helsingis, kus osa õppetööst toimub eesti keeles. Lisaks Annila lasteaed Helsingis ja Stockholmi Eesti Lasteaed pakuvad lastele regulaarset eestikeelset õpet. Lisaks õpetatakse eesti keelt ülikoolides, koordineerijaks Eesti Keele ja Kultuuri Akadeemilise välisõppe nõukogu EKKAV (Haridus- ja Noorteameti toetusvoorud). Eesti keelt saab lisaks õppida 23 ülikoolis üle maailma. Edukalt tegutseb Üleilmakool, mis annab enam kui 300 lapsele 35st riigist eestikeelset veebiõpet eesti õppekavade alusel, toetades noori ka eesti keele taseme- ja riigieksamitega. Traditsiooniks on muutunud Euroopas tegutsevate eesti keele õpetajate iga-aastased seminarid ja 2024. aastal jätkus Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Eesti Keele Instituudi korraldusel vahepeal katkenud eesti keele õpetajate suvekursus Eestis.

On oluline märkida et väliskogukondade korraldatud kultuuri- ja muude eestlust hoidvate ürituste toetuseks saab raha taotleda **omalgatusvoorust** (Välisministeerium/INSA, maht 110 000 eurot). Eelistuse saavad projektid, millest saab osa võimalikult suur arv eestlasi, mis aitavad suurendada Eesti nähtavust asukohariigis, kõnetavad noori ja kasvatavad eesti kogukonna sidusust.

Kodanike identiteedi ja rahvadiplomaatia tööriistade paremaks kasutamiseks toimusid mitmed koolitusprojektid ja infoseminarid. Jätkus Soomes kogukondade koostööpäeva formaat mis toetab vabatahtlikkuse alusel panustavate isikute motivatsiooni. Siiski ressursside nappusel jäi ära Eesti Mardilaat. Käib töö, et pikaajaline Eesti tutvusta-

mise suurprojekt jätkub Helsingis 2025. aastal. Välisminister tunnustas kodanikupäeval [19 rahvadiplomaati](#).

Esmakordselt piloteeris Välisministeerium täiskasvanud kodanike kaasamise ideed Iisraelis, kus on kiirelt kasvanud 3-4 põlvkonna Eesti juurtega inimeste soov saada Eesti Vabariigi pass. Korraldajad **värskelt passisaanud täisealistele kodanikele** seminari, mis võeti sihtrühma poolt väga hästi vastu.

Noortele olid suunatud mõlemad 2024. aasta virtuaalfoorumid, teemadeks Eesti haridussüsteem ja võimalused Eestis. Kuna Eesti loo rääkimine on üks võimsaimaid motivaatoreid oma Eesti-sideme hoidmiseks, pakkusime noortele eestlastele välismaal võimalust veebikoolituse teel täiendada oma meediaoskusi INSAga loodud koolitusprogrammis „Global Estonian sõprade klubi“. Suvel toimusid teismeliste eesti keele ja meele laagrid ning 18-35 aastastele suunatud Eesti karjääri- ja õppimisvõimaluste kogemusreis Eestisse, lisandus ajaloo-suunitlusega suvekooli väliseesti noortele, korraldajaks Eesti Mälu Instituut.

2024. aasta **võõrsil elavate noorte eestlaste praktikaprogrammis** osales 16 noort üle ilma, praktiseerides Eestis avalikus sektoris, vabaühendustes, teadusasutustes, meditsiinis, IKT valdkonna ettevõteteni. Välismaal elavate eesti noortele suunatud praktikastipendiumite taotlusvoor viidi läbi uue partneri, ESTDEViga, tehes seda tihedas koostöös Work in Estonia meeskonnaga et pakkuda noortele nende profiili ja haridusega sobivaid praktikakohti.

Eesti Mälu säilitamine ja mõtestamine

Mõtestatud töö ajaloopärandiga on väliskogukondadele üks viisidest, kuidas eestlust hoida ja kogukond kokku tuua. Rahvuskaaslaste vaimse ja materiaalse kultuuripärandi kogumine, säilitamine, kättesaadavaks tegemine ja uurimine on seetõttu endiselt oluline tööloik. 2024. aastal toimusid Eesti Mäluinstituudi ja Ülemaailmne Eesti Kesknõukogu egiidi väga eriilmelised projektid, mis tähistasid 80 aastat saatuseaastast 1944 möödumist. Projektiga kaasusid mitmed Eesti mäluasutused, koolid nii Eestis kui võõrsil, mitmed kodanikualgatused, et mõtestada ajaloos toimunud seminaridel, konverentsidel, näitustel ja rahvakogunemistel. Välisministeerium korraldas mälestustseremonia Vabadussõja mälestussamba juures eesti väliskogukondade esindajatele ja diplomaatilisele korpusele.

Eesti Mälu Instituut tutvustas 2022. aastal alustatud tööd - Teise maailmasõja ajal Eestist lahkunud inimeste andmekogu - avades avalikkusele andmebaasi 65 000 eestlase elusaatusega. Inimesed saavad teha sinna omapoolseid parandusi kuna endiselt paljude inimeste lugudes on halle laike. Eesti Mäluinstituudi projekti patrooniks on Eesti Vabariigi president Alar Karis.

Saatuseaasta 1944 raames valmisid ERRis: Ave-Marleen Rei veetud raadiosaadete sari Kanada eestlastest läbi mitme põlvkonna ning Maarja Merivoo-Parro dokumentaalfilm "Eesti on vaataja silmades: pagulasena Saksamaal". Kanada noored

filmisid oma verisooni põgenike mälestustega lühifilme. Pärnus avati 80 aasta taguse suure põgenemise mälestusmärk. Annetuste toel valminud monumendi püstitamist vedas ülemaailmne Eesti Kesknõukogu, kes kinkis selle Pärnu linnale.

Arhiivipärandi kasutatavaks tegemine nõuab endiselt mitmesuguseid ressursse nagu aega, raha, digi-teadmisi. Saatkondade ning kogukondade kaasabil valmis välismaale maetud Eesti ühiskonna tegelaste haudade seisukorda kaardistus ning materjal tehti Eesti välisteenistusele kättesaadavaks.

Tegevuskava suundade elluviimine 2024. aastal

„Sidusa Eesti arengukava 2030“ elluviimiseks jätkub pidev koostöö Välisministeeriumi, Siseministeeriumi ja Kultuuriministeeriumi vahel ning „Üleilmse eestluse tegevuskava 2022–2025“ raames ülemaailmse eestluse koostöökomisjoniga.

Tähtis on teadvustada, et Eesti väliskogukonnad on laiemalt Eesti pikaajalise arengu ja konkurentsivõime võimalikud tugevdajad.

Lisaks klassikalisele majanduslikule rahasiirdele või investeeingutele saavad eestlased arendada välismaal Eesti elu ka muul viisil, näiteks ideede, heade tavade ja oskuste jagamise ning sotsiaalkapitali, nagu võrgustikud ja Eesti edulugude tutvustamine, kaudu¹².

Tegevuskava suund 1. Eesti identiteedi edendamine ja säilitamine välismaal¹³

Olemasoleva rahvadiplomaadi tööriistakasti ajakohastamine koostöös erinevate ametkondadega ja erinevate võrgustike toetamine.

Tegevuskava suund 2. Üleilmse eestlaskonna kaasamine Eesti ühiskonna ellu ja arengusse¹⁴

Üleilmse eestluse tegevuskava 2026-2029 ettevalmistamine koostöös Eesti ametkondade ja võõrsil asuvate kogukondadega, seda olukorras, kus on vähenenud erinevate ministeeriumide seni kasutada olnud ressursid valdkonnale. 2025. aastal toimub seniste prioriteetide ülevaatamise protsess

uueks perioodiks: kuidas toetada üleilmse eestluse valdkonna omaalgatusprojekte, diasporaa väljaandeid, eesti keele, meele ja identiteedi hoidmist, noorte tegevusi ja mälu kättesaadavamaks tegemist ning ühist inforuumi.

Tegevuskava suund 3. Eestisse tagasipöördumise ja Eesti eluga (taas)kohanemise toetamine¹⁵

¹² Lisateavet leiab aadressilt <https://www.riigiteataja.ee/akt/326062019003?leiaKehtiv>.

¹³ Seotud eelkõige „Eesti 2035“ sihi „Riigivalitsemise“ muutusega D „Parandame riigi rahvusvahelist positsiooni ja tagame julgeoleku ning turvalisuse“.

¹⁴ Seotud eelkõige „Eesti 2035“ sihi „Ruum ja liikuvus“ muutusega A „Tagame elujõulise kultuuriruumi“.

¹⁵ Seotud eelkõige „Eesti 2035“ sihi „Oskused ja tööturg“ muutusega F „Suurendame ühiskondlikku sidusust ja võrdseid võimalusi hariduses ning tööturul“ ning sihi „Rahva kestlikkus, tervis ja sotsiaalkaitse“ muutusega A „Kujundame tervikliku rahvastiku- ja perepoliitika kestliku rahvastiku ja heaolu tagamiseks“.

Viimaste aastate jooksul on Eestisse kolinud või tagasi pöördunud palju eestlasi, kes elasid välismaal. Integratsiooni Sihtasutus jätkab neile nii ennetava kui järgse nõustamisteenuse pakkumist ja tugivõrgustiku loomist. Vastav rõhuasetus on fikseeritud INSA strateegias. Lisaks olemasolevale mudelile, on uuel perioodil võimalik tagasipöördujate vajadusi rahastada ka ESF Euroopa vahenditest, mida haldavad ELVL, Rahvakultuuri kesksed ning INSA Ida- Virumaal, võimaldades uussisserändajaid, eri keele- ja kultuuritaustaga inimesi kui tagasipöördujaid paremini kaasata kogukondlikesse tegevustesse.

KOKKUVÕTE

SUURIMA EESTLASKONNAGA RIIGID

Soome 54 855	Venemaa 18 942
Suurbritannia 9 825	Saksamaa 5 972
Ameerika Ühendriigid 5 582	Rootsi 5 184
Kanada 3 341	Austraalia 3 241
Iirimaa 2 434	Norra 1 849

Võõrsil elavatele eestlastele ühise infovoog töhustamiseks loodi portaali Global Estonian (47 000 kasutajat) uued rubriigid ja spetsiaalne koolitusprogramm „Eesti sõprade klubi“.

Eesti Mälu säilitamiseks ja mõtestamiseks „SAATUSEAASTA 1944“ raames

- Toimused erinevad näitused, seminarid, konverentsid, valmisid raadio- ja telesaated, lühifilmid.
- Avalikustati Teise maailmasõja ajal Eestist lahkunud inimeste andmekogu, kus on 65 000 eestlase elusaatus.

Üle ilma on 82 eesti keele ja meele õpetuskohta, kus tegutseb 250 õpetajat ja õppetöös osaleb regulaarselt 3500 last. Eesti keelt saab õppida Üleilmakoolis ja tudengid 28 välisülikoolis.

Jätkeb võõrsile maetud Eesti ühiskonnategelaste matmiskohtade kaardistamine.

Eesti identiteedi edendamiseks ja säilitamiseks välismaal

- Erinevate ministriumite poolt rahastavad voorud: keeleõpe, stipendiumid noortele, tugi väliseesti meediale, omaalgatuslikele tegevustele.
- Eesti keeleõppe süstemaatiline koordineerimine alates 2024 aastast Eesti Keele Instituudis
- Jätkus kodanikudiplomaatia tööriistade lahtimõtestamine eestlaste kogukonnas Soomes
- Pilootprojekt Iisraelis „kodanikukool“ täiskasvanud passisaajatele
- Noortele Eestiga tutvumise võimaldamine: laagrid, praktikavoor.

Olulisimad edusammud 2024. aastal

1. Ühine infovoog võõrsil elavate eestlastega: Välisministeerium jätkas Globalestonian.com portaali rahastamist ja arendamist koostöös INSA ja KuMiga ning tugevdas sidemeid diasporaa väljaannete ja kommunikatsioonikanalite võrgustikuga. Kommunikatsiooni töögrupi, kus liikmed asuvad kogukondades üle ilma, tegevus jätkus veebikohtumiste kaudu, arendades võrgustikku edasi. Hästi on käivitunud Austraalia eestlaste meediakanal.
2. Eesti identiteedi edendamine ja säilitamine välismaal: Põhirõhk on noorte kaasamisel suvekoolides ja laagrites ning praktikavoorus, samuti võrgustike edendamises. Sisse töötatud omaalgatusprojektide voorus sai toetust 42 projekti ja väljaannete voorus 11 meediaprojekti. Alates 2024. koordineerib Eesti Keele Instituut eesti keele õpet. Tunnustati 19 rahvadiplomaati üle ilma ning jätkus kogukonna võimendamine Soomes. Esmakordselt viidi läbi täiskasvanute esmase passi taotlejatele pilootprojekt „kodanikukool“ Iisraelis.
3. Eesti mälu säilitamine ja mõtestamine: „Saatusaasta 1944“ mõtestamine toimus koostöös Eesti mäluasutuste ja kogukondadega nii kodumaal kui võõrsil, hõlmates näitusi, seminare, põgenike andmebaasi loomist, raadio- ja telesaateid ning lühifilme. Jätkeb Eesti ühiskonnategelaste matmiskohtade kaardistamine välismaal.

Olulisimad väljakutsed ning mõjukamad arendus- ja tegevuseesmärgid järgmistel aastatel

1. Üleilmse eestlaskonna kaasamine Eesti ühiskonna ellu ja arengusse. Üleilmse eestluse tegevuskava 2026-2029 ettevalmistamine koostöös Eesti ametkondade ja võõrsil asuvate kogukondadega. Vähenevad riigieelarve ressurside analüüs ja prioriteetide kohandamine.
2. Eesti identiteedi edendamine ja säilitamine välismaal. Olemasoleva tööriistakasti kaardistamine ja ajakohastamine koostöös erinevate ametkondadega.
3. Eestisse tagasipöördumise ning Eesti eluga (taas)kohanemise toetamine. Lisaks olemasolevale mudelile Euroopa Sotsiaalfondi vahenditega tagasipöördujate suurem kaasamine Eesti kodanikuühiskonda loomisel.

PROGRAMM „Kogukondlik Eesti“

Peavastutaja: Siseministeerium

Programmi eesmärk: Eesti on inimesekeskne ning kogukondade ja kodanikuühiskonna arengut sooviv riik, kus inimesed on väärtustatud ja kaasatud, jagavad demokraatlikke väärtusi ning aktiivse osalusega kogukondlikus ja ühiskondlikus tegevuses parandavad elukeskkonda.

„Eesti 2035“ sihid: „Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed“ ning „Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud“.

Programmi kirjeldus: programmis keskendutakse kodanikuühiskonna mõju suurendamisele ja arengu toetamisele, et saavutada 2030. aastaks järgmised eesmärgid:

1. eri vanuses Eesti elanikud osalevad ühiskondlikus elus ja kodanikuhariduses;
2. kogukonnad on võimekad ja hoolivad;
3. vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted on oma eesmärkide saavutamisel võimekad ning jätkusuutlikud;
4. poliitikakujundamine on läbipaistev ja kaasav;
5. kehtivas õiguskorras on tagatud usuvabadus.

Programmis on üks meede, mis koosneb kahest programmi tegevusest:

1. Kodanikuühiskonna arengu toetamine;
2. Usuvabaduse tagamine.

2024. aasta olulisimad edusammud

1. Käivitus Šveitsi-Eesti koostööprogramm, mille eesmärk on parandada Eestis elavate, eelkõige eri keele- ja kultuuritaustaga inimeste võimalusi Eesti ühiskonnas aktiivsemaks osalemiseks, keskendudes lõimumise, hariduse, sotsiaalhoolekande teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamisele, sotsiaalse innovatsiooni edendamisele ning kodanikuühiskonna võimekuse tõstmisele sotsiaalse sidususe toetamisel.
2. Algatati kirikute ja koguduste seaduse muutmise, et tagada usuliste ühenduste sõltumatus välismõjutustest ja toetada rahumeelset usulist teenimist.
3. Euroopa Sotsiaalfondi toel käivitus meede kodanikuühiskonna mõju suurendamiseks ja arengu toetamiseks laste ja noorte aktiivsuse kasvatamise kaudu.
4. Siseministeerium on üks väheseid riigiasutusi, mis kasutab strateegilise partnerluse formaati, et koos vabakonnaga kujundada ja viia ellu kodanikuühiskonna poliitikat. Lõppes nelja-aastane partnerlusperiood, mis tõstis teadlikkust ühiskonnaelus osalemisest, arendas sotsiaalset ettevõtlust ja tugevdas kohaliku tasandi koostööd.
5. Alustati teadusprojektiga Eesti kodanikuühiskonna arengusuundumuste uurimiseks.

Programmi mõõdikud¹⁶ ja eelarve täitmine

Programmi mõõdikud	Tegelik täitmine			Sihtasemed			Allikas
	2022	2023	2024	2024	2025	2030	
Vabatahtlikus tegevuses osalemise määr	–	– ¹⁷	–	≥ 49%	≥ 50%	≥ 50%	Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring
Osakaal elanikest, kes tunnevad, et neil ei ole võimalust mõjutada ühiskonda (täiesti nõus ja pigem nõus)	–	59%	– ¹⁸	< 48%	< 48%	< 48%	Eesti integratsiooni monitooring (EIM)
Eesti vabaihenduste elujõulisuse indeks	–	– ¹⁹	–	≤ 2,1	2,0	1,9	Ameerika Ühendriikide arengukoostöö agentuur (USAID)
Programmi tegevus 1: kogukondliku arengu toetamine							
Püsivabatahtlike osakaal elanikkonnast	–	–	–	33%	33%	33%	Uuring „Vabatahtlikus tegevuses osalemine“
Püsiannetajate osakaal elanikkonnast	–	17,3%	–	25%	25%	25%	Annetamishoiakute uuring
Rahulolu elanike kaasamisega kohalikus omavalitsuses (pigem rahul ja väga rahul)	39,37%	–	47,2% ²⁰	> 38%	> 38%	> 38%	Rahandusministeerium
Vabaihenduste panus SKP-sse	–	– ²¹	2%	2%	2%	2%	Majandusaasta aruanded, Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik
Sotsiaalsete ettevõtete müügitulu	36,4 mln €	40,4 ²² mln €	32,9 mln €	kasvab	kasvab	kasvab	
Programmi tegevus 2: usuvabaduse tagamine							
Usulistele ühendustele Siseministeeriumi eelarvest läbipaistvalt eraldatud ja sihipäraselt kasutatud toetuste määr	100%	100%	100%	100%	100%	100%	Siseministeerium

¹⁶ Programmiga kinnitatud mõõdikute 2024. aasta tulemused on tulemusaruande esitamisel puudu, kuna osa tulemusi kogutakse 2024. aastal ja osa tulemusi möödunud aasta kohta selgub 2025. aasta jooksul. Seetõttu on programmi olukorra analüüsimiseks kasutatud teisi olemasolevaid mõõdikuid ja antud hinnang elluviidud tegevuste mõjususele.

¹⁷ Kavas on tellida uuring, järgmised andmed 2024/2025. aasta kohta.

¹⁸ Meetodika on ülevaatomisel. Rahandusministeeriumi poolt läbiviidud uuringu andmetel on kodukoha arengu mõjutamise rahuloluindeks 34,6 (Eesti keskmine).

¹⁹ 2023. aastast (s.o alates 2022. a kohta) USAID enam selle indeksi läbiviimist Eestis ei rahasta. Ettevalmistamisel on uuringu tellimine, mis muu hulgas annaks uue(d) elujõulisuse mõõdik(ud).

²⁰ Meetodika on ülevaatomisel. Rahandusministeeriumi läbiviidud 2024. aasta küsitlusuuringust lähtudes on mõõdiku 2024. aasta tegeliku täitmisena on välja toodud Eesti keskmine, mistõttu võrdlus varasema perioodiga ei pruugi olla võimalik. Sama uuringu alusel on kogukon-naelust osavõtu Eesti keskmine rahuloluindeks 35.

²¹ Meetodika on ülevaatomisel. Senisel kujul andmekorjet pole toimunud, mõõdik on kavas korrigeerida 3025 tellitava uuringu raames.

²² Allikas: Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik, <https://sev.ee/andmebaas/>. Andmeid ei saa üks ühele võrrelda 2021. aastaga, sest 2022. aastast analüüsitakse sotsiaalsete ettevõtete müügitulu ehk maksustatavat käivet kvartaalselt. 2022. ja 2023. a kohta on esitatud vastava aasta IV kvartali käivete summa.

Programmi eelarve täitmine (tuhandetes eurodes)	2024. a esialgne eelarve	2024. a lõplik eelarve	2024. a eelarve täitmine
Kulud kokku	5 215	4 988	4 509
Programmi tegevus 1.Kodanikuühiskonna arengu toetamine	4 410	4 106	3 630
Programmi tegevus 2.Usvabaduse tagamine	805	883	879

Siseministeeriumi valitsemisalas programmis „Kogukondlik Eesti“ jäi 2024. eelarveaastal kasutamata planeeritud eelarvekuludest 479,3 tuhat eurot. Sealhulgas piirmääraga kulude eelarvest jäi kasutamata 466,7 tuhat eurot.

Piirmääraga kulude kasutamata eelarve sisaldab peamiselt toetuste eelarvet.

2024. aastaks planeeritud toetusi jäi kasutamata 427,7 tuhat eurot. Toetuste eelarve jäi osaliselt kasutamata, sest toetuste saajad ei kasutanud toetusi planeeritud mahus või ajal ning ei esitanud toetusesaajale vajalikku aruandlust.

Olukorra analüüs

2025. aasta veebruari seisuga on Äriregistri andmetel Eestis registreeritud 22 652 MTÜ-d ja 781 sihtasutust. See on 2239 MTÜ-d ja 52 sihtasutust vähem kui 2024. aastal. See statistiline langus ei ole omane ainult mittetulundusühingutele ja sihtasutustele, vaid tervikuna registrisse kantud juriidilistele isikutele. Kui kuni 2024. aastani juriidiliste isikute koguarv igal aastal kasvas, siis 2024. aastal toimus langus. Selle põhjuseks võib pidada 2023. a jõustunud äriregistri seadusemuudatust, mis andis registripidajale senisest paremad võimalused järelevalveks ning võimaldas registrist kiiremini kustutada mittetegutsevad juriidilised isikud. Sellest hoolimata kanti 2024. aastal registrisse 1135 uut mittetulundusühingut ja 25 sihtasutust. Olgugi et registreeritud vabaühenduste arv üksi ei taga kodanikuühiskonnast tervikpilti, võimaldab see saada siiski olulise sissevaate vabaühenduste aktiivsusele, tegutsemisvaldkondadele, vabatahtlikule tegevusele, piirkondlikest eripäradest jne.

2024. aastal kuulutas Eesti Teadusagentuur Sotsiaalministeeriumi ja Siseministeeriumi tellimisel välja konkursi eesmärgiga viia läbi **uring teemal „Vabaühenduste ja vabatahtliku tegevuse arengusuundumused ja võimalused. Analüüs ja ettepanekud poliitika või sekkumiste kujundamiseks“**.

Toetuste eelarvest kantakse riigieelarvesse tagasi 58,3 tuhat eurot, sest vastavalt riigieelarve seaduse § 59¹ lg 1-le ei ole vahendeid võimalik teistkordselt üle kanda. Ülejäänud toetuste eelarve kasutatakse 2025. aastal.

2023. aastast 2024. aastasse ülekantud vahendid kasutati aasta jooksul, va eelnimetatud riigieelarvesse tagastatud toetus.

Piirmäärata kulude eelarvest jäi kasutamata 12,6 tuhat eurot. Kasutamata osa tuleneb peamiselt välistoetustest ja on seotud tehnilise abi kuludega. Välistoetuste eelarve kasutatakse ära 2025. aastal.

Uuring koosneb kolmest osast: seiremetoodika väljatöötamine, arengusuundumuste analüüs, riiklike poliitikate elluviimise kaasamispraktikate analüüs ja soovitude andmine. Uuringu lõpptulemusi on oodata 2025. a lõpuks.

Rahvusvahelise heategevusuuringu „**World Giving Index**“²³ andmetel osales 2023. aastal Eestis vabatahtlikus tegevuses Eestis teadlikult 20%, annetas 41% ja aitas võõrast inimest 55% elanikest. Selle näitajaga asub Eesti 142 riigi võrdluses 84. kohal, langedes aastaga 35 kohta. Languse põhjuseks võib lugeda annetamise erakordsust 2022. aastal Ukraina toetuseks, mis alates 2023. aastast näitab langustrendi. Sellest hoolimata on Eesti elanikud muutunud aasta-aastalt üha heatahtlikumaks. Murekohaks on ennekõike vabatahtlikus tegevuses osalemine, mis on jõudnud platoole, kust tõusutrendi hetkel näha ei ole. Kui 2022. aasta oli annetuste kogumises rekordaasta, mil vabaühendustele annetati kokku ca 96 miljonit eurot, siis 2023. aastal seda tulemust korrata ei õnnestunud. Siiski **annetati 2023. aastal kokku ca 78 miljonit eurot**, mis on tunduvalt kõrgem võrreldes sõjaeelse perioodiga (2021. aastal koguti annetusi ca 56 miljonit eurot). Annetusi deklareerinud ühinguid on Ees-

²³ https://www.cafonline.org/docs/default-source/inside-giving/wgi/wgi_2024_report.pdf?fbclid=IwY2xjawlrrJ1leHRuA2FibQ1xMAAB-HPwW08xzbiaC3TqVTTvZlnI77VqAGkD2KUaVdHHT4frpMjYDoUS-5P0w_aem_w6XsYAxroPmUIPX8HZPwoA

tis üle 1600 näidates väikest kasvutrendi. Mõttekoja Praxis analüüsi kohaselt annetasid 2023. aastal enim üksikisikud (ca 32 miljonit eurot), millele järgnesid ettevõtted (ca 17 miljonit eurot) ja anonüümsed annetajad ning välisannetused (ca 29 miljonit eurot). Valdkondade lõikes moodustasid enim annetusi kogunud esikolmiku **usulised ühingu** (32%), **tervishoid** (12%) ning **haridus ja teadus** (11%).

Lõppes siseministeriumi strateegiline partnerlus perioodil 2021-2024 Vabaühenduste Liidu ja MTÜ-ga Maakondlikud Arenduskeskused, MTÜ-ga Sotsiaalse Innovatsiooni Labor ja MTÜ-ga Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik. Nimetatud partnerid viisid ellu tegevusi, mis panustasid „Kogukondliku Eesti“ programmi järgmistesse suundadesse: teadlikud ja aktiivsed elanikud, hoolivad ja võimekad kogukonnad, võimekad vabaühendused. võimekad sotsiaalsed ettevõtted. 2024. aasta lõpus alustas Siseministerium uue partnerlusperioodi ettevalmistustega, mille tulemusena leitakse partnerid eelduslikult 2025. aasta esimeses pooles, et **edendada kodanikuharidust, arutelukultuuri, vabakonna elujõulisust ja kodanikuruumi**. Tööd jätkavad ka senised partnerid MTÜ-d Eesti Külaliikumine Kodukant ning Eesti Rahvaülikoolide Liit koostöös MTÜ-ga Maakondlikud Arenduskeskused. Mõlemad partnerid viivad ellu piirkondlikele kogukondadele mõeldud praktilisi tegevusi, et rakendada kogukonnakeskse lähenemisviisi mudelit, ning kavandavad, korraldavad ja viivad kogukondades läbi elanikkonnakaitse kriisivalmiduse ja kodanikkaitse koolitusi koostöös eri osaliste, sh kohalike omavalitsuste ja riigiasutustega. Siseministerium peab strateegilise partnerluse formaati oluliseks instrumendiks avatud ja kaasaval valitsemisel ning koosloomelises poliitikakujundamises. Eesmärk on laiendada seda enamate avaliku sektori asutusteni.

2024. aastal jätkus kodanikuühiskonna innovatsioonifondi töö, mille strateegiline eesmärk on suunata kohalikke omavalitsusi ja kogukondi looma ja arendama koostöö- ja kaasamisvorme **kogukonnakeskse valitsemisviisi**²⁴ põhimõtetest lähtuvalt. Samuti on selle eesmärk edendada osalusdemokraatiat ning toetada elanike heaolu, turvatunnet ja

koostööd inimeste ja ametkondade vahel. 2024. aastal jätkus fookusteemana elanikkonnakaitse ja selle võimekuse suurendamine kohalikul tasandil. Sihtasutuse Kodanikuühiskonna Sihtkapital (KÜSK) koordineeritavast fondist on samade eesmärkide tarbeks võimalik raha taotleda ka 2025. aastal. Möödunud aastal oli fondi baaseelarve 875 000 eurot ja toetusi sai taotleda igast kohalikust omavalitsusest.

Jätkus sotsiaalse innovatsiooni valdkonna sihipärane arendamine, mille raames käivitati kaks olulist Siseministeriumi poolt kaasrahastatavat projekti. Esimene neist on Euroopa Sotsiaalfond+ ja Sotsiaalse Innovatsioonifond+ toetusel elluviidav **sotsiaalse innovatsiooni kompetentsikeskuse jätkuprojekt** aastateks 2024–2028, mille eesmärk on tugevdada kompetentsikeskuse ja võrgustiku suutlikkust ning edendada koostööd sotsiaalse innovatsiooni ökosüsteemis tegutsejate vahel. Projekti raames töötatakse välja kompetentsikeskuse strateegia, viiakse läbi erinevaid uuringuid ning arendatakse rahvusvahelist koostööd. Teine oluline algatus, **Šveitsi-Eesti koostööprogramm** „Sotsiaalse kaasatuse toetamine“, keskendub kodanikuühiskonna ja sotsiaalse innovatsiooni edendamisele. Programmi vastutav elluviija on KÜSK, kes toetab sotsiaalse innovatsiooni kaudu kodanikuühiskonna sotsiaalse sidususe suurendamist ning kaasavat ühiskonda edendavate algatuste tugevdamist.

KÜSK jätkas Euroopa Sotsiaalfondist toetatava tegevuse „Kodanikuühiskonna mõju suurendamine ja arengu toetamine läbi laste ja noorte aktiivsuse kasvatamise“ elluviimist. 2024. aastal viidi läbi ettevalmistavad töögruppide kohtumised, kaardistati valdkonna vajadused ning korraldati hanked leidmaks arenguprogrammi ja koolituste läbiviijad. Maakondlike Arenduskeskuste vabaühenduste konsultantidele ning kohalike omavalitsuste ametnikele suunatud arenguprogrammi elluviijaks valiti DD Akadeemia ning vabaühendustele mõeldud koolitusi ning tööriistakasti loomist viib ellu Mõttekoda Praxis. 2025. aasta veebruariks on mõlema tegevussuunaga aktiivselt alustatud, liikudes edasi kodanikuühiskonna arendamise ja noorte kaasamise tugevdamise suunas.

²⁴ Kogukonnakeskne valitsemisviis on koostöömeetod, mille kohaselt selgitatakse kohaliku omavalitsuse eestvedamisel välja sõltumata valdkonnast inimeste heaolu häirivaid probleeme ja leitakse neile lahendus. Seda tehakse koos kohalike elanikega piirkondliku kogukondlikkuse järgi. Keskkel kohal on piirkondlike kogukondade moodustamine (olemasolu), nende osalus ja kaasatus kogukonnaesindajate kaudu eri vormis nii probleemide väljaselgitamiseks, kirjeldamiseks kui ka võimalike lahendusvariantide väljatöötamiseks ja otsustusprotsessidesse ning seejärel ka elluviimisesse, et kujundada oma elu- ja toimekeskkonna heaolu.

Ülemaailmne kodanikuühiskonna ühendusi ja liite koondav võrgustik *Civicus* liigitab kodanikuruumi Eestis avatuks (skoor 93 p 100-st). *European Civic Forum Civic Space Report 2024* toob välja, et **Eesti kodanikuruumi olukorda hinnatakse keskmisest paremaks**, kuid tuuakse välja murettekitavaid trende, nt vabaühenduste rahastamine ning selle piiratus, avatud valitsemise kvaliteet suhetes vabakonnaga, vähemusgruppide diskrimineerimine ning vaenukõne seaduse eelnõu diskussioon ühiskonnas ning poliitikute seas. Kuigi oleme juhtivate demokraatiate hulgas maailmas²⁵, on **demokraatia**

tervis Eestis jäänud viimastel aastatel suuresti samale tasemele ning Eesti kõrge koht pingereas olnud pigem demokraatia vähikäigu tulemus teistes riikides. Eesti elanike tunnetus oma võimalustest ühiskonda mõjutada viimase paari aasta jooksul ei ole drastiliselt muutunud²⁶. Samas võimalus oma arvamust avaldada kohalikes küsimustes (41%) on OECD keskmisega samal tasemel. Näitajad poliitilise süsteemi kohta on OECD keskmisega tunduvalt madalamad: inimeste kaasa rääkimise võimaldamine (17% vs 30% OECD) ja valitsuse poolt kodanike konsultatsioonilt saadud sisendi kasutamine (20% vs 32% OECD).²⁷

Programmi tegevuste elluviimine 2024. aastal

Programmi tegevus 1. Kodanikuühiskonna arengu toetamine²⁸

Oodatav tulemus 1.1. Teadlikud ja aktiivsed elanikud

2024. aastal seadis siseministerium fookusesse noorte osaluse suurendamise ja nende aktiivsema kaasamise kodanikuühiskonda. Lisaks Euroopa Sotsiaalfondi toetatud tegevusele „Kodanikuühiskonna mõju suurendamine ja arengu toetamine läbi laste ja noorte aktiivsuse kasvatamise“ tihendasime koostööd Haridus- ja Teadusministeeriumi noorte- ja andepoliitika ekspertidega, et paremini koordineerida noortele suunatud algatusi ja vältida poliitikavaldkondade eraldatust. Samuti analüüsisime Siseministeeriumi noortenõukogu loomise vajadust ja võimalikku mõju.

18. novembril 2024 toimus Riigikogus Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni (EKAK) rakendamise raames põhiseaduskomisjoni, sotsiaalkomisjoni ja kultuurikomisjoni avalik kodanikuühiskonna arengu teemaline istung „Tugev kodanikuühiskond kui demokraatia alustala. Kollektiivsete pöördumiste roll ja mõju“. Istungid toi-

muavad iga kahe aasta tagant, lähtudes põhiseaduskomisjoni algatusel kehtestatud põhimõttest käsitleda kodanikuühiskonna arengut kui riiklikult olulist küsimust. Istungil andis siseminister Lauri Läänemets ülevaate kodanikuühiskonna arengust ja väljakutsetest Eestis. Tallinna Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi poliitilise sotsioloogia kaasprofessor Dr. Mari-Liis Jakobson analüüsis Eesti demokraatia hetkeseisu. Kuna kollektiivsete pöördumiste võimalus tähistas Eestis 10 tegutsemisaastat, käsitles Tallinna Tehnikaülikooli Ragnar Nurkse innovatsiooni ja valitsemise instituudi teadmusjuht Dr. Külli Taro kollektiivsete pöördumiste õigust kui osalusdemokraatia vormi, tuues esile selle rakendamisel ilmnunud takistused. Hiljutise arvamusküsitluse kohaselt on vähemalt korra allkirjastanud mõne algatuse 27% Eesti elanikest. Taro sõnul on Eestis probleemiks kodanikuõpetuse olukord, kuna paljudel puudub teadmine, millised

²⁵ V-Dem Institute, 2024, https://v-dem.net/documents/43/v-dem_dr2024_lowres.pdf?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR1evaVIKXiVm20-EAo9uxivGo2LmV6YaTC7CHmvjwx4y3pG0vFnIXpaBc_aem_B1omu5u3tMgfz-W4cneWmQ

²⁶ Riigikantselei, 2024. Avaliku arvamuse seireuuring. <https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/documents/2024-04/Avaliku%20arvamuse%20seireuuring%20%2821.%20-%2025.%20m%C3%A4rts%202024%29.pdf>

²⁷ OECD, 2024. Survey on Drivers of Trust in Public Institutions 2024 Results - Country Notes: Estonia. https://www.oecd.org/en/publications/oecd-survey-on-drivers-of-trust-in-public-institutions-2024-results-country-notes_a8004759-en/estonia_767c2818-en.html

²⁸ Seotud eelkõige „Eesti 2035“ sihi „Majandus ja kliima“ muutusega C „Kujundame paindliku ja turvalise majanduskeskkonna, mis soodustab uuendusmeelset ja vastutustundlikku ettevõtlust ning ausat konkurentsi“ ja sihi „Riigivalitsemine“ muutusega A „Suurendame valitsemise ühtsust ja tagame sujuva riigi toimimise“.

küsimused kuuluvad Riigikogu pädevusse ning milised mitte. Samuti on algatuste menetlemine kohalikes omavalitsustes olnud keeruline.

26. novembril tähistatakse Eestis kodanikupäeva. Kodanikupäeval tõstetakse esile tegusate ja ettevõtlike inimeste panust Eesti ühiskonna arengusse. 26. novembril 2024 toimus kodanikupäeva pidulik tänuüritus, kus anti üle 15 kodanikupäeva aumärki aktiivsetele ja hoolivatele kodanikele ning kuulutati aasta kodanikuks Iiti Aavik. 2024. aastal esitati erakordselt palju kandidaate aumärkidele ja aunimetusele. Kandidaatidest paljud tegutsevad haridus- ja noortevaldkonnas. Kodanikupäeva konkurss on ka hea võimalus näha ja näidata, kui mitmekesine on kodanikuühiskond – aumärgi saajate hulgas on vabatahtlikke päästjaid, kohaliku elu edendajaid ja neid, kelle südameasjaks on neid ümbritseva kogukonna inimeste murede lahendamine. Sedalaadi tunnustussündmuste korraldamine aitab toetada Eesti arengut, ühiskonna sidusust ja toimimist ning tagada siseturvalisust. Kodanikupäeva paiku toimusid ka maakondlikud tunnustussündmused, mida korraldavad maakondlikud arenduskeskused.

Järjekordse *World Giving Indexi* (2024) põhjal osales vabatahtlikus tegevuses teadlikult (2023. aasta) 20% elanikest. Viimase 4 aasta jooksul võib seega näha kerget tõusutrendi või stabiilset taset. Riikide võrdluses oleme selle näitajaga enam-vähem keskmisel tasemel. **Vabatahtliku tegevuse arendamiseks** nõustas Siseministeriumi strateegiline partner Vabaühenduste Liit igapäevaselt organisatsioone ning arendas võrgustikku. Vabatahtliku tegevuse võrgustik kasvas 2024. aasta jooksul 2 liikme võrra (nimekiri [siin](#)). Paraku koondas liit vabatahtliku tegevuse valdkonna juhi rahastuse vähenemise tõttu 2024. aasta kevadel. Liit hoidis küll võrgustikku toimimas, ent aktiivset teemavaldkonna edendamist 2024. aasta teises pooles enam ei toimunud. Siseministeriumi hinnangul vajab vastava võrgustiku senine toimimine ja kontseptsioon uuesti mõtestamist ning kokkuleppeid.

Viimaste aastate kriisid (COVID-19 kriis, Ukraina sõda ja sellest tingitud põgenike kriis) on (ümber)kujundanud Eesti vabatahtliku tegevuse maastiku. Mõlema kriisi ajal muutus **nähtavaks spontaansete vabatahtlike roll**. Ka informaalset vabatahtlikud ja mitteorganiseerunud vabatahtlikud ehk inimesed, kes kriiside ajal tulevad hätta jäänutele appi, olenemata oma varasemast ettevalmistusest või seotusest valdkonnaga.

Tartu Ülikooli poolt viidi läbi uuring „Vabaühenduste ja vabatahtliku tegevuse arengusuundumused ja võimalused. Analüüs ja ettepanekud poliitika või sekkumiste kujundamiseks“, mille tellijateks on Sotsiaalministerium ja Siseministerium. Uuringu esmased tulemused viitavad, et **vabatahtlike oskused ja panus on aidanud spetsialistidel paremini toime tulla kriiside lahendamise**ga, nii Ukraina sõja kontekstis riiki saabunud põgenikega kui ka erinevate teiste keskkonnakriiside (metsatulekahjud, rannikureostus jmt) tagajärgedega. Ekspertide hinnangul on spontaansed vabatahtlikud oluline ressurss kriisidega toimetulemisel.

2023. aastal annetati Vabaühenduste Liidu tellimisel ja Praxise poolt analüüsitud andmetel tulumaksumisoodustusega ühenduste nimekirja kuulujatele kokku **77,7 miljonit eurot**.

Toimused traditsiooniks saanud annetamistalguid, mille fookuses oli annetamise usaldusväärsus. Talgutele said registreerida vaid organisatsioonid, kes järgivad annetuste kogumise head tava. Osalejaid oli seetõttu varasemast vähem, kuid osalenud organisatsioonid tõestasid ennast võimekate annetuste kogujatena – kokku annetati 170 630 eurot, millest 40 000 eurot on Swedbanki toetus MAA (Ma Armastan Aidata) keskkonna organisatsioonidele. Annetamistalgutel osales ligi 100 organisatsiooni, mis jäi küll alla 2022 ja 2023. aastate osalejate arvule. Samas olid osalenud organisatsioonid võimekad annetuste kogujad, sest sündis annetamistalgute ajaloo paremuselt kolmas tulemus. Talgute raames pöördus korraldaja Vabaühenduste Liit Vabariigi Valitsuse poole, et juhtida tähelepanu annetamiskultuuri edendamise vajadusele Eestis. Pöördumises rõhutati annetamise tähtsust ühiskonna sidususe ja kodanikuaktiivsuse tõstmisel ning vabaühenduste jätkusuutlikkuse tagamisel, eriti eesolevatel kärpeaastatel. Annetamistalgute ettevalmistusena korraldas liit neli töötuba: annetamiste trendid ja viimase viie aasta uuringute ülevaade, eraraha kaasamine, annetuste kogumise heast tavast uutele liitujatele ja uute annetajate kaasamine püsitoetajateks. Aasta lõpus liitus seoses annetamistalgutega hea tava võrgustikuga ligi 20 uut organisatsiooni. Probleemiks on organisatsioonide madal kaasatus ja osalemishuvi, samas hinnatakse Vabaühenduste Liidu panust annetamiskultuuri ja heategevusvaldkonna suunajana ning võrgustiku liikmed pöörduvad liidu poole huvikaitseteemade ja tagasisidega. Liitu nähakse kui koostööpartnerit ja organisatsiooni, kes seisab heategevusvaldkonna edendamise eest.

Selleks, et soodustada kodanikuühiskonna järelkasvu, jätkas KÜSK 2024. aastal Euroopa Sotsiaalfondi ja Siseministeeriumi projekti „**Toetuse andmise tingimused kodanikuühiskonna mõju suurendamiseks ja arengu toetamiseks**“. Projekti eelarve on pisut üle 2 miljoni euro, millest 70% on Euroopa Sotsiaalfondi toetus ja 30% Eesti kaasfinantseering. Tegevustega alustati 2024. aastal ning nende eesmärk on koolitada maakondlike vabaihenduste konsultante ning suurendada maakondades laste ja noortega tegelevate vabaihenduste kaasamisoskust.

Täpsemalt tegeleb KÜSK projekti raames järgmisega:

1. arendab süsteemset ja kogukonnapõhist laste ja noorte kaasamismudelit (tagab kodanikuühiskonna järelkasvu);
2. parandab laste ja noortega tegelevate vabaihenduste kaasamis- ja osalemisoskusi (loob võimalusi vabaihenduste arendamiseks, arendab ja tugevdab vabaihendusi, keskendudes laste ja noortega tegelevatele vabaihendustele).

2024. aastal lõppes Erasmus+ rahastus kogukonnapraktika tegevusteks. Kogukonnapraktika raames toimus kokku kümme sündmust ligi 300 õpilasele. Kogukonnapraktika sündmuste korraldamist jätkatakse eraldiseisva MTÜ Kogukonnapraktika kaudu.

2024. aastal autasustas Siseministeerium koostöös haridusliku koostööprogrammiga „**Proovikivi koolinoorte konkursi „Koos suudame“ viienda hooaja võitjaid**“. Sel hooajal said parimad osalejad erilise võimaluse esitleda oma projekte oktoobris toimunud jätkusuutliku ettevõtluse festivalil *Impact Day*. Festival andis noortele võimaluse esineda suure auditooriumi ees ja tutvustada oma algatusi, demonstreerides nende mõju ning väärtust. Sügisel 2024 uut „Koos suudame“ konkurssi välja ei kuulutatud. Otsus tulenes vajadusest põhjalikult läbi mõelda noortele suunatud konkursi või sarnaste algatuste vajadused ning ootused. Eesmärk on tagada, et see **haakuks ja toetaks 2025. aastal valmivat noorte kodanikuühiskonnas osaluse suurendamise kontseptsiooni ja raamistikku**.

Oodatav tulemus 1.2. Võimekad ja hoolivad kogukonnad

2024. aastal jätkus kodanikuühiskonna innovatsioonifond, mille strateegiline eesmärk on toetada ja suunata kogukondi ning kohalikke omavalitsusi välja töötama ja kasutama koosloomelisi kaasamis- ja koostöövorme. Innovatsioonifondi maht 2024. aastal oli üle 1 miljoni euro. Iga kohaliku omavalitsuse kohta oli ette nähtud maksimaalne toetussumma, mille piires said selle omavalitsuse territooriumil tegutsevad MTÜ-d ja seltsingud raha taotleda. Kokku esitati 103 taotlust 65-st kohalikest omavalitsusest. Enim taotleti vahendeid generaatorite ja nendega seotud tarvikute soetamiseks, kriisivarustuse tagamiseks, koolitusteks ja õppuste läbiviimiseks ning kriisiplaanide koostamiseks. Suurem osa taotlusvoorus osalejatest teevad aktiivset koostööd Päästeametiga ning taotlejatel on suur huvi nii taotlusvooru kui elanikkonnakaitse võimekuse suurendamise vastu oma kogukonnas. Toetatud projektidega saab tutvuda KÜSK-i kodulehel <https://kysk.ee/taotlejale/toetused-vabaihendustele/taotlusvoorud/ah24/>. Innovatsioonifond jätkub 2025. aastal ja see on kavas avada aasta esimeses pooles.

Siseministeeriumi strateegiline partner kogukondade suunal Eesti Rahvaülikoolide Liit koos MTÜ-ga Maakondlikud Arenduskeskused kasvatas eri osapoolte teadlikkust kogukonnakeskse valitsemisviisi olemusest, võimalustest ja vajalikkusest. Korraldati erinevaid avalikke üritusi, sh inspiratsioonipäeva, mille raames külastas 2024. aastal Eestit kogukonnateadlane Cormac Russell. Kogukonnaveebis avaldati järjepanu uusi materjale²⁹. Läbi strateegilise partnerluse tegevuste elluviimise on loodud eeldusi kogukonna mõiste ja kogukonna määratlemise protsessi ühtlustamiseks. Loodud on Eesti kogukonna arendajate kui praktikute kogukond, mis võimaldab omavaheliste suhete arendamist, uute koostööpartnerite leidmist ning toetab iga osaleja individuaalset arengut kogukondade võimendamisel. Liit tegeles aktiivselt KOVi töötajatega, et suurendada nende teadmisi ja oskusi kogukondadest ja nende kaasamisest läbi:

1. KOVidele suunatud **arenguprogrammi „Dialog kogukonnaga“** elluviimise;
2. KOV kriisikomisjoni liikmetele suunatud **kahepäevaste koolituste korraldamise**;

²⁹ www.kogukonnaveeb.ee

3. kogukonna kriisiplaani koostamise koolituse korraldamise.

Kogukonnatöö olulisuse nähtavaks tegemist aitas korraldada ka koostöö Maakondlike Arenduskeskustega (MAK), kelle abil kaardistati omavalitsustes kogukonna tööd tegevad ametnikud ja komisjonid.

Liit alustas ressursipõhist ehk tugevuste põhist kogukondade arendamise (ABCD ehk *Asset Based Community Development*) mudeli testimist seitsme kogukonnaga: Mikitamäe kogukond Võrumaalt, Nõuni kogukond Valgamaalt, Koidu Keskus Tartu linnas, Loodna külakogukond Raplamaalt, Leisi kogukond Saaremaalt, Tudulinna kogukond Ida-Virumaalt ning Meeste Koja Haapsalu Kuur Läänemaalt. Tegevuse raames valmis ka juhendmaterjal „**Ressursipõhise kogukonna arendamise ehk ABCD mudeli põhimõtted ja rakendamine**“.

2024. aastal keskendus Siseministeeriumi strateegiline partner MTÜ Sotsiaalse Innovatsiooni Labor (SiLab) peamiselt kogukonnapõhise valitsemisviisi arendamisele ja juurutamisele ehk Kogukonnalabori elluviimisele. 2024 hooajal liitusid Kogukonnalaboriga omavalitsused, kes soovisid edendada koostööd kogukondadega kohalike probleemide lahendamisel, . Programmi läbis täies mahus 5 KOVi. **Omavalitsuste peamiseks väljakutseks osutusid tihesustusega piirkonnad**, kus pole kogukondlikku tegevust välja kujunenud ja kus ei ole samasuguseid selge mandaadiga kogukonda esindavaid eestvedajaid nagu on külade puhul külavanemad. Selliste nn valgete laikude ehk omavalitsuse jaoks anonüümsete piirkondadega tegelemine on kogukonnapõhise valitsemisviisi, avatud valitsemise, aga **ka kriisivalmiduse seisukohast omavalitsuse jaoks üks suurimaid väljakutseid**. SiLabi tegevuste tulemusena on vähemalt 24-s KOVis käivitatud koostööformaadid kogukondadega ning vähemalt 26-s on kogukonnad kaardistatud.

Toetamaks kogukondade võimekuse suurendamist, kogukonnakeskse valitsemisviisi edendamist ja kogukondade kriisivalmidust, jätkas strateegiline partner Eesti Külaliikumine Kodukant tegevusi fookusega elanikkonnakaitsel, koostööl ja kriisivalmidusel. Korraldati üle-maakondlikke kohtumisi (KOV, kogukonna ja Päästeameti juhid), nendest

inspireerituna toimus hulk jätkutegevusi külade ja omavalitsuste tasandil ning need jätkuvad ka edaspidi. Kodukandi algatusel toimus 2024. aastal maakondades kokku 26 koolitust ja infoseminari, kus kokku osalejaid oli 806. Lääne maakonnas korraldati kogukondades kriisiks valmisoleku küsitlus ja valmis kriisiennetuse töövihik³⁰. Pärnumaal toimus juba IX siseturvalisuse mäng. Kolme osapoole (kogukond, Päästeamet, KOV) kriisiennetuse teemalised infopäevad toimusid Hiiumaal, Harjumaal, Ida-Virumaal, Läänemaal, Pärnumaal, Jõgevamaal, Raplamaal, Tartumaal ja Viljandimaal.

Kogukondade ja KOVide teadlikkusega kohaliku omavalitsuse ja kogukondade koostöövõimlaustest tegeles aktiivselt ka **MAK võrgustiku vabaühenduste konsultandid**, kellel on laialdased teadmised maakonna kogukondadest, vabaühendustest, eestvedajatest ja „sädeinimestest“. Teenuse pakkumise käigus viivad konsultandid kokku erinevaid osapooli erinevates sektorites nii valdkondadesiseselt kui -vaheliselt. Sündmuste korraldamise ning eriilmelistel üritustel osalemisega viivad konsultandid osapooli kokku, räägivad võimalustest ja julgustavad koostööd tegema. Läbi iseenda eeskuju pealehakkamises, koostöö tegemises ja teadmiste vahetamises innustavad nad olema aktiivsed koostööpartnerite ja lahenduste leidmises. Konsultandid osalevad erinevatel ümarlaudadel (KOV-põhised, kultuurialased jne), kriisiplaani koostamise kokkusaamistel. Konsultandid märgivad, et kohaliku tasandi ja kogukondade koostöö sõltub väga palju ametnikust, kes antud valdkonna eest KOVis vastutab, samuti sõltub teadlikkuse kasv kohalikust ametkonnast, kas soovitakse oma teadlikkust tõsta või peetakse seda tüütuks ja liigseks tööülesandeks.

Jätkus **kogukonna eestvedaja stipendiumikonkurss KÜSK-i juures**, mis on mõeldud inimesele, kelle südameasi on juhtida oma kogukonnas toimuvat ja kaasata teisi. Stipendiumi eesmärk on tunnustada motiveeritud ning kogukonna arendamiseks vajalike oskuste, teadmiste ja võimete eestvedajat, kes on kogukonna elujõu kasvataja ja uute arengusammude innustaja. Kogukonna eestvedaja stipendiumi statuudi koostamisel tehti 2024. aastal koostööd Eesti Mentorite Kojaga.

³⁰ <https://kkkm.ee/wp-content/uploads/2024/05/kogukonna-kriisitoovihik.pdf>

Taotlusi esitati kokku 63, mis on paraku poole vähem kui varasemal aastal. Kokku rahuldati 21 taotlust kogusummas 105 000 eurot. Konkursi täpsemad tulemused on avaldatud KÜSK-i kodulehel <https://kysk.ee/toetuste-ajalugu/>. Konkurss jätkub 2025. aastal.

Kokkuvõtvalt, hoolimata eelkirjeldatud edukatest tegevustest, vajab **mõiste kogukond ja kogukonnanekskne lähenemine/valitsemisviis** endiselt järjepidevat selgitustööd.

Oodatav tulemus 1.3. Võimekad vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted

Võimekate vabaühenduste ja sotsiaalsete ettevõtete valdkonnas on oluline roll KÜSK-i tegevustel, mille asutajaõigusi teostab Siseministerium.

Vabaühenduste ja sotsiaalsete ettevõtete võimekuse kasv on KÜSK tegevustes (taotlusvoorud, välisprojektid, tugisündmused) läbivalt oluline teema ühiskonna üldise heaolu ja jätkusuutlikkuse tagamiseks. Vabaühenduste soov tõsta oma pädevusi ja võimekust näitab suur huvi KÜSK taotlusvoorude vastu ning pigem suurenev taotlejate arv. **Arenguhüpet ettevalmistavasse taotlusvooru (AHE24)** <https://kysk.ee/taotlejale/toetused-vaba-uhendustele/taotlusvoorud/ah24/> esitati 58 taotlust, edukalt lõpetas projekti 30 toetuse saajat. **Arenguhüppe taotlusvooru (AH24)** <https://kysk.ee/taotlejale/toetused-vabauhendustele/taotlusvoorud/ah24/> esitati 107 taotlust. 2024. aasta arenguhüppe toetuse osaliseks said 17 vabaühendust. Arendamiseks valitud võimekused keskendusid põhitegevuse sisulisele arendamisele, uute tegevuste algatamisele, turunduse ja kommunikatsioonivõimekuse tõstmisele, inimeste arendamisele organisatsioonis jt. **AH22 taotlusvoorst toetust saanud 21 ühingu** lõpetasid 2024. aastal oma organisatsiooni arenguhüpped tulemuslikult ja eesmärgipäraselt. Arendati kommunikatsiooni ja turundusvõimekust, inimesi oma organisatsioonis, sisulisi põhitegevusi ning leiti võimalusi tuluallikate mitmekesistamisele. Riigile vajaliku partnerluse tekkeks oluliste ühiskondlike teenuste ja funktsioonide täitmiseks vabakonna/kodanikuühiskonna poolt, on finantsiline tugi vabaühendustele (sh sotsiaalsed ettevõtted) nende võimekuste kasvu toetamiseks jätkuvalt oluline ja prioriteetne suund.

Rahvusvahelise suuna konkursside – reisitoetused, välisprojektide toetamine, rahvusvaheliste katusorganisatsioonide suursündmuste toeta-

mine – taotlemine oli 2024. aastal võrreldes varasemate aastatega aktiivsem. Konkursid avanesid märtsis ning sulgusid mais eelarve ammendumise tõttu, mis näitab rahvusvahelise koostöö raames kõrget taotlemis- ja tegutsemisaktiivsust. Võib eeldada, et KÜSKi kogetud aktiivsuse nähtav kasv on mõjutatud CERV (vt järgmine lõik) kontaktpunkti tööst KÜSKis, mille raames nõustatakse aktiivselt CERV-programmi välisrahastust ja KÜSKi rahvusvahelise suuna toetusmeetmeid.

Alates 2021. aastast tegutseb KÜSK Euroopa Liidu „Kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programmi“ ehk CERV (*Citizens, Equality, Rights and Values*) programmi kontaktpunktina. KÜSK-i ülesanne kontaktpunktina on vahendada toetusmeetme teavet ja nõustada vabaühendusi taotluste ettevalmistamisel. Selleks jagatakse jooksvalt infot veebilehel www.kysk.ee/cerv, korraldatakse infotunde ning esinetakse eri üritustel ja sotsiaalmeedias. 2023. aastal toimunud voorudest on programmist toetust saanud ja toetuse andmise lepingu allkirjastanud (peapartnerina, tavapartnerina) 20 organisatsiooni Eestist (9 MTÜd või sihtasutust, 8 riigiasutust või kohalikku omavalitsust, üks eraettevõtte ja kaks avalik-õiguslikku ülikooli). Kolm organisatsiooni on saanud toetust mitme projektiga. Kokku saadi toetust summas 1,15 miljonit eurot ja 19 projekti ellu viimiseks. Peataotleja rollis olid Eesti organisatsioonid kahel korral. 2024. aastal avanenud voorude tulemused avalikustas Euroopa Komisjon kaheksa meetme osas (10 vooru oli kokku). Neljas voorus neist sai Eesti toetuse (2 riigiasutust ja peataotlejad ning kaks vabaühendust partneritena). Kokku summas 449 tuhat eurot. Võrreldes eelneva perioodiga on kaetud ka EL õiguste ja harta meede ning toetuste kogusumma, mis Eestisse jõudis on 1,3 korda suurem kui 2022. aastal. Rohkem infot kõikide perioodil 2021 kuni 2024 toetusmeetmetest raha saanud projektide kohta on leitav siin: <https://kysk.ee/taotlejale/cerv/cerv-eesti-toetus27/>. CERV programm on seotud nii Siseministeriumi, Justiitsministeriumi kui ka Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumi tulemusvaldkondadega.

Nupukate lahenduste ehk NULA inkubaatori konkursile, mida viib ellu KÜSK koostöös Heateo Sihtasutusega, esitati 2024. aasta ideekorjesses rekordarv ideid – kokku 102. Suurem osa ideedest oli sotsiaalvaldkonnast (sh vaimne tervis, lapsevanemate väljakutsed ja sõltuvusteemad), veerand panustas hariduse temaatikasse, 15 oli keskkonnavaldkonnast ja veel kaheksa ideed esitati muudel teemadel. 2024. aastal lõpetasid NULA programmi

(inkubaator + starditoetus) kaks kodanikuühiskonnast alguse saanud uut koostöö- ja koosloomelist algatust, mis on toetuse abiga kasvanud iseseisvateks ja mõjusateks ühinguteks:

1. **Arusaamise Agentuur** tegeleb keerulise keele probleemidega ühiskonnas, koolitab spetsialiste, teeb lihtsas keeles sisuloomet ja avaldab arvamusi liidrina teemakohaseid artikleid. Avalikkuseni jõudmiseks on ühingu loodud kolm veebilehte: <https://lihtsas-keeles.ee>, <https://arusaamiseagentuur.ee>, koolitused leiab <https://koolitus.arusaamiseagentuur.ee/>
2. **Digiõps MTÜ** koondab kvalifitseeritud õpetajad, kes viivad läbi digitaalset reaalajas toimuvaid kontaktunde koolides või era- või isikuliselt täiendavat toetust vajavatele õpilastele. Ühendus on läbi viinud 1500 tundi enam kui 130 õpilasele. Valminud on kolm professionaalset reklaamvideot, mida levitatakse erinevatel sotsiaalmeediakanalitel ja Digiõps MTÜ kodulehel (<https://digiops.ee/>). Digiõps MTÜ andmebaas on suurenenud ca 50 õpetajani.

Alates 2016. aastast on NULA inkubaatori läbinud 78 erinevat ühiskondlikku algatust.

2024. aastal jõudsid lõpule Vabaühenduste Liidu alustavate juhtide kiirendi ja kogunud juhtide kovi- sioonigrupid, mis osutasid osalejaid võimestavateks ja väärtuslikeks. Osalejad rõhutasid nende algatuste jätkamise vajadust, kui vahendid seda võimaldavad. Mõlema programmi järelendus kinnitas, et sellised algatused on olulised vabaühenduste juhtide toetamiseks ja sektori üldise juhtimiskvaliteedi tõstmiseks vajalikud ja vähendavad vabaühenduste juhtide üksinda tegutsemise tunnet.

Vabaühenduste Liit nõustas ja koolitas vabaühendusi ning hoidis ühenduste võimekuse tõstmise raames rahalisel võimekusel teadlikku tähelepanu. Liit tõstas taas sotsiaalsete ettevõtete võrdse kohtlemise teema, keskendudes vajadusele võimaldada ka neile ligipääsu ettevõtlustoetustele ja laenudele sarnaselt teistele ettevõtetele. Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium leidis, et sotsiaalsed ettevõtted väärivad võrdseid võimalusi, ent jäid erimeelsused, kas kõiki samu võimalusi saab ja tuleks sotsiaalsetele ettevõtetele pakuda. Teema jääb edasiseks lahendamiseks, et tagada sotsiaalsete ettevõtete jätkusuutlik areng ja võrdsed võimalused ettevõtluskeskkonnas.

2024. aastal lõppes Siseministeeriumil strateegiline partnerlus MTÜ-ga Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik (SEV), kes jätkas ka 2024. aastal aktiivselt tegutsemist selle nimel, et kasvatada jätkusuutlike sotsiaalsete ettevõtete, tugisotsiaalsete ja valdkonda arendavate organisatsioonidega kogukonda, soodustada laiemat mõju loovate tegevuste elluviimist ning suurendada Eesti elanike seas teadlikkust sotsiaalsetest ettevõtetest ja nende rollidest. Lisaks panustati olulisel määral koostöösuhete loomisse ja arendamisse rahvusvaheliste partneritega.

Siseministeeriumi, SEV-i, KÜSK-i ja teiste partnerite koostöös osaletakse aastatel 2024-2028 ESF+ ning SI+ rahastatava rahvusvahelise projekti *National Competency Centres for Social Innovation* jätkuprojektis *European Social Innovation Alliance (ESIA)*, mis keskendub **sotsiaalse innovatsiooni kompetentsikeskuste jätkusuutlikkusele ning sotsiaalse innovatsiooni valdkonna arendamisele**. Projekt oli 2024. aastal käivitamisfaasis, kuid toimus ka erinevaid sisutegevusi. Varasema projekti perioodiga võrreldes pannakse käesoleval perioodil veel enam rõhku ka rahvusvahelisele koostööle.

Kokkuvõttes mängis 2024. aastal SEVi tegemistes ja saavutustes keskset rolli:

1. **Uuringute läbi viimine**, mis annavad vajalikku sisendit sotsiaalse ettevõtluse valdkonnale. Sellel aastal võeti ette uus oluline teema – **sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked**. Viidi läbi sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete teadmiste ja kommunikatsiooni teemaline uuring. Samuti kujundati uuringu alusel koolitusplaan ning viidi läbi mitmeid sisendikorje kohtumisi ja koolitus sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete teemal Eestis;
2. Jätkati **sotsiaalse ettevõtluse andmebaasi täiendamisega**, mis annab kvartaalse või aastase täpsusega ülevaate sotsiaalsete ettevõtete ja sotsiaalse ettevõtluse sektori käekäigust kirjeldades selle olulisemaid indikaatoreid;
3. Fookuses oli ka rahvusvahelist koostööd ja laiemalt sotsiaalset ettevõtlust ja ettevõtteid arendavate projektide jätkamine ja käivitamine;
4. Ka sellel aastal korraldati **Impact Day festival**, mis toimus 9.-12. oktoobril Tallinnas ja

kuhu kogunes üle 2660 osaleja, sh 30st välisriigist. Festivalil esinesid 170+ esinejat, korraldati 92 sündmust. 50+ ettevõtet tutvustas oma tegevust EXPO-l. Impact Day tõi kokku avaliku, era- ja mittetulundussektori partnerid ning suurendas teadlikkust jätkusuutlikest ja sotsiaalsetest ettevõtluslahendustest. Kokku jõuti meedia vahendusel umbes 3,3 miljoni inimeseni üle Euroopa.

Vabaühenduste võimekust, kohaliku tasandi aktiivsust ja koostööd ning kogukondlikkust toetavad MAK võrgustiku vabaühenduste konsultandid. Seisuga 31.12.2024 töötab Eestis 17 vabaühenduste konsultanti, neist kolm vene töökeelega ja seitse konsultanti pakuvad nõustamist inglise keeles. **2024. aastal oli kokku 1809 nõustamist, mis on mõnevõrra rohkem kui 2023. aastal (1739).** 1809 nõustamisel on nõustatavaid olnud kokku 6031. Inglise keeles oli 20, vene keeles 327 ja eesti keeles 1462 nõustamist. Nõustamisteenuse liikide järgi jagunevad nõustamised:

1. Eestvedajate inspireerimine: 41
2. Organisatsiooni asutamine: 299
3. Organisatsiooni tegevusvõimekuse kasvamine (juhtimise korraldamise nõustamine): 286
4. Organisatsiooni tegevusvõimekuse kasvamine (ühingu projektide nõustamine): 619
5. Organisatsiooni arendamine: 105
6. Organisatsiooni tegevusvõimekuse kasvamine (ühingu tegevuste rahastamise nõustamine): 241
7. Muu: 190
8. KOV nõustamine: 28

Konsultandid on nõustanud inimesi ja ühinguid ka erinevatel rahastusvõimaluste ja projektide teemal, sh KOP programm, LEADER toetusmeetmed, KOV toetusmeetmed, KULKA, Erasmus jms toetusmeetmed. Kuna teenuse kvaliteetseks pakkumiseks esineb jätkub palgasurve, on oluline analüüsida, milliseid ülesandeid vabaühenduste konsultandid lisaks täidavad ning kas neile on ka täiendav rahastusallikas olemas.

Peale nõustamisteenuse **toimib edukalt ka infoportaali** www.mtyabi.ee, mis pakub kirjalikke juhiseid ja nõuandeid kodanikuühiskonna algatustele. Portaali külastas 2024. aastal kokku 28 678 kasutajat

(üle 3000 võrra rohkem kui aasta varem). Lehekülgede vaatamisi oli ca 64 000 (u 6000 võrra rohkem kui aasta varem). Populaarseimad teemad, mille vastu portaalis huvi tunti, olid juhtimine/töösuhetted/käsundusleping, organisatsiooni asutamine/MTÜ asutamine ning ühingu lõpetamine/MTÜ lõpetamine.

Oodatav tulemus 1.4. Läbipaistev ja kaasav poliitikakujundamine

2024. aastal uuendati vabaühenduste rahastamise analüüsikeskkonda mtyraha.heakodanik.ee riigiasutustelt saadud andmete alusel 2021-2022. aasta andmetega ning alustati 2023. aasta andmete ettevalmistusega.

Vabaühenduste Liit piloteeris 2024. aastal huvikaitsevõimekuse mõõtmise tööriista, milleks viidi läbi esmalt huvikaitsevõimekuse enesehindamise pilootuuring. Olulisemana võib välja tuua, et organisatsioonid, kus töötab huvikaitse spetsialist, peavad end kõige edukamaks huvikaitsevõimekuse tagamisel. Suurimat tuge vajavad aga need, kus huvikaitsemeeskond puudub. Organisatsioonid tunnevad end enesekindlamalt väljapoole suunatud tegevustes (osalemine, esindamine), kuid vajavad arengut komplekssemate oskuste alal (eesmärkide seadmine, mõõdikud, partnerlus) ning huvikaitset toetavate tingimuste loomisel (rahastus, töötajate arv). Rahastusprobleemid on paljude väljakutsete peamine põhjus.

European Civic Forum Civic Space Report 2024 toob välja, et **Eesti kodanikuruumi olukorda hinnatakse keskmisest paremaks**, kuid tuuakse välja murettekitavaid trende, sh avatud valitsemise kvaliteet suhetes vabakonnaga. Vabaühenduste Liit keskendus 2024. aasta kaasamisprobleemide lahendamisele, nt koostati kliimaseaduse väljatöötamise protsessi kaasamisanalüüs, mis tõi välja puudujääke osapoolte kaasamises. Tulemusi plaanitakse kasutada näidete ja õppematerjalidena avatud riigivalitsemise arendamisel. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve käigus juhtis VÜL tähelepanu sellele, et seaduseelnõus ei kaasatud mõjutatud vabaühendusi ega hinnatud mõju vabakonnale. Koostöös riigikantseleiga levitatakse kaasamise häid ja halbu näiteid, mida kasutatakse riigiametnike koolitamiseks ja reaalsete kaasamispraktikate analüüsimiseks.

Programmi tegevus 2. Usuvabaduse tagamine³¹

Riigieelarvelised toetused võimaldavad parandada usuliste ühenduste laste- ja noortetöö kvaliteeti, tõhustada sotsiaalvaldkonna teenuseid, tegelda pere- ja noortetööga ning vähendada perevägivalda ilminguid. Nende eesmärkide saavutamiseks korraldati koostöös Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Usuteaduse Instituudiga laste- ja noorsootöötajatele **hingehoidjakoolitusi**, kus käsitleti järgnevat teemasid: lapse- ja noorukiea psüühikahäired, lein ja leinanõustamine, hingehoid palliatiivses ravis. Koolituste eesmärk oli nõustada leinaprotsessiga toimetulemise abistajaid ja leinas olevate perede toetajaid, juhendada leinava lapse toetajaid ning selgitada leinarühmade läbiviimise põhimõtteid.

Riskide maandamiseks korraldati usulistele ühenduste esindajatele koolitusi „Grupiprotsessid, grupijuhtimine ja mentorlus“, kus räägiti koguduse töötajate ning hingehoidjate tööviimise ja vaimse tervise hoidmisest.

Nagu varasematel aastatel **korraldati koolitus usuliste ühenduste vaimulikele abielu sõlmimise õiguse saamiseks**. Usulisi ühendusi nõustati nende enesekorralduse asjus, muu hulgas põhikirjade või põhikirjamuudatuste ettevalmistamises registreerimise kandmisel.

Muinsuskaitseameti ajalooliste **looduslike pühapaikade ekspertnõukogu töös osalemise kaudu** aidati kaasa looduslike pühapaikade kui oluliste mäluobjektide säilimisele ja mittekaitsealuste pühapaikade kaitse alla võtmisele. Ajalooliste looduslike pühapaikade kaitsele on peale kultuuriloolise tähenduse oluline usuvabaduse tagamise mõõde, kuna maausulistele on need objektid sakraalse tähendusega.

Ühiskonna religiooniteadlikkuse suurendamine on vahetult seotud nii teadmispõhiste otsuste vastuvõtmisega kui ka eri religioonidesse eelarvamusvabana suhtumise kasvuga. Selleks pakuti nõustamist, koolitusi jms, et suurendada riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse spetsialistide teadlikkust Eestis tegutsevatest usulistest ühendustest.

Eesmärgi saavutamiseks on kasutusel veebiloengu sari Eesti usuelust, mida saab vaadata Siseministeriumi kodulehe kaudu. Samuti on veebis

kasutamiseks teatmik „Kirik keset küla“, mille eesmärk on aidata kujundada usuorganisatsioonide koostööd eri tasanditel, sh avaliku sektoriga.

Kõrgema Usuteadusliku Seminari korraldamisel **valmisid 11 originaalset Piiblit tutvustavat veebiloengut** eestlastest koolitajatega, mis on käesoleval aastal veel piloteerimisel Seminari korraldataval e-piiblikooli kursusel. Peale esimest aastat pakume neid ka teistele soovijatele, sh üldhariduskoolide ajaloo, kultuuriloo, usundiõpetuse õpetajatele.

Riigikogu tunnistas 06.05.2024 Moskva Patriarhaadi **Venemaa Föderatsiooni sõjalist agressiooni toetavaks institutsiooniks**. Nii Ukrainas, Prantsusmaal, Lätis kui Moldovas on tehtud julgeolekuvajadustest tulenevalt muudatusi usuelumaastikul. Venemaa on kasutanud Moskva patriarhaadi alla kuuluvat Moldova õigeusu kirikut otseseks sekkumiseks 2024. aastal toimunud Moldova EL-i referendumisse ja presidendivalimistesse. Lisaks on täheldatud koostööd Vene Õigeusu Kiriku kohalike harude ja Vene Föderatsiooni julgeolekuasutuste vahel Rootsis, Norras, USA-s, Tšehhis ja Bulgaarias.

Eesti põhiseadus ütleb, et igaühel on südametunnistuse-, usu- ja mõttevabadus. Riik ei reguleeri ei usu ega veendumuse sisu. Riigi ülesanne on aga kujundada õigusruum, kus need vabadused, sh usuvabadus on kaitstud ning on välistatud oht, et usulisi ühendusi kasutatakse vaenulike riikide või välisriikides tegutsevate äärmusorganisatsioonide poolt sõltumata usundist. Seetõttu algatas Siseministerium 2024. aastal **kirikute ja koguduste seaduse muutmise (KiKoS)**, et kaitsta inimeste vabadus uskuda ilma vaenuliku mõjutustegevuse ohvriks sattumata. Seaduseelnõu **eesmärk on korrastada ja ajakohastada senist seadust, arvestades praktikas ilmnenu kitsaskohti, usuliste ühenduste mitmekesisust ning ka riskidest julgeolekule, mis kaasnevad religiooni radikaliseerumise või poliitilise instrumentaliseerimisega**. Tahe on välistada usuorganisatsiooni kasutamine vaenu või vägivalda õhutamiseks mõne teise rahvuse, usu või kultuuriruumi vastu. KiKoSe muudatus ei too automaatselt ühegi kiriku sulgemist ega ka ühegi

³¹ Seotud eelkõige „Eesti 2035“ sihi „Ruum ja liikuvus“ muutusega B „Planeerime ja uuendame ruumi ja teenuseid terviklikult ja kvaliteetselt ning ühiskonna vajaduste, rahvastiku muutuste, tervise, turvalisuse, elurikkuse ja keskkonnahoiuga arvestavalt“ ning sihi „Riigivalitsemise“ muutusega A „Suurendame valitsemise ühtsust ja tagame sujuva riigi toimimise“.

usundi keelustamist Eestis. Eelnõu toob selgemalt välja riigi ja meie ühiskonna ootused siin tegutsevatele usuorganisatsioonidele, kes peavad igal juhul tegutsema Eesti seaduste alusel.

Kuna kavandatav seadusemuudatus puudutab hetkel ennekõike Eesti Kristlikku Õigeusu Kirikut end. Nimega Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kirik (MPEÕK), alustas Siseministerium paralleelselt läbirääkimisi EKÕK-iga, et kogudused juriidiliselt Vene Õigeusu Kirikust lahti siduda. Sarnased konsultatsioonid on toimunud Pühtitsa stavropiigiaalse (vahetult Moskva patriarhiale alluva) kloostri-
riga.

EKÕKi (endine Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kirik) administratiivset lahti sidumist Vene Õigeusu Kirikust pidas 2024. aastal 59% elanikest õigustatuks ja 26% mitte õigustatuks – eestlastest 77% ja muudest rahvustest elanikest peab seda sammu õigustatuks 23%, kuid 59% mitte.³²

Oluline on saavutada turvalisem ühiskond, kus nii kogukondlik elu kui ka keskkond oleksid korraldatud viisil, mis vähendaks negatiivsete nähtuste teket juba varakult ja võimaldaks usuvabadust nii individuaalsel kui ka kollektiivsel tasandil kehtiva õiguskonna raames.

³² Riigikantselei, 2024. Avaliku arvamuse seireuuring. <https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/documents/2025-01/2024%2012%20AA%2021%20seire%20raport%20-%20%20%20avaldamiseks.pdf>.

KOKKUVÕTE

Kodanikuühiskonna innovatsioonifondi toel arendati 1 miljoni euro eest koosloomelisi kaasamis- ja koostöövorme.

Elanike hinnangul on **demokraatia tervis** Eestis jätkuvalt hea.

Euroopa Sotsiaalfondi toel alustati tegevusi **laste ja noorte** ühiskondliku aktiivsuse kasvatamiseks.

22 652 mittetulundusühingut
781 sihtasutust

Eestis töötab 17 vabähenduste konsultanti
1809 nõustamist

Algatati **kirikute ja koguduste seaduse muutmise**, et kaitsta inimeste vabadus uskuda ilma vaenuliku mõjutustegevuse ohvriks sattumata.

Kodanikuühiskonna algatusi toetav infoportaal www.mtyabi.ee
28 678 kasutajat
64 000 lehekülje külastust

Alustati teadusprojektiga Eesti kodanikuühiskonna **tervise** hindamiseks ja uurimiseks

Olulisimad edusammud 2024. aastal

1. Käivitus Šveitsi-Eesti koostööprogramm – eesmärk on parandada Eestis elavate, eelkõige eri keele- ja kultuuritaustaga inimeste võimalusi Eesti ühiskonnas aktiivsemaks osalemiseks, keskendudes lõimumise, hariduse, sotsiaalhoolekande teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamisele, sotsiaalse innovatsiooni edendamisele ning kodanikuühiskonna võimekuse tõstmisele sotsiaalse sidususe toetamisel.
2. Algatati kirikute ja koguduste seaduse muutmise – eelnõu eesmärk on korrastada ja ajakohastada olemasolevat regulatsiooni, arvestades praktikas ilmnenud kitsaskohti, usuliste ühenduste mitmekesisust ning julgeolekuolukorda maailmas ja Eestis, et tagada usuliste ühenduste sõltumatus välismõjutustest ja usuvabadus ning toetada rahumeelset usulist teenimist.
3. Käivitus meede kodanikuühiskonna mõju suurendamiseks ja arengu toetamiseks – noored on üks sihtgrupp, kellel on küll teadmised ühiskonnaelus osalemiseks, kuid praktikas need tihtipeale ei rakendu. Samuti on väljakutseks piisav noorte järelkasv kodanikuühiskonnas. Nende kitsaskohtade lahendamiseks alustati Euroopa Sotsiaalfondi toel 2024. aastal tegevusi laste ja noorte ühiskondliku aktiivsuse kasvatamiseks. Projekti lõppeesmärgiks on töötada välja süsteemne kogukonnapõhine kaasamismudel ja tõsta laste ning noortega tegelevate vabähenduste kaasamis- ja osalemisvõimekust.
4. Edukas strateegiline partnerlus vabähendustega – Siseministerium on üks väheseid riigiasutusi, mis kasutab strateegilise partnerluse formaati, et koos vabakonnaga kujundada ja viia ellu kodanikuühiskonna poliitikat. Lõppes nelja-aastane partnerlusperiood, mis tõstis teadlikkust ühiskonnaelus osalemisest, arendas sotsiaalset ettevõtlust ja tugevdas kohaliku tasandi koostööd.
5. Alustati teadusprojektiga Eesti kodanikuühiskonna tervise hindamiseks ja uurimiseks – Tartu Ülikooli teostusel ning partnerluses Sotsiaalministeriumi ja Eesti Teadusagentuuriga ellu kutsutud uuringu eesmärkideks on analüüsida vabähenduste ja vabatahtliku tegevuse arengusuundumusi ja -võimalusi, töötada välja tööriist, mille abil hinnata poliitikate tulemuslikkust ning analüüsida kodanikuühiskonna ja avaliku sektori võimalusi koostöö edendamiseks.

Olulisimad väljakutsed ning mõjukamad arendus- ja tegevuseesmärgid järgmistel aastatel

1. Heategevuse aktiveerimise ettepanekute jõustamine. *World Giving Indexi* andmetel osales vabatahtlikus tegevuses 2023. aastal Eestis teadlikult 20%, 41% vastanutest annetanud ning 55% aidanud võõrast inimest.³³ Nende näitajatega asub Eesti 142 riigi võrdluses 84. kohal, langedes aastaga 35 kohta. 2022. aasta oli Eesti heategevusele rekordaasta, mil vabähendustele annetati kokku 96 miljonit eurot.

³³ World Giving Index 2024, <https://shorturl.at/wZp00>.

2023. aastal annetati Eesti vabauhendustele mõnevõrra vähem – kokku 77,7 miljonit eurot. 2023. aastal varjutasid Eesti heategevusmaastikku mitu annetuste võimaliku väärkasutusega seotud juhtumit. Analüüsi ning uut lähenemist vajavad hetkel kehtivad maksusoodustused ja regulatiivne raamistik heategevuseks raha annetamiseks – kas need on endiselt asjakohased või pärsivad annetuste kasvu ja heategevuseks valmis olevate inimeste ja ettevõtete potentsiaali annetada. Läbi üksikisikute ja ettevõtete annetuste on võimalik paindlikumalt ja kiiremini suunata ühiskonnas ressursse sinna, kus on vajadus. Üksikisikud ja ettevõtted on võimelised otsustama toetuse üle oluliselt kiiremini kui riik, seega oluline on kujundada annetusi puudutav regulatiivne raamistik rohkem annetusi suunavaks ja soodustavaks. Vabatahtliku osalemine on laiemalt muutustrendis ning senine pikaajaline panustamine on asendunud/asendumas vabatahtlike „ampsudega“. Oleme vabatahtliku tegevuse soodustamisel jõudnud platoole, kus vabatahtlikuna osalemine püsib stabiilsena, kuid on nt Põhjamaade võrdluses endiselt madal. Samal ajal seab riik suuremaid ootuseid vabatahtlusele nii siseturvalisuses kui kriisivalmiduses, elanikkonnakaitses ja sotsiaalhoolekandes.

2. Kodanikuühiskonna kriisikindlus ja kerksus. Kogukonnad ja kodanikuühiskond pole piisavalt valmistunud erinevateks kriisideks ja hädaolukordadeks. Eesmärk on tugevdada Eesti kodanikuühiskonna sidusust, kerksust ja kriisideks valmisolekut, edendades kogukonnakeskset ja kaasavat valitsemisviisi. See suurendab inimeste usaldust riigi vastu, vähendab sotsiaalset võõrandumist ning toetab demokraatlike väärtuste püsimist ning ühiskondlikku osalust. Kavandatavad tegevused arendavad kodanikuühiskonna ja kogukondade võimekust kriisidega toimetulekul, parandades ligipääsu ressursidele ja teabele ning toetades elanike kaasatust ja väärtustatust.
3. Spontaanne ja virtuaalne vabatahtlik tegevus. Eestis on küll olemas tugev organiseerunud vabatahtlike praktika, kuid vähene teadmine ja kogemus organiseerumata vabatahtlike kaasamisel kriisireguleerimisse. Viimane ei ole omane vaid Eestile, vaid ka teistes Euroopa riikides on võrdlemisi vähe teada, mil määral ja ulatuses on organiseerumata vabatahtlikud kaasatud riiklikesse kriisireguleerimise meetmetesse. Üks kaasaegseid trende vabatahtlikus tegevuses on virtuaalne vabatahtlikkus – vabatahtlik töö, mida tehakse veebikeskkondades. Oluline on leida võimalused kohanemiseks uute trendidega vabatahtluse maastikul, et suurendada elanikkonna eesmärgistatud, turvalist ja sidusat osalust ühiskonnas.
4. Kodanikuruum ja ühenduste elujõulisus. Ülemaailmne kodanikuühiskonna ühendusi ja liite koondav võrgustik *Civicus* liigitab kodanikuruumi Eestis avatuks (skoor 93 p 100-st).³⁴ *European Civic Forum Civic Space Report 2024*, toob välja, et kuigi Eesti kodanikuruumi olukorda hinnatakse keskmisest paremaks, esineb murettekitavaid trende, sh vabauhenduste rahastamine ning selle piiratus, avatud valitsemise kvaliteet suhetes vabakonnaga jne.³⁵ Kuigi kodanikuühiskonna rahastamine on paranenud (strateegiline partnerlus kui üks positiivne näide), on ühenduste finantsstabiilsus ja -võimekus vägagi erinevad. Kui riigipoolse toe kipuvad saama suuremad, kogenumad ja professionaalsemad ühendused, siis paljud ühendused toimivad annetuste, vabatahtliku panuse ja missioonitunde najal. Riikliku rahastamise laiem küsimus on, kas soovime jätkuvalt tugevdada tugevaid organisatsioone või anda võimalus alustavatele ühendustele kompetentsi ja võimekuse kasvatamiseks ning kuidas tõsta ühenduste finantsvõimekust ja -iseseisvust. Siseministeeriumi tegevuste eesmärgiks strateegilise partnerluse kaudu on toetada avatud valitsemist kodanikuühiskonna aktiivsel osavõtul, kodanikuühiskonna suutlikkust oma huve süsteemselt esindada ning mitmekülgset demokraatlikku kodanikuruumi, milles on tagatud õigus ühineda, rahumeelselt koguneda ning võimalus oma mõtteid vastutustundlikul ja teisi arvestaval viisil väljendada.
5. Vabauhenduste tegutsemist toetava õigusruumi korrastamine. Kehtivas seadusandluses on mitmed ajale jalgu jäänud piirangud vabauhenduste tegevust reguleerivates õigusaktides, mille muutmine aitaks kaasa vabauhenduste tegevuse paindlikkusele. Kehtiv MTÜs ja SAs ei võimalda näiteks juriidilise

³⁴ *Civicus Monitor 2024*, https://monitor.civicus.org/globalfindings_2023/.

³⁵ *Civic Space Report 2024, Estonia*, <https://civic-forum.eu/wp-content/uploads/2024/05/CIVIC-SPACE-REPORT-2024-ESTONIA.pdf>.

isiku tegutsemisvormi muuta, sihtasutustel on kohustus auditeerida majandusaasta aruandeid alates 15 000 € aastakäibest, mis toob kaasa liigset bürokraatiat ja kulusid sihtasutustele, jne.

6. Ühiskondlik polariseeritus ja arutelukultuur ning (täiskasvanute) kodanikuharidus. Mitmete tegurite koosmõjul on Eesti „jõudnud kodanikuühiskonna arengus punkti, kus inimesed soovivad üha enam elukeskkonna arengus kaasa rääkida, oma hoiakuid väljendada ning oskusi ja teadmisi rakendada“.³⁶ Aktiivset osavõttu ühiskonna ja poliitilises elus mõjutavad lisaks muudele võimalustele ja takistustele arutelukultuur ja -ruum. Eestis tooni andev afektiivne ehk üliemotsionaalne ja kiirelt sildistav avalik arutelu ei võimalda pidada ühiskondlikku dialoogi ning toetab väärinfo levikut ning tõrjudes erinevate elanikkonnagruppide esindatust aruteludes, eriti noorte seas.³⁷ Arendamist vajab Eesti arutelukultuur tervikuna ning inimeste oskused aruteludes osaleda ja diskussiooni pidada. Inimeste oskuste arendamiseks on võimalik näiteks pakkuda erinevaid interaktiivseid kodaniku- ja kodanikuühiskonna koolitusi ning kursuseid, sealhulgas demokraatiatreene³⁸ ja arutelusid³⁹. Samuti on oluline seada fookusesse (täiskasvanute) kodanikuharidus, mille raames viia ellu tegevusi, mis aitavad tõsta Eesti elanike kodanikupädevusi ja osaluskultuuri, sealhulgas teadlikkust, teadmisi, oskusi, algatusvõimet ja usaldust kodanikuühiskonnas osalemiseks ja kodanikualgatuse edendamiseks ning mis väärtustavad ning aitavad tõsta heategevuses osalevate Eesti elanike ja organisatsioonide osakaalu.
7. Kirikute ja koguduste seaduse muudatuste vastu võtmine ja rakendamine ning usurahu taastamine õigeusmaastikul. Kirikud ja kogudused peavad saama vabalt toimetada ja inimesed oma usku praktiseerida. Ohtlikest välissidemetest hoidumine ja nende katkestamine vaid aitab kaasa usuvabadusele Eesti Vabariigis.

³⁶ Eesti Inimarengu Aruanne, 2019/2020. <https://2020.inimareng.ee/aktivism-avaliku-ruumi-koosloomes.html>

³⁷ Inimarengu Aruanne 2019/2020, <https://www.2020.inimareng.ee/sissejuhatus-4.html>.

³⁸ <https://www.democracyfitness.eu/>

³⁹ <https://www.timeoutdialogue.fi/>

PROGRAMM

„Nutikas rahvastikuarvestus“

Peavastutaja: Siseministeerium

Programmi eesmärk: inimeste elusündmustega seonduvad toimingud on mugavad, lihtsasti kättesaadavad ja võimalusel automatiseeritud. Rahvastikuandmed on kvaliteetsed ning on aluseks avalike ülesannete täitmisel ja Eesti elanike lihtsal asjaajamisel.

„Eesti 2035“ sihid: „Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed“ ning „Eesti on hooliv, koostöömeelne ja avatud“.

Programmi kirjeldus: programmis kavandatakse tõhusat rahvastikutoimingute poliitikat, sh tegevusi, mis tagavad, et rahvastikuandmed on kvaliteetsed ning toetavad riigi, kohalike omavalitsuste ja Eesti elanike lihtsat asjaajamist ning rahvastikuregistri teabe taaskasutamist. Samuti suurendatakse rahvastikuregistri töökindlust ja teenuste kasutusmugavust.

Programmis on üks meede, mis koosneb kahest programmi tegevusest:

1. Rahvastikuregistri andmekvaliteedi tõstmine;
2. Rahvastikuregistri kasutusmugavuse parandamine.

2024. aasta olulisimad edusammud:

1. Jätkati 2023. aasta Vabariigi Valitsuses kinnitatud rahvastikuregistri visiooni ülesannete lahendustepanekute väljatöötamist, kokkuleppimist ja täitmist.
2. Alates 01.01.2024 võeti kasutusele rahvastikuregistri andmeladu.
3. Alustati automaatotsuste tegemist e-rahvastikuregistri portaalis esitatud elukoha-teadete ja sünni registreerimise avalduste alusel (otsused ilma ametnikuta).
4. E-teenuste keskkonnas täiendati teavitussüsteemi, mis edastab inimestele teateid nende andmete ja menetluste muudatuste kohta.
5. E-rahvastikuregistrisse lisati võimalus tellida mitmekeelse standardvormiga tõendeid ja väljavõtteid kättesaamise võimalusega välisesindustest.
6. 01.12.2024 käivitus abielulahutuse avalduse esitamise e-teenus.
7. Jõustus Eesti Vabariigi valitsuse ja Soome Vabariigi valitsuse vaheline rahvastiku registreerimise kokkulepe ning vahetati esmased komplektid andmeid.

Programmi mõõdikud ja eelarve täitmine

Programmi mõõdikud	Tegelik täitmine			Sihttasemed			Allikas
	2022	2023	2024	2024	2025	2030	
Rahvastikuregistris olevate elukoohaandmete tegelikkusele vastavate andmete osakaal	78%	78%	79%	> 75%	> 75%	> 75%	Statistikaamet
Rahvastikuregistrisse tehtud päringute arv (miljonites)	177	201	254	≥ 174	≥ 200	≥ 119	Siseministeerium, rahvastikuregister
Rahvastikuregistri e-teenuste arv	16	17	18	> 16	> 18	> 15	Siseministeerium, rahvastikuregister
Rahvastikuregistri e-teenuste rahulolu soovitusindeks (SI)	75	77	78	> 72	> 72	> 72	Recommy, rahvastikuregister

Programmi tegevus 1. Rahvastikuregistri andmekvaliteedi tõstmine

Rahvastikuregistris olevate elukoohaandmete tegelikkusele vastavate andmete osakaal	78%	78%	79%	> 75%	> 75%	> 75%	Statistikaamet
---	-----	-----	-----	-------	-------	-------	----------------

Programmi tegevus 2. Rahvastikuregistri kasutusmugavuse parandamine

Rahvastikuregistris kasutatavate asutuste arv	501	488 ⁴⁰	498	≥ 500	≥ 500	≥ 500	Siseministeerium, rahvastikuregister
Rahvastikuregistrisse tehtud päringute arv (miljonites)	177	201	254	≥ 176	≥ 200	≥ 119	Siseministeerium, rahvastikuregister

Programmi eelarve täitmine (tuhandetes eurodes)	2024. a esialgne eelarve	2024. a lõplik eelarve	2024. a eelarve täitmine
Kulud kokku	7 357	9 363	7 053
Programmi tegevus 1. Rahvastikuregistri andmekvaliteedi tõstmine	4 001	5 032	3 872
Programmi tegevus 2. Rahvastikuregistri kasutusmugavuse parandamine	3 356	4 330	3 181

Siseministeeriumi valitsemisalas programmis „Nutikas rahvastikuarvestus“ jäi 2024. aastal kasutamata planeeritud eelarvekuludest 2310 tuhat eurot. Sealhulgas piirmääraga kulude eelarvest jäi kasutamata 1448 tuhat eurot ja piirmäärata kulude eelarvest 862 tuhat eurot.

Piirmääraga eelarvekulude kasutamata osa sisaldab peamiselt tööjõukulude ja majandamiskulude eelarvet.

Tööjõukulude eelarve jäi kasutamata peamiselt haiguspäevade, vakantside või värbamise viibimise tõttu.

Majandamiskulude eelarve jäi kasutamata peamiselt tarnete ning hangete viibimise või edasilükkumise tõttu.

2023. aastast 2024. aastasse ülekantud vahendid kasutati aasta jooksul.

⁴⁰ Asutuste arv vähenes juurdepääsude lõpetamise tõttu, kuna teenuseid enam ei vajatud, sest ettevõtte lõpetas tegevuse või ühines teise ettevõttega. Samuti tehti 2022. aasta lõpus vaimulike asutuste juurdepääsu inventuur – suleti nende juurdepääs, kes polnud menetluskuludega seotud.

Piirmäärata kulude eelarvest jäi kasutamata 862 tuhat eurot.

Kasutamata eelarve tekkis peamiselt rahvastikuregistrile majandustegevusest laekunud tuludest,

mis jäid kasutamata eesmärgiga katta järgmise aasta rahvastikuregistri kriitilisi vajadusi.

Olukorra analüüs

2024. aastal tehti rahvastikuregistrisse 254 miljonit päringut, mis on 53 miljonit rohkem kui aasta varem. **Päringute arvu kasv näitab, et jätkuvalt suureneb rahvastikuregistri andmete kasutamise vajadus.** Sellega kaasnevad lisaootused taristu ja muude tugitegevuste suhtes, mida on vaja näiteks selleks, et teha andmetele juurdepääsu otsuseid ning väljastada andmeid. 2023. aastal kinnitatud rahvastikuregistri visioon toetab edasiste arenduste süsteemset elluviimist.

Rahvastikuregistri **e-teenuse kasutajate tagasiside oli ka 2024. aastal väga positiivne.** Tagasiside saamiseks saadeti küsimustik ca 91 000 korral, vastas 9 393 inimest ehk 10,3% küsimustiku saanutest. Teenuste keskmine soovitusindeks oli kõrge - 78%. Elukohateate esitamise soovitusindeks oli 80%, sünni registreerimise avaldusel 85%, tõendi tellimisel 78% ja abieluavalduse esitamisel 83%. Alates 1.12.2024 kasutusse võetud abielu lahutamise e-teenusel oli soovitusindeks oli kõrgeim - 88%. Kasutajate tagasiside on jätkuvalt väga oluline teenuste edasise arendamiseks.

Rahvastikuregistri teenuste arendamisel on visioonist tulenevaks eesmärgiks **luua mugavaid, automaatseid ja elektroonilisi teenuseid.** E-rahvastikuregistri portaalis loodi elukohateadete ja sünni registreerimise avalduste alusel osaline **automaatotsuste tegemine**, samuti käivitati **teavitusteenus**, mis edastab inimestele teateid nende andmete ja menetluste muudatuste kohta.

Rahvastikuregistri **iseteeninduskeskkonnas e-avalduse esitamine** on populaarsem kui kohalikus omavalitsuses kohapeal paberavalduse esitamine. 2024. aastal esitati e-avaldusi sünni registreerimisel 87% kõikidest avaldusest, ruumi omaniku õigustatud nõudmisel 81 %, elukoha registreerimisel 77% ja abiellumisel 58%. Rahvastikuregistri väljavõtte ja tõendi tellimise e-avalduste osakaal oli vastavalt 57% ja 56%, kuid nende teenuste puhul vajatakse enamasti välisriiki esitamiseks paberil dokumenti, mille järgi tuleb nagnii kohalikku omavalitsusse kohapeale minna, mistõttu ei anna e-avaldus võimalust täielikuks e-teenuseks.

Võrreldes 2023. aastaga tehti 2024. aastal **rahvastikuregistrisse 53 miljonit päringut rohkem** (kokku 254 miljonit). Rahvastikuregistrisse tehtud päringute arvu pidev kasv näitab, et jätkuvalt rahvastikuregistri andmete kasutamise vajadus. Samal ajal käivad tegevused päringute optimeerimiseks ja otstarbekusele vastavaks viimiseks.

Jätkub pidev ja mahukas töö Eestisse saabunud **Ukraina sõjapõgenike elukoha andmete kandmiseks rahvastikuregistrisse**, et tagada neile kohaliku omavalitsuse ja riigi teenused. 2024. aasta lõpuks oli registreeritud 32 146 sõjapõgeniku Eesti elukoht. Samuti kanti pidevalt rahvastikuregistrisse sõjapõgenike perekonnaseisuandmeid, et teha need rahvastikuregistri kaudu kättesaadavaks teistele asutustele ning võimaldada seeläbi teenuste osutamist inimestelt korduvalt dokumente küsimata. Lisaks korrastati järjekindlalt Ukraina sõjapõgenike muid andmeid, nt lisa-aadresse ning kontaktandmeid.

2022. aastal allkirjastati **Eesti Vabariigi valitsuse ja Soome Vabariigi valitsuse vahelise rahvastiku registreerimise kokkulepe**, mille eesmärk on laiendada isikute ringi, kelle kohta andmeid vahetatakse ning hakata vastastikku edastama oma kodanike perekonnasündmuste andmeid. 2024. aasta 1. mail nimetatud kokkulepe jõustus ja toimus esimene ühekordne andmevahetus, millega edastati vastastikku teise riigi kodanike andmed lepingu jõustumise hetke seisuga. Nii Eesti kui ka Soome viisid oma rahvastikuregistris läbi kvaliteedikontrolli, et tuvastada isikuid ning varakult avastada andmekvaliteedivead. Tööd lepingu täielikuks rakendamiseks jätkusid eesmärgiga alustada isikute surmaandmete vahetamist 2025. aasta aprillis ning rändajate laiendatud andmevahtust 2025. aasta lõpus. 2024. aasta septembris teavitati kirjaga Eesti kodanikke, kellel on samaaegselt kehtiv elukoht nii Eestis kui Soomes, et nad aegsasti oma elukoha andmed korda teeksid selliselt, et mõlema riigi rahvastikuregistris oleks nende kohta ühe ja sama riigi elukoha andmed.

2024. aastal jätkati rahvastikuregistri visiooni tegevuste analüüsi, läbitöötamist ja partneritega kohtumisi ja arutelusid. Toimused korduvad kohtumised erinevate asutustega (näiteks Justiits- ja Digiministerium, Registrate ja Infosüsteemide Keskus, Rahvusarhiiv, Haridus- ja Teadusministerium, Kultuuriministerium, Rahandusministerium, Maksu- ja Tolliamet, Politsei- ja Piirivalveamet jt) ja lepiti kokku jätkutegevused.

Tulenevalt visioonist toetub rahvastikuregistri tegevus järgmistele väärtustele:

1. rahvastikuregister on inimesekeskne;

2. rahvastikuregistriga seotud teenuseid arendatakse digiväelisel⁴¹;
3. andmeid kogutakse ja hallatakse kvaliteetselt;
4. andmeid hoitakse turvaliselt;
5. andmeid kasutatakse eesmärgipäraselt.

Visioonis määratletud teemavaldkonnad vajavad nii koostööpartnerite kui ka rahvastikuregistri arendusi. Elukoha andmete tegelikkusele vastavuse suurendamiseks on vajalik analüüsida mitme õigusliku tähendusega elukoha registreerimise võimalust; andmete õigsuse ja ajakohasuse hoidmiseks on vaja inimese poolt andmete regulaarne kontrollimine ja kinnitamine; kohtulahendite andmete kvaliteedi tagamiseks ja inimressursi kokkuhoiduks rahvastikuregistrisse lahendite andmete edastamise automatiseerimine, et tagada nende andmete kvaliteet ja inimvara kokkuhoid; välismaalaste tuvastamiseks Eesti isikukoodi kasutusele võtmine riigi kõigis registrites ja isikukoodide moodustamine neid pidavate asutuste poolt, et isikuid oleks võimalik erinevates registrites otsida ja siduda.

2023. aastal kooskõlastati rahvastiku toimingute valdkonnaga seotud seaduste muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus. Selle põhjal koostati 2024. aastal **rahvastikuregistri seaduse ja perekonnaseisutoimingute seaduse eelnõu**, mis menetletakse lõpuni ja jõustub 2025. aastal.

2024. aastal **täienesid portaali rahvastikuregister.ee teenused**. Valmis teavitusteenus, millega edastatakse inimestele ajakohaseid teateid rahvastikuregistris nendega seotud andmete muudatuste, aga ka menetluste ja toimingute kohta. Perekonnasündmuse tõendeid ja rahvastikuregistri väljavõtteid saab nüüdsest automaatselt alla laadida PDF-vormingus, millele on lisatud digitempel. Lisandus võimalus saada e-keskkonnast automaatne digitempliga väljavõtte surmafakti kohta.

1. detsembrist 2024 käivitus **lahutuse avalduse elektroonselt esitamise võimalus**, mis muudab lahutusprotsessi algatamise inimese jaoks kiiremaks ja mugavamaks. Varasema kahe korra asemel, mil tuli kohaliku omavalitsusse kohale minna, tuleb nüüd ametniku juures vaid kord, lahu-

tuse kinnitamiseks kohtuda. Sõnumivahetus menetluse info edastamiseks eesti.ee-sse abielu ja lahutuse teenuse kohta valmib märtsis 2025.

E-abielu ja e-lahutuse protsessi toetamiseks valmis kohalikele omavalitsustele ka **abielu ja lahutuse sündmusteenuste raames aja broneerimissüsteemi** teine etapp. Selle tulemusena saab nüüd abielluja või lahutaja broneerida aja ametniku juurde abielu (ja lahutuse) kinnitamiseks ka e-teenuses. See muudab inimese jaoks protsessi mugavamaks ning toetab sündmusteenuste eesmärki pakkuda proaktiivselt inimesele teenuseid, millega tema suhtlus riigiga mugavamaks ja kiiremaks muutub. Vabad vastuvõtuajad kuvatakse inimesele välja esialgu vaid uues lahutuse e-teenuses ülebhoneeringu kontrollsüsteemiga liitunud kohalike omavalitsuste puhul. 2025. aastal lisandub sama mugavus ka abielu e-teenusesse.

2024. aasta esimesel poolaastal alustas **elukoha ja sünni registreerimise e-teenustes automaatotsustusprotsess**, mis toimib ilma ametniku lisakontrollita. Märtsist alates, mil automatiseerimine järk-järgult käivitus, tehti ametnikuta elukohakandeid ca 28 000 (40,7% elukohateadetest) ja sünnikandeid 5 500 (66,2% avaldustest) menetluses. Sellega hoiti suurel määral kokku nii kohalike omavalituste kui Välisministeeriumi (sh saatkondade) ametnike tööaega, samuti välditakse konkreetsest ametnikust ning tema teadmistest ja kogemustest tulenevaid võimalikke menetluse läbiviimise erinevusi ja vigade tegemise ohtu. Inimese jaoks automaatotsused palju kiiremad ja mugavamad. Samuti tagab see andmete kohese aktuaalsuse rahvastikuregistris, mille tulemusel on andmete kasutajatel õiged andmed koheselt pärast taotluse esitamist ja automaatotsuse tegemist kättesaadavad. Kui arvestada, et teenus võeti kasutusele alles märtsist ning erinevaid automatiseerimise võimalusi lisati teenusesse järk-järgult kuni oktoobrini, kasvab tulevikus automaatmenetluste osakaal veelgi, tuues kaasa ametike poolt läbiviidavate menetluste vähenemist ning KOV-ide töökoormuse langust.

2024. aasta Euroopa Parlamendi valimisteks tagati rahvastikuregistri andmete alusel **valijate arvestus** – koostati valijate nimekiri, saadeti Eestis

⁴¹ Tegemist on arengukavas „Eesti digiühiskond 2030“ (DÜAK) kasutatud mõistega. DÜAK selgitus: „vägi“ on pika ajalooga tugev sõna. Nimelt on see üks kolmesajast vanimast eesti keele sõnast. See sobib väljendama digiühiskonna arendamise lähte kohta: tahame hoida seni ehitatud väärtuslikku, kuid usume, et Eesti digiühiskonda saab veelgi parendada. Eesti on maailmas juba tuntud kui tugev digiühiskond, kuid me suudame enam.

elavatele teiste Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikele teated võimaluse kohta hääletada Eestis ja kõigile valijatele valimiste teabelehed. Välisriigis elavatele Eesti kodanikele saadeti ca 78 tuhat elektroonset teabelehte, Eestis elavatele valijatele postitati paberil ca 60 tuhat ja elektroonset 825 tuhat teabelehte.

Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikele loodi uus e-teenus Euroopa Parlamendi valimistel Eesti **valijate nimekirja kandmise taotluse esitamiseks**. Teenus võeti kasutusele märtsis ja rakendati 2024.

Programmi tegevuste elluviimine 2024. aastal

Programmi tegevus 1.1. Rahvastikuregistri andmekvaliteedi tõstmine⁴²

2024. aastal tehti rahvastikuregistris 143 erinevat kvaliteeditööd, mille käigus kontrolliti ja tehti korda inimeste andmeid, sh viidi läbi järelevalvet andmeandjate edastatud andmete üle. Tööde käigus kontrolliti ja korrastati rahvastikuregistri andmeid rohkem kui 76 000 inimesel. Korraldati kampaaniaid ja otsepostitusi, et inimesed oma elukoha- või kontaktandmeid korrastaks. Kõige enam tegeleti kontaktandmete (e-post ja telefoninumber) kvaliteedi parandamisega, samuti KOV-täpsusega elukoha ning viibimiskoha andmetega. Kontaktandmete kvaliteedi tagamine rahvastikuregistris on ülioluline, kuna vigased või aegunud andmed mõjutavad mitte ainult rahvastikuregistri usaldusväärsust, vaid ka riigi, omavalitsuste ja teenusepakkujate võimekust pakkuda tõhusaid e-teenuseid.

Rahvastikuregistri andmekvaliteedi tõstmiseks korraldati **teavituskampaaniaid**, nt 18-aastaste kontaktandmete uuendamiseks ja vaid kohaliku omavalitsuse täpsusega elukohaga inimeste teavitamiseks. Koostöös KOV-idega tegeleti inimestega, kellel üldse rahvastikuregistri puudusid kontaktandmed.

Suur töö tehti **aadressiandmete korrastamisel** – koostöös Maa- ja Ruumiameti, KOV-ide ja Siseministeeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskusega kontrolliti ja parandati elukoha- ja lisa-aadresse. 38

aasta Euroopa Parlamendi valimistel. Eestis elavad teiste Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kes soovisid enda kandmist Eesti valijate nimekirja, võtsid kohe e-teenus omaks ning neist 98% esitas enda soovi e-teenuse vahendusel.

Töötati selle nimel, et luua Euroopa Liidu kodanikele võimalus tellida **Euroopa Liidu ühtse digivärava ehk Single Digital Gateway (SDG) raames** rahvastikuregistri iseteeninduskeskkonnast sünni- ja elukohatõendit ning esitada elukoha registreerimise avaldust. Arendustööd jätkuvad 2025. aastal.

000 lisa-aadressi, mis ei vastanud aadressiandmete nõuetele, tehti kehtetuks. Süstemaatilisel kontrolliti ja parandati ka välisriikide lisa-aadresse.

Kohtulahendite andmete kvaliteedi tagamiseks ja inimressursi kokkuhoiuks on **kohtulahendite andmete rahvastikuregistrisse edastamise automaatseks muutmise** rahvastikuregistri visiooni ülesanne. Selleks alustati 2024. aastal partneritega – Justiits- ja Digiministeerium ning Registrate ja Infosüsteemide Keskusega - lahendusettepanekute väljatöötamist, kokkuleppimist ja täitmist eesmärgiga tagada kõikide lahendite ulatuses automaatne andmevahetus 2027. aasta lõpuks. Esmajärjekorras on täiskasvanunule eestkostja määramise kohtulahendi andmete edastamine. Lisaks automatiseeritud andmevahetusele kontrollitakse üle ka rahvastikuregistris olemasolevad kohtulahendite andmed, et tagada rahvastikuregistri andmete kvaliteet terviklikumana.

Isikukoodide laialdasema väljastamise süsteemi ja põhimõtete välja töötamine tuleneb samuti rahvastikuregistri visioonist, tähtajaga 2026. aasta lõpp. Selle tegevusega muudetakse praegust olukorda, kus Eestiga seotud välismaalaste andmeid hoitakse mitmetes infosüsteemides konkreetse registri identifikaatorite alusel. See ei võimalda keskselt inimeste andmete ühendamist ja andmevahetust. Eesmärk on kaotada eri registrite unikaalsed isiku tuvastamise koodid ning koguda ja säilitada isikuandmeid keskselt rahvastikuregistris. 2024. aastal kohtuti selleks parteritega, koguti infot ning

⁴² Seotud eelkõige „Eesti 2035“ sihi „Riigivalitsemise“ muutustega A „Suurendame valitsemise ühtsust ja tagame sujuva riigi toimimise“ ning B „Parandame riigi ja KOV-i teenuste kvaliteeti ja kättesaadavust ning vaatame üle vastutuse jaotumise“.

analüüsi erinevaid lahendusvõimalusi. Leitud lahendust tutvustatakse 2025. aastal partneritele ning alustatakse arendustöödega.

Elukohaandmete kvaliteedi parandamiseks läbi viidud RITA projekti „Mobiilne eluviis, avalike teenuste tarbimine ja elukohaandmed riiklikes registrites“ ettepanekud on pärast projekti lõppu partnereid kaasates läbi töötatud ja analüüsitud, et leida võimalused ettepanekuid elukoha andmete kvaliteedi tõstmiseks kasutada. Kuigi koheselt ei ole olnud võimalik neid kõiki kasutusse võtta, on ettepa-

nekuid valdkonna arendamisel jätkuvalt arvestatud. 2024. aastal koostati eelnõu, mis hõlmab mh ka rahvastikuregistri seaduse elukoha regulatsiooni. Loodud on mugavamaid teenuseid. Üheks projekti poliitikasoovituseks oli kahe õigusliku tähendusega elukoha registreerimise võimaldamine, mis on välja toodud ka visioonis. Peavastutaja Regionaal- ja Põllumajandusministeerium käsitles teemat tuleviku kohaliku omavalitsuse mudeli alternatiivide analüüsis, mis esialgse prognoosi kohaselt pidi valmima 2024. aasta detsembriks. Analüüsi tulemuste selgumisel saab teema edasist eluviimist planeerida.

Programmi tegevus 1.2. Rahvastikuregistri kasutusmugavuse parandamine⁴³

2022. aastal algatatud **rahvastikuregistri andmelao arendamise projekt** jõudis lõpusirgele 2024. aasta alguses, mil Tableau' tarkvaras tehti kasutajatele (kohalik omavalitsus, SMIT ja SIM) kättesaadavaks enim kasutatavad aruanded ja juhtimislaud. 2024. aastal jätkus andmelao arendamine, samuti uute vajaduste selgitamine, samas parendati ka juba olemasolevate aruannete kasutajamugavust. Andmelaos oli 2024. aasta lõpuks 58 aruannet ning 209 kasutajat. Kasutajatele viidi läbi koolitusi, täiendati kasutuskorda, lisatud näidisvaateid ning enamlevinud kasutusjuhtudega õppevideod. 2025. aastal jätkub andmelao arendamine ja vajaduste selgitamine järgmise projekti jaoks.

2024. aastal alustati arendustegevusi, et minna tännastelt **rahvastikuregistri SOAP X-tee teenustelt kaasaegsamate REST X-tee teenuste pakkumisele**. Uued teenused on kaasaegsemad, paindlikumad, ja võimaldavad vältida liiasusega andmete pärimist ning väljastamist. Esimesed uued teenused valmivad ja saavad partneritele kasutatavaks 2025. aastal.

2024. aastal panustati 2025. aastal kasutusse võetavasse **andmekasutuse järelevalve lahendus**. See on eraldiseisev lahendus rahvastikuregistri ja tema kõikide rakenduste poolt tehtavate päringute logide hoidmiseks, aruandluseks ning

hävitamiseks, et parandada rahvastikuregistri andmete kasutamise läbipaistvust ning teenuste kvaliteeti läbi töökindluse ning jõudluse tõstmise.

Kasutusele võeti rahvastikuregistri haldusandmete rakendus, milles hallatakse tarkvara ja klassifikaatoritega seotud koode, häälestusparameetreid, registriga seotud asutusi ja koha-aadressi struktuurielemente ning edastatakse nende kohta andmeid vajalikku rakendusse ja selle keskkonda. 2024. aastal võeti kasutusele klassifikaatorite haldamisega seotud moodul ning järgmiste moodulite arendus toimub 2025. aastal. Rahvastikuregistri rakendustes kasutatakse haldusandmeid nii vajaduse järgi kui ka dubleerimiseks. Samuti saab esitada rahvastikuregistri andmeid rahvastikuregistri kasutajatele infosüsteemide andmevahetuskivi kaudu.

01.01.2024 jõustus abieluvõrdsus ning 2023. aastal läbi viidud arenduste tulemusel sai alates 2024. aastast registreerida ja rahvastikuregistrisse kanda samasooliste isikute vahel sõlmitud abielusid. Abieluvõrdsusega seotud rahvastikuregistri arendused hõlmasid abielu, lahutuse, sünni registreerimise, elukoha, tõendite ja väljavõtete muudatusi ning välisriigi- ja kohtudokumentide kandmise muudatusi.

⁴³ Seotud eelkõige „Eesti 2035“ sihi „Riigivalitsemise“ muutustega A „Suurendame valitsemise ühtsust ja tagame sujuva riigi toimimise“ ning B „Parandame riigi ja KOV-i teenuste kvaliteeti ja kättesaadavust ning vaatame üle vastutuse jaotumise“.

KOKKUVÕTE

Võeti kasutusele **rahvastikuregistri andmeladu**.

Rahvastikuregistris tehti **143 erineva kvaliteeditöö** käigus kontrolliti ja tehti korda inimeste andmeid.

E-teenuste keskkonnas täiendati inimestele teadete edastamise teavitussüsteemi.

E-rahvastikuregistris automatiseeriti otsuste tegemist.

E-rahvastikuregistrist on võimalik tellida **mitmekeelse standardvormiga** tõendeid ja väljavõtteid.

Rahvastikuregistrisse tehti **254 MILJONIT PÄRINGUT**

Jõustus Eesti Vabariigi valitsuse ja Soome Vabariigi valitsuse vaheline **rahvastiku registreerimise kokkulepe**.

Rahvastikuregistri iseteeninduskeskkonnas esitati e-avaldusi sünni registreerimisel **87% kõikidest avaldusest**.

Käivitus **abielulahutuse avalduse esitamise e-teenus**.

Olulisimad edusammud 2024. aastal

1. Rahvastikuregistri töökindluse, jätkusuutlikkuse, jõudluse ja turvalisuse tagamiseks ning Kubernetese võimaldamiseks viidi rahvastikuregistris Progress Open-Edge platvorm uuele versioonile.
2. Jätkati 2023. aastal Vabariigi Valitsuses kinnitatud rahvastikuregistri visiooni ülesannete lahendusettepanekute väljatöötamist, kokkuleppimist ja täitmist.
3. Alates 01.01.2024 võeti kasutusele rahvastikuregistri andmeladu, mille kaudu on kohalikele omavalitsustele kättesaadavaks tehtud aruanded ja juhtimislaud.
4. Alustati automaatotsuste tegemist e-rahvastikuregistri portaalis esitatud elukohateadete ja sünni registreerimise avalduste alusel (otsused ilma ametnikuta). Kasutajatele tehti uued teenused kättesaadavaks 2024. aasta veebruaris ja aprillis.
5. E-teenuste keskkonnas täiendati teavitussüsteemi, mis edastab inimestele teateid nende andmete ja menetluste muudatuste kohta (nt ruumi omanikule teade inimeste saabumise/lahkumise kohta).
6. Elukoha registreerimisel loodi õigusaktiga erand kõrvalist abi vajavatele inimestele, kelle elukoha aadress on erihoolekandeesutuste reorganiseerimise tõttu muutunud, et nad oleks registreeritud õigesse KOVi.
7. Täiendati andmevahetust Politsei- ja Piirivalveametiga, millega tagatakse pärast elamisloa või -õiguse lõppemist inimese rahvastikuregistris subjektina hoidmine viibimisõiguse ajal.
8. E-rahvastikuregistrisse lisati võimalus tellida mitmekeelse standardvormiga tõendeid ja väljavõtteid kättesaamise võimalusega välisesindustest.
9. Muudeti e-teenuseid, infomaterjale ja kodulehekülgi seoses riigilõivu muudatustega alates 01.01.2025.
10. Kaasaegse rahvastikuregistri arendamise digipöörde projekti raames arendati haldusandmete rakendus klassifikaatorite haldamiseks ja päringute logimiseks.
11. E-rahvastikuregistrisse lisandus võimalus saada automaatne digitempliga väljavõte surmafakti kohta.
12. 01.12.2024 käivitus abielulahutuse avalduse esitamise e-teenus, mis võimaldab esitada avaldust ilma ametniku juurde minemata.
13. Valmis lahutuse infoteenus eesti.ee keskkonnas, kus inimene saab tutvuda lahutuseks vajalike tegevuste, sammude ja menetlusega.
14. Loodi broneerimissüsteem lahutuse ja abielu menetluses asutuse (KOV) teenuste ja vabade vastuvõtude nähtavaks tegemiseks. Vabad vastuvõtuajad kuvatakse inimesele e-teenuses, ametnik muudab ja jälgib aegu menetlustarkvaras.
15. Jõustus Eesti Vabariigi valitsuse ja Soome Vabariigi valitsuse vaheline rahvastiku registreerimise kokkulepe ning vahetati esmased komplektid andmeid.
16. Euroopa Parlamendi valimisteks loodi Euroopa Liidu kodanikele uus e-teenus valijate nimekirja kandmise taotluse esitamiseks.

17. Korrekselt ja tulemuslikult tagati valijate arvestus 2024. aasta Euroopa Parlamendi valimistel, valijatele saadeti teabelehed ja koostati ning hoiti ajakohasena valijate nimekiri.

Olulisimad väljakutsed ning mõjukamad arendus- ja tegevuseesmärgid järgmistel aastatel

1. Rahvastikuregistri tarkvara uuendamine. Rahvastikuregistri tehnoloogilise baasi ja arhitektuuri uuendamiseks on loobutud osaliselt Progress OpenEdge programmeerimiskeelest (ABL). Praegune rahvastikuregistri tarkvara on aegunud ega võimalda luua tänapäeva ootustele vastavaid IT-lahendusi. Samal ajal on aga rahvastikuregister Eesti e-riigi süda, mis toetab nii era- kui ka avalikku sektorit kokku 230 teenuse pakkumisel, kusjuures teenuste arv üha kasvab. Seetõttu on rahvastikuregistri toimepidevus äärmiselt oluline ja selle tagamiseks on vaja maandada võimalikke riske, et inimeste andmed oleksid igas olukorras kaitstud ning teenuste toimimine tagatud. Uuele andmebaasi keelele üleminek aitab tagada rahvastikuregistri jätkusuutlikkuse ja selle rakenduste arendamise enamlevinud tehnoloogias. Nii saab muuhulgas kindlustada kompetentse tööjõu ja arendusressurssi olemasolu.
2. Rahvastikuregistri menetlustarkvara uuendamine. Eesmärk on luua maksimaalse kasutusmugavuse ja efektiivsusega tarkvara, mis aitab kasutajatel töötada kiiremini ja tõhusamalt ning ennetada tööprotsesside käigus tekkida võivaid inimlikke vigu. Tööde tulemusena arendatakse uus menetlustarkvara, mis võimaldab läbi viia perekonnasündmuste, elukoha, isikukoodi jm menetlusi, toetab ja lihtsustab ametnike tööprotsesse, võimaldab menetluste automatiseerimist, toetab e-teenuste paremat pakkumist ning on lihtsamalt uuendatav. Eesmärk on luua maksimaalse kasutusmugavuse ja efektiivsusega tarkvara, mis aitab kasutajatel töötada kiiremini ja tõhusamalt ning ennetada tööprotsesside käigus tekkida võivaid inimlikke vigu. Esimese, disainietapiga töötatakse välja uue menetlustarkvara visuaal ja protsesside disain (töölaua tegevused, dokumendiotsing, elukohamenetlus, isikukoodi loomise menetlus). Teises etapis luuakse tarkvaraplattform, mis võimaldaks järgmistes etappides luua konkreetseid menetlusi.
3. Jätkuvad tööd rahvastikuregistri mikroteenusteks jagamiseks vajalike eelduste loomiseks ja sealt abistavate andmete ehk haldusandmete välja viimiseks ja päringute logimise lahenduse uuele platvormile viimiseks. Nende tööde tulemusel saavutatakse olukord, kus rahvastikuregistri andmebaasis talletatavad andmed tagavad rahvastikuregistri eesmärkide täitmise ja käideldavust, sest andmebaasist eemaldatakse mittevajalikud andmed.
4. Rahvastikuregister liigub tänaastelt SOAP X-tee teenustelt REST X-tee teenustele, et pakkuda uusi senisest kaasaegsemaid ja paindlikumaid teenuseid, mis võimaldaksid vältida liiasusega andmete pärimist ning väljastamist. Esimene tööde etapp valmib 2025. aasta märtsis ning selle kasutajaliides 2025. aasta augustis. Uute X-tee teenuste kasutuselevõtmine toob kaasa rahvastikuregistri andmesaajate kasutuses olevate seniste rahvastikuregistri X-tee päringute asendamise uutega ning andmesaajate seniste juurdepääsude ümbervormistamise.
5. Euroopa Liidu struktuurivahendite toel on loodud uus rahvastikuregistri menetlustarkvara, mille praegune versioon on vananenud ja ülevõlpidamine kulukas ning keeruline. Uue menetlus-tarkvara arendamise eesmärk on kaasajastada tööprotsesse, et need vastaksid tänapäevastele nõuetele ning oleksid kasutajale mugavad. Tegemist on ühe osaga rahvastikuregistri kaasajastamise tööd. 2025. aastal töötatakse välja täiustatud ja kasutajasõbralik menetlustarkvara töölaua vaade, sh luuakse teenusdisaini põhimõtetest lähtuv stiiliraamat ja klikitav prototüüp ning võetakse fookusesse otsingute analüüs ja menetlustarkvara üldised funktsionaalsused, mis on vajalikud menetlustarkvara kasutusele võtmiseks.
6. Kasutusele on võetud andmekvaliteedi monitooringu tarkvara, mille abil saab kiiremini reageerida rahvastikuregistris tekkivatele andmekvaliteedi vastuoludele, kui ka uue andmekasutuse järelevalve lahendus, mis on eraldiseisev rahvastikuregistri erinevate rakenduste poolt tehtavate päringute logide hoidmiseks, aruandluseks ning hävitamiseks. Andmekasutuse järelevalve lahenduse kasutuselevõtt parandab rahvastikuregistri andmete kasutamise läbipaistvust ning teenuste kvaliteeti läbi töökindluse ning jõudluse tõstmise.
7. Rahvastikuregistri andmetega seotud teenuste muutmise eesmärk on luua mugavad, lihtsa ülesehitusega ja loogiliselt seotud. On veel teenuseid, kus andmete kogumise käik ei taga kasutajate ootustele

vastavat andmekvaliteeti. Looma paremaid teenuseid, nagu automaat- ja sündmusteenused ning e-teenused. Erinevate teenuste ehitamisel tugeldame partnerlust teiste riigiasutustega ja andmeandjatega, eesmärgiga tõsta ka rahvastikuregistri andmekvaliteedi.

8. Ette on valmistamisel teenuste osutamise tingimuste muutmine. Nt antakse alaealistele alates 15. eluaastast võimalus oma rahvastikuregistri andmetega tutvuda, seada oma aktuaalsetele andmetele juurdepääsupiirang, esitada ütluspõhiseid ja kontaktandmeid rahvastikuregistrisse. Sama eelnõuga plaanitakse lõpetada alla 15-aastaste kontaktandmete kogumine rahvastikuregistrisse, kanda kuni 10-aastase lapse hariduse andmed rahvastikuregistrisse automaatselt, Võimaldada surnute andmetele juurdepääs avaandmetena, lubada EL-i kodanikul edaspidi saada isikukood elukoha registreerimise menetluse käigus ilma eraldi isikukoodi andmiseks taotlust esitamata. Samuti võimaldame EL-i kodanikul Eestist välisriiki elama asudes esitada oma välisriigi elukoha andmed lihtsustatud kujul. Looma selgemad reeglid elukoha registreerimise menetlustes, et tagada õigete andmete olemasolu rahvastikuregistris. Loetletud muudatusi kehtestav eelnõu jõustumine ja arenduste teostamine on planeeritud hiljemalt 2025. aasta lõpus.
9. Teenused ja rakendused on vigadeta töös hoitud. Kuna teenuseid, sh e-teenuseid, on väga palju ning erinevate tingimustega, on oluline, et tarkvara seda toetaks ning välditaks vigade tekkimist. Lisaks on e-teenuste osakaalu pideva kasvu ja automaatteenuste loomise tõttu aina enam kasvanud rahvastikuregistri iseteenindusportaali olulisus ja pideva töökindluse tagamine. Keerukust lisab ka sõltuvus riigi kesketest süsteemidest ja teenustest, mis mõjutavad rahvastikuregistri rakenduste ja teenuste toimimist.
10. Nime- ja perekonnaseisutoimingute põhimõtete kaasajastamiseks on muudetud nimeseadust ja perekonnaseisutoimingute seadust ning perekonnasündmuste registreerimine lihtsamaks. Kolmandate riikide kodanikele luuakse võimalus, et nad saaksid sünni registreerimise menetluses määrata lapse kodakondsuse andmed. Sellega vähendatakse laste arvu, kelle kodakondsuse andmed jääksid rahvastikuregistris mõneks ajaks tühjaks. Kodusündide lihtsamaks registreerimiseks on eelnõus regulatsioon, et isikukoodita laste andmed jõuaksid kiiremini rahvastikuregistrisse.
11. Sünni registreerimise pädevusega kohalike omavalitsuse üksuste arv on vähendatud 79-lt (kõik KOV-id) 16-le (ainult maakonnakeskuse KOV ja Narva linn). Sünde registreerivate asutuste vähendamine tuleneb 2024. aastal tööd alustanud automaatkannete tulemusel kohalike omavalitsuste tööaluale jõudvate menetluste arvu olulise vähenemisest. Sünni registreerimise pädevuse koondamine väiksemasse arvu KOV-idesse võimaldab hoida kokku perekonnaseisuametniku koolitamise ja töөлhoidmise kulu ülejäänud KOV-ides.
12. Rahvastikuregistri seaduses sätestatud rahvastikuregistri andmete juurdepääsu regulatsiooni on muudetud, mille eesmärgiks on viia rahvastikuregistri seadus paremini kooskõlla isikuandmete kaitse üldmäärusega. 2014. aastal viis advokaadibüroo Nove Siseministeeriumi tellimisel läbi mahuka õigusanalüüsi „Rahvastikuregistri seaduse juurdepääsuregulatsiooni vastavus isikuandmete kaitse üldmäärusele⁴⁴“, mis on sisendiks 2025. aastal välja töötavatele rahvastikuregistri muudatustele. Muudatuste eesmärgiks on viia rahvastikuregistri seadus paremini kooskõlla isikuandmete kaitse üldmäärusega⁴⁵.
13. Välisriikidega rahvastikuregistri andmete vahetamine lepingu sõlmimine ja andmevahetuse korraldamine. Koostöö näiteks Soome, Läti või Leeduga annab täpsema ülevaate Eesti kodanikest ja nende elusündmustest. Läbi viiakse mitmeaastast Soome-Eesti andmevahetuslepingu rakendamise projekti, et Soome ja Eesti rahvastikuregistris ei oleks inimesi, kellel on korruga mõlema riigi elukoht. Soomega surmaandmete ning Eesti ja Soome vahel kolivate isikute andmete vahetamisega alustamine ning kahes riigis erinevaid elukoha andmeid omavate isikute teavitamine ja nende elukoha osas otsuste tegemine on lähiaja kõrge prioriteediga ülesanded.

⁴⁴ <https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/documents/2024-11/Rahvastikuregistri%20seaduse%20juurdep%C3%A4%C3%A4suregulatsiooni%20vastavus%20isikuandmete%20kaitse%20%C3%BCldm%C3%A4%C3%A4rusele.pdf>

⁴⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2016/679, 27. aprill 2016, füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) – ELT L 199, 04.05.2016, lk 1-88.

- 14.** Rahvastikuregistri kontaktandmete kvaliteedi parandamine. Eesmärk on ajakohastada rahvastikuregistri kontaktandmeid ja parandada nende kvaliteeti ning luua eeldus proaktiivsete teenuste osutamiseks ja isikuga suhtlemiseks, lähtudes isiku ajakohastest riiklikest ehk rahvastikuregistri andmetest. 2023. aastal viidi koostöös teiste riigiasutustega läbi rahvastikuregistri kontaktaadresside ajakohastamise analüüs, mille käigus valiti välja RIA pakutud lahendus Postkast 2.0 rakendamiseks, mis võimaldaks inimestel ajakohastada ja valideerida rahvastikuregistri kontaktandmeid ja lisa-aadresse. RIA loodud riikliku postkasti üheks osaks on tulevikus võimalus lisada, kontrollida ja uuendada ja valideerida oma kontaktandmeid ja muuta ja lisada lisa-aadresse. RIA riikliku postkasti kasutuselevõtt lihtsustab kontaktandmete kogumise protsessi, kuna rakendus on planeeritud kasutusele võtta kõigis vajalikes asutustes. Lahendus võimaldab ajakohastada ja tagada kontakt- ja elukoohaandmete kvaliteedi rahvastikuregistris, et luua eeldus proaktiivsete teenuste osutamiseks. Samuti jätkub koostöö Maa-ameti ja KOV-idega elukoohaandmete kontrollimise ja järelevalve osas.
- 15.** 2025. a kohaliku omavalitsuse volikogude valimisteks ja 2027. a Riigikogu valijate arvestuse tagamine. Elektroonilisse valijate nimekirja on kantud kõik hääleõiguslikud kodanikud ja teabelehed on valijatele välja saadetud. Oluline roll on siin ka nendeks tegevusteks kasutatavate andmete olemasolul ja õigsusel rahvastikuregistris – et kõigil valijatel oleks olemas e-posti aadress elektroonilise teabelehe saamiseks ning et välisriigis elavatel Eesti kodanikel oleksid olemas vajalikud andmed neile Riigikogu valimistel valimisringkonna määramiseks. See eeldab eelnevat andmekvaliteedi monitooringut ja võimalikke kvaliteeditõid.
- 16.** Rahvastikuregistri visiooni rakendamine. Visioonis esile toodud tegevuste elluviimine on korraldatud koostöös teiste vastutavate asutustega (kohtulahendite kandmine jne).
- 17.** Teenuseid on pakutud Eesti isikukoodita inimestele. Eesmärgiks on välismaalaste tuvastamiseks Eesti isikukoodi kasutuselevõtmine riigi kõigis asutustes, et isikuid oleks võimalik erinevates registrites otsida ja siduda. Selleks on vajalik, et asutused hakkaksin ise enda menetlustes isikukoodi looma. Selle toetamiseks luua tuginedes 2023. aastal tehtud analüüsile, on arutelu all Eestisse keskse komponendi „Vastendaja“ loomine koos selle juurde kuuluva otsustusmudeliga (vastutav asutus pole veel kokku lepitud), mis teeks tihedat koostööd rahvastikuregistriga.
- 18.** Nime muutmise e-teenus on loodud - viimane RRF-rahastusega sündmusteenus (esimesed olid abielu ja lahutuse e-avaldused). Loodav e-teenus annab võimaluse ka nime muutmise menetluses teha automaatotsuseid ja -kandeid. Planeeritav jõustumine on 2025. aasta detsembris. Lisaks toimub olemasolevate sündmusteenuste ühendamine PPA isikut tõendavate dokumentide tellimise ahelasse, et võimaldada dokumendi tellimist läbi PPA süsteemi kohe pärast nime vahetamist abielus, lahutuses või nimemuutmisel.

PROGRAMM

„Erakondade rahastamine“

Peavastutaja: Siseministerium

Programmi eesmärk: Riigikogus esindatud erakonnad on tegutsemisvõimekad.

„Eesti 2035“ sihid: „Eestis elavad arukad, terved ja tervist hoidvad inimesed“ ning „Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud“.

Programmi kirjeldus: programmi üldeesmärk on suurendada Riigikogu valimistel vähemalt 2% häältest kogunud erakondade tegutsemisvõimekust. Selleks on töötatud välja erakondade rahastamise süsteem vastavalt erakonnaseaduse § 12⁷ lõikele 4, mille järgi on Riigikogus esindatud erakonnal õigus saada iga kalendrikuu viiendaks kuupäevaks eraldi riigieelarvest. Igakuise eraldise suurus on

üks kaheteistkümnendik aastasummast. Eraldise suurus on proportsionaalne Riigikogu valimistel saadud kohtade arvuga. Samuti määratakse eraldi Riigikogu valimistel osalenud erakondadele, mis ei ületanud valimiskünnist.

Programmis on üks programmi tegevus: erakondade rahastamine.

2024. aasta olulisimad edusammud

100% eraldatud toetusest maksti erakondadele välja.

Programmi määrad ja eelarve täitmine

Programmi määrad	Tegelik täitmine			Sihttasemed			Allikas
	2022	2023	2024	2024	2025	2030	
Eraldatud toetuste osakaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	Siseministerium

Programmi eelarve täitmine (tuhandetes eurodes)	2024. a esialgne eelarve	2024. a lõplik eelarve	2024. a eelarve täitmine
Kulud	5 187	5 187	5 187

Olukorra analüüs ja programmi tegevuste elluviimine 2024. aastal

Programmi eesmärk on suurendada Riigikogu valimistel vähemalt **2% häältest kogunud erakondade tegutsemisvõimekust**. Selle jaoks on välja töötatud erakondade rahastamise süsteem vastavalt erakonnaseaduse § 12⁷ lõikele 4, mille järgi on Riigikogus esindatud erakonnal õigus saada iga kalendrikuu viiendaks kuupäevaks eraldis riigieelarvest.

Igakuise eraldise suurus on üks kaheteistkümnendik aastasummast. Eraldise suurus on proportsionaalne Riigikogu valimistel saadud kohtade arvuga.

Samuti määratakse riigieelarvest eraldis Riigikogu valimistel osalenud erakondadele, mis ei ületanud valimiskünnist, kuid kogusid:

1. vähemalt 2%, kuid alla 3% häältest – 30 000 eurot aastas;
2. vähemalt 3%, kuid alla 4% häältest – 60 000 eurot aastas;
3. vähemalt 4%, kuid alla 5% häältest – 100 000 eurot aastas.

Eraldis kantakse erakonna kontole Vabariigi Valitsuse määratud valitsusasutuse kaudu, kes on praegu Siseministeerium, lähtudes Vabariigi Valimiskomisjoni esitatud teatisest, milles on märgitud, mitu kohta on erakonnad Riigikogu valimistel saanud. **2024. aastal anti riigieelarveline eraldis Eesti Keskerakonnale, Eesti Konservatiivsele Rahvaerakonnale, Eesti Reformierakonnale, Eestimaa Ühendatud Vasakparteile, Erakonnale Eesti 200, Erakonnale Isamaa, Erakonnale Parempoolsed ning Sotsiaaldemokraatlikule Erakonnale.**

Programmi tegevuse „Erakondade rahastamine“ oodatav tulemus on, et erakonnad, mis on kogunud Riigikogu valimistel vähemalt 2% häältest, on tegutsemisvõimekad. Kuna eraldatud toetuste osakaal oli 2024. aastal 100%, võib öelda, et oodatav tulemus on saavutatud.